
MONTESSOR A TRAVÉS DELS DOCUMENTS

Xavier Mora Giné

Versió 1.1, 23 d'abril de 2026

L'església de Montessor (octubre 2022)

Aquesta obra està disponible a les adreces següents:

<https://archive.org/details/Montessor>

<https://mat.uab.cat/~xmora/historia/Montessor.pdf>

i pot ser reproduïda total o parcialment

sota les condicions de la llicència

Reconeixement-NoComercial-SenseObraDerivada 4.0 Internacional
de Creative Commons

L'autor agrairà qualsevol comentari que se li faci arribar,
especialment als efectes de corregir possibles errors;
correu electrònic de contacte: xavier.mora.gine@gmail.com.

Les restes del castell de Montessor es troben a 951 m sobre el nivell del mar, al cim dels Picons, unes roques que protagonitzen el paisatge que es veu des de Tragó quan mirem cap al sud-est.

En subsisteixen ben poques pedres. Però si poguessin parlar ens explicarien moltes històries. D'andalusins; de reis, comtes i vescomtes; vescomtesses i trobadors; disputes, baralles, forques i guerres; mercaders esdevinguts senyors... Per sort, els documents encara ens ho expliquen una mica.

1 Primeres notícies

Els historiadors estan majorment d'acord en identificar el nom de Montessor amb l'*Almontaxa* de l'autor andalusí Aḥmad ibn Muḥammad ibn Mūsā al-Rāzī, el qual qualifica aquest castell de molt fort i complet [doc. 1].

Les primeres notícies cristianes sobre el lloc daten de l'any 1103, en què la seva església forma part d'una donació que el vescomte Guerau Ponç II de Cabrera i la seva esposa Elvira van fer a Sant Pere d'Àger [doc. 3].

El 1150 era domini senyorial de Pere Bertran, el qual apareix també com a senyor de Pedra (Vall d'Àger) [doc. 4] i com a castlà o veguer del castell d'Àger [Mora 2024: p. 30].

2 Marquesa d'Urgell, defensora de Montessor

A finals del segle XII el castell de Montessor va jugar un paper especial en les baralles del vescomte Ponç III de Cabrera contra el comte Ermengol VIII d'Urgell i el rei Alfons el Cast. L'estiu de l'any 1191 els dos últims van acordar un repartiment entre ells dels castells que tenia el vescomte. Un d'aquests castells era el de Montessor, el qual va ser assignat al comte. Tanmateix, i a diferència de tots els altres que es repartien, en aquest cas es va estipular que el castell havia de ser enderrocat [doc. 6]. No es diu perquè, però porta a pensar que deuria haver causat problemes al rei o al comte.

A la primavera de l'any següent encara era dempeus, però era atacat pel rei. Al castell s'hi trobava la vescomtessa, Marquesa d'Urgell, la qual era neboda (valenciana) del mateix rei, a la vegada que germana del comte (i cosina segona del vescomte). Aquesta escena la coneixem pel trobador Guillem de Berguedà, que també es trobava al castell i va escriure un sirventès en el qual recrimina al rei que estigui disparant contra la seva neboda, alhora que demana auxili al rei de Castella [doc. 7].

A més de Guillem de Berguedà, Marquesa d'Urgell també va ser cantada per altres trobadors, a saber, Bertran de Born, Peire Vidal i Ponç de la Guàrdia.

Aquest últim es refereix a ella com *On tot mi platz*, és a dir, *On tot em plau*. I diu d'ella que *sel que la ve soven non pot aver marrimen*, és a dir, *qui la veu sovint, no pot estar trist*.

Figura 1: Minsos vestigis d'una torre
a les roques del castell de Montessor (juliol 2025)

Al gener de l'any 1193, Marquesa havia claudicat i se sotmetia al rei en nom del seu marit [RC: pg. Alfons I, núm. 646]. I a l'any següent el rei, a intercessió de Marquesa i del comte d'Urgell, feia les paus amb el vescomte Ponç i li restituïa diversos castells, entre els quals el de Montessor [doc. 8].

3 Entre comtat i vescomtat

No tornem a trobar esmentat el nostre castell fins el març de 1268, quan feia poc que havia mort el comte d'Urgell Àlvar I de Cabrera [doc. 9]. Davant de les possibilitats que aquest fos succeït pel seu germà Guerau, i donat l'interès que el rei Jaume el Conqueridor també tenia en el comtat d'Urgell, dit Guerau es va avenir amb el rei en cedir-li els seus drets, tot reservant-se, però, el castell d'Àger en feu, i en alou els d'Os, Tartareu, Claramunt, Millà, Montessor, Boix i Ivarç.

Cinc anys més tard encara es contemplava la possibilitat que Guerau esdevingués comte d'Urgell, la qual cosa va tornar a motivar un pacte amb el Conqueridor [doc. 10]. Però ara la proposta era bastant diferent: els castells que acabem d'esmentar, en particular el de Montessor, passarien al rei, i a

canvi aquest cediria a Guerau el d'Estopanyà en feu, i en alou els de Vallobar, Llaguarres i Lasquarri (situats el primer al Baix Cinca i els altres dos a la Ribagorça). Però aquest bescanvi només es faria efectiu si Guerau esdevenia de dret comte d'Urgell, cosa que no va arribar a ser.

El 1278 el castell de Montessor continua apareixent entre els castells del “comtat i vescomtat” d'Urgell (però amb una rendibilitat nul·la) [doc. 11–12]. Dos anys més tard, la participació del comte Ermengol X en la revolta contra el rei Pere el Gran i la victòria d'aquest amb el setge de Balaguer van comportar que el nostre castell passés a mans del rei [doc. 13–16].

El castell de Montessor pertanyia al que en aquesta època és anomenat “vescomtat d'Urgell”, el qual incloïa el castell d'Àger en feu, i en alou els d'Os, Tartareu, Claramunt, Millà, Montessor, Boix i Ivarç. A aquesta llista s'hi va afegir més tard Castelló de Farfanya i a finals del segle XIII aquest conjunt és anomenat “vescomtat d'Àger”. Aquesta denominació apareix sistemàticament en els documents d'aquella època i de principis del segle XIV que registren com el comtat d'Urgell i el vescomtat d'Àger van passar successivament a mans d'Alfons el Magnànim i del seu fill l'infant Jaume, els quals documents inclouen sempre el castell de Montessor [doc. 18–22].

Poc després que l'infant Jaume, fill d'Alfons el Benigne, esdevingués comte d'Urgell i vescomte d'Àger, el 1328 Montessor va motivar unes denúncies de l'abadessa de Vallverd per usurpació de la seva jurisdicció [doc. 23–24]. Uns vassalls seus veïns de Salaverd havien estat acusats d'haver ferit i robat uns homes d'Albesa i d'haver desembeïnat l'espasa en un cert enfrontament. Arran d'aquests fets, un oficial de la Vall d'Àger —és a dir, del vescomtat—, havia citat aquests homes a Montessor per castigar-los, amb una multa o enduent-se'ls presos a Àger. Les denúncies de l'abadessa van ser presentades a Tartareu i a Os, que també pertanyien al vescomtat, com Montessor. També seria qüestió de jurisdicció l'afer de 1355 entre Ramon de Riambau, senyor de Tragó, i Arnau Mirada, veí de Montessor amb propietats a Tragó [doc. 25].

4 L'església

Com es pot veure en la fotografia que hem posat a la portada, l'església de Montessor encara conserva bona part de la volta de la nau. Tanmateix, les dades documentals sobre ella són molt minses. Més amunt (§1) ja hem dit que el 1103 Guerau II de Cabrera i Elvira la van donar a Sant Pere d'Àger. A això només podem afegir que el 1295 hi consta un rector que s'anomenava Guillem d'Airan [doc. 17], que a finals del segle XV el capellà de Tragó havia pujat a dir missa a Montessor [doc. 35, lin. 75], i que el 1796, en crear-se la parròquia

d'Alberola es va assignar al seu territori el terme de Montessor [doc. 48].

Quant a la seva advocació, els inventaris habituals s'hi refereixen com a "Mare de Déu de Montessor" [*Inventari Gavín*: vol. 12, Nog. 252] o bé com a "Santa Maria de Montessor" [*CatRom*: vol. 17, p. 387]. Tanmateix, no coneixem cap document que ho acrediti. Tal vegada es tracti d'una tradició oral, però no hem pogut trobar ningú que ho corroborei.

5 De castell a masada; mercaders ensenyorits

Com molts altres llocs del comtat d'Urgell, a la desfeta d'aquest comtat Montessor va ser alienat, en aquest cas per donació. Concretament, el 1416 el rei Alfons el Magnànim el va donar a Miquel Eximèn del Poyo [doc. 27, 28], que era el seu aposentador. Crida l'atenció el fet que aquests documents no qualifiquen Montessor de castell, sinó de 'masada', que ve a significar una masia amb les seves terres. També és de notar que la situen al comtat d'Urgell.

Figura 2: El casal de Montessor vers 1980 (Font: Arxiu Gavín)

Al cap d'un any, però, els procuradors de dit Miquel Eximèn del Poyo van vendre el lloc. Els compradors van ser els germans Joan i Arnau Sanuy (*Sanahuy*, *Sanahuyll*), que eren mercaders i veïns de Viacamp (Ribagorça), i el preu va ser de 150 florins d'or d'Aragó [doc. 29]. A diferència de la donació

precedent, aquest document torna a situar Montessor en el vescomtat d'Àger i el torna a qualificar de castell, fent esment de la seva fortalesa i dels seus vassalls, i especificant que la venda incloïa tota la jurisdicció, civil i criminal.

La cerimònia de presa de possessió va ser dirigida per Ferran de Bardaxí, un dels procuradors que havien atorgat la venda. Aquest va acompanyar els nous amos a l'interior de la vila, castell i fortalesa. Després va manar als habitants del lloc que prestessin homenatge als nous senyors. Així ho va fer en Ramon Meliό, que tal vegada encapçalava l'única família resident a Montessor. Fet això, l'esmentat procurador va lliurar un bastó als nous amos, com a símbol de la seva autoritat, i els va deixar sols en dita vila, castell i fortalesa. Llavors els nous senyors van tancar i obrir les portes i el procurador els va lliurar unes herbes i terra del lloc i els va dir que plantessin unes forques en senyal de la seva jurisdicció, cosa que es va fer en un tossal situat envers el monestir de Tragό. Finalment, el procurador va manar als habitants del lloc que d'ara endavant paguessin els impostos als nous senyors i els obeïssin [doc. 29, lin. 56–72].

L'any 1328 consta com a batlle de Montessor un Llorenç Meliό [doc. 23–24], amb el mateix cognom que el Ramon Meliό que apareix en aquest document de 1417 com l'única persona que presta homenatge als nous senyors. Sembla, doncs, que malgrat la pesta de 1348 i el terratrèmol de 1373 [Olivera & al 2006], el lloc de Montessor havia mantingut encara alguna població. En relació amb això, en el fogatjament de 1378 hi consten 3 focs [doc. 26].

A mitjan segle XV Montessor va tornar a canviar de mans. Segons un procés de l'any 1481 [doc. 30], abans de la Guerra Civil Catalana, és a dir, abans del 1462, el castell de Montessor, i també el de Blancafort, estaven en disputa entre Arnau de Sanuy —deu ser el comprador d'aquest nom de l'any 1417 o un descendent seu— i Francesc Codό, mercader de Balaguer. Tanmateix, durant la guerra, és a dir, entre 1462 i 1472, Montessor va ser ocupat violentament per un home anomenat Santgenís.

Els Santgenís havien comprat el lloc de Blancafort el 1445 a Arnau de Sanuy (*Arnau de Zanuy, mayor en días, habitant en lo lloch de Viacam*) que seria el mateix que estem parlant o bé un descendent seu [Fdez Xesta 2014: doc. 1].

A més de Montessor i Blancafort, els Codό també tenien alguns drets sobre Finestres (Aragό, afrontant amb Blancafort) [doc. 31, f. 22r, lin. 7–9].

Acabada la guerra, les Corts de Barcelona de 1480–1481 van resoldre de restituir les possessions a l'estat en què es trobaven abans de la guerra. Això va ser aprofitat pels descendents de l'esmentat Francesc Codό, a saber: el seu net, que també s'anomenava Francesc (o Francí) Codό però no era mercader sinó notari, i l'esposa de Pere de Moragues. Actuant com a procurador de dits

descendents, aquest últim va presentar una instància davant el lloctinent de veguer de Balaguer, el qual els va donar la raó i va posar dit procurador en possessió del lloc de Montessor [doc. 30].

Dit això, el 1491 encara es va seguir un altre procés a instància del notari Codó, aquesta vegada contra els marmessors del prevere Castany de Sanuy (*Çanaull*), rector de Lasquarri, que encara esgrimien uns suposats drets sobre Montessor (i deien que la qüestió pertanyia a la jurisdicció eclesiàstica). De nou el veguer va donar la raó al notari Codó i li va donar possessió del lloc.

La cerimònia de presa de possessió la va dirigir el veguer i va començar per donar entrada a Francí Codó en “dita casa” (ho diu així tot i que la casa en qüestió no s’esmenta fins aquest punt) la qual deu ser el casal que encara restava dempeus a finals del segle XX. El veguer es va quedar fora i en Codó en va tancar i obrir les portes. Fet això, dit Codó es va passejar per les cases enrunades i després va matar un gos en senyal de la seva jurisdicció [doc. 31, f. 39v, lin. 10 – f. 40r, lin. 2].

Finalment, el document també deixa constància que Salvador Malet, d’Os, va ser confirmat com a arrendatari i batlle de Montessor.

Francí Codó va morir el 1517. En el seu testament va deixar el lloc de Montessor a Margarida, filla de Joan Beltran i esposa de Pere Salines. La clàusula corresponent es troba transcrita a [doc. 33]. Els documents posteriors de vegades diuen Caterina en lloc de Margarida, però està clar que es tracta de la mateixa persona.

Poc després de la mort del notari Codó, Pere Salines, com a procurador de la seva esposa, va rebre la possessió de Montessor [doc. 33]. La cerimònia va ser dirigida per Pere Puigverd de Gravalosa, veguer de Balaguer. Donant-li la seva mà dreta, va fer que dit Salines entrés al terme de Montessor, mentre ell restava fora. Llavors en Salines va arrencar una rama d’alzina, en senyal de la seva possessió. Fet això, es van acostar al vilatge i van pujar a un tossal des del qual es veia l’església. Des d’allí van esguardar el terme del qual també en prenia possessió en Salines. Llavors, aquest va desembeinar la seva espasa i tenint-la en la seva mà dreta va cridar per tres vegades “Via fora!”. Fet això, en Salines va retirar el bastó de batlle a Barlambeu Gomar, d’Os, i després li el va tornar a donar, confirmant-lo així en el càrrec. També va rebre d’ell jurament de fidelitat amb besament de mans i de boca, tal com era costum. Finalment, dit Salines, en senyal de la jurisdicció criminal, va fer plantar unes forques en aquell tossal i en elles hi va fer penjar una botja [doc. 33, f. 4r, lin. 12 – f. 5v, lin. 9].

En els anys subseqüents Pere Salines continuava posant ordre en les coses de Montessor. En particular, el 1520 va fer prendre declaració a Salvador Malet i el seu cosí Joan Malet, d’Os, els quals eren o havien estat arrendataris del

terme de Montessor. En les seves declaracions, aquests testimonis reconeixen en Salines i la seva muller com a senyors de Montessor, descriuen amb molt detall els límits del terme i donen informació sobre diverses ocasions en què no s'havien respectat aquests límits [doc. 34].

Aquestes declaracions contenen moltes informacions interessants, com per exemple: la referència a *la sglésia de Sant Miquel de la Serra*, en la que ara en diem *Serra de Sant Miquel*; la referència al *camí que va de Tragó a Sent Salvador de Vilasequa*, que esdevé la notícia més antiga que coneixem sobre aquesta església; i la referència als *vaqués de la Vall d'Aran, que erbegem lo terme de Tragó*, que deixa constància de les migracions associades a la ramaderia [doc. 34].

Figura 3: Restes de *la sglésia de Sant Miquel de la Serra* (agost 2009)

Dos anys més tard, Pere Salines encara insistia en deixar clara la boga entre Montessor i Tragó, la qual cosa va motivar noves declaracions, dels Malet i de Barlambeu Gomar, i noves descripcions detallades del traçat d'aquesta part [doc. 35].

6 Montessor domini senyorial de la universitat d'Os

Margarida Salines va morir viuda i sense fills el 1549. En tal cas, el testament del notari Francí Codó establí que Montessor passés a la comunitat

de canonges, beneficiats i preveres de Balaguer. A més d'això, abans de morir la mateixa Margarida havia atorgat una donació en aquest sentit. Tanmateix, pocs mesos després dita comunitat va vendre el castell i terme de Montesor a la universitat d'Os, és a dir, al conjunt dels seus habitants. Aquestes informacions procedeixen del [doc. 36] (on diu Caterina en lloc de Margarida), que descriu la subseqüent cerimònia de presa de possessió.

Figura 4: Un cussol que encara assenyala la boga entre Montessor i Tragó a la part de Basconell (abril 2023)

Aquesta va ser dirigida pel reverent Francisco Claverol, procurador de la dita comunitat, el qual va donar la possessió a Joan Farriol, paer en cap de la vila d'Os. Aquest va desembeinar una espasa i va cridar tres vegades "Possessió!". Fet això, va nomenar batlle del lloc a Antoni Balsa, el qual li va prestar homenatge. Tot seguit va fer dos manaments, prohibint d'una banda la blasfèmia i d'altra banda la caça, en ambdós casos sota pena de 10 sous de multa i 10 dies de presó. Aquests manaments van ser publicats davant

l'església i el castell. Finalment, es van plantar unes forques i també una rama de ginebro a un lloc anomenat *el Solanell* [doc. 36].

Des de llavors, doncs, Montessor era administrat pels paers d'Os. Les actuacions d'aquests consistien típicament en arrendar el lloc [doc. 39–43, 45], i imposar multes als qui en treien profit sense permís [doc. 38, 46, 47].

Entre els arrendataris destaca la senyora Teresa de Subirà i Portolà (cognoms marital i patern), és a dir, Teresa de Portolà i Bellver (cognoms patern i matern), la qual era germana de l'avi patern de Gaspar de Portolà i Subirà, el descobridor de Califòrnia. En aquest cas, el preu de l'arrendament es va satisfer en part mitjançant la redempció d'un censal que els habitants d'Os pagaven a aquesta senyora [doc. 42, 43].

També hi ha constància que el 1707 els paers d'Os van vendre la neu d'un pou que hi havia a Montessor [doc. 44]. Tal vegada aquest pou es trobava en la que ara es coneix com la *Solana del Pou*.

A banda de les pastures, també hi havia terres de cultiu. Originàriament, aquestes també comportaven l'obligació de pagar un cens anual a la universitat d'Os [doc. 37]. Darrerament els principals propietaris d'aquestes terres de cultiu eren les següents cases d'Os: JOAN PAU (a qui pertanyia el casal de la figura 2), VALERIANO (que s'ho va vendre a CAL GUILLO de Tragó), GORRETA (casa de l'escultor Leandre Cristòfol) i LLOBERA.

Figura 5: Panorama de Montessor des del monestir de Vallverd (agost 2025)

Els Picons de Montessor (al centre de la figura 5) són avui dia un lloc freqüentat pels excursionistes. Una escletxa a la roca permet pujar al cim rocós, on encara hi ha traces, molt minses, de l'antic castell (figura 1). Més entitat tenen les restes de l'església (fotografia de la portada), que fan que el visitant es pregunti pel passat d'aquest lloc. La resposta que es conté en les pàgines precedents ha estat possible gràcies als documents que transcrivim a continuació.

DOCUMENTS

1

Segle X, 2a meitat

Geografia de la península ibèrica segons l'autor andalusí al-Rāzī. S'hi esmenta el castell de Montessor —en la forma Almontaxa— com un lloc molt fort i complet.

- × O 2a meitat del segle X, Aḥmad ibn Muḥammad ibn Mūsā al-Rāzī, *Aḥbār mulūk al-Andalus* (*Història dels reis d'al-Andalus*)
- R Segle XV, còpia d'una versió castellana feta a partir d'una anterior traducció portuguesa : [Madrid, Real Academia Española, RM 5366](#), f. 8r (imatge 24).
- a 2014, A. M. Romera Manzanares : *Crónica del Moro Rasis*, p. 132–133.

Ens limitem a recollir un exemplar representatiu i una edició crítica recent. Aquesta última dona informació detallada sobre diversos altres exemplars.

^{8r,12} *E otro castillo que a nonbre* ^{|13} *Almontaxa, que és muy fuerte lugar e muy conplido de todas las* ^{|14} *cosas. E de Almonta*[xa]^[a] *a Lérida a diez e nueve mygeros*^[b]. (.....|.....)²⁶ *E de Lérida a Çaragoça ay* ^{|27} *çiento mygeros*^[b], *e de Lérida a Barçalona a çient mygeros*^[b].

[a] Ad lit.: *Almonta* [b] mijero: milla [[RAE](#)]

2

27 abril 1055?

Ermengol III i Clemència, comtes d'Urgell, donen el castell i lloc de Tartareu a Ponç Dalmau i la seva muller Ermessèn. En delimitar el seu terme s'esmenta dues vegades el lloc de Montessor.

La datació del document és conflictiva i fa sospitar que no sigui autèntic. Tanmateix, les dades geogràfiques semblen creïbles. Per més detalls referim el lector a la discussió que en fem a [[Mora 2010](#): doc. 1] on també es trobarà informació sobre els diversos exemplars del document que conté inserit el present.

- a 2010, X. Mora : *Un poble del comtat d'Urgell: Alberola*, doc. 1.

(.....|.....)³¹ *Et affrontat de parte occidenti per extremum de plana de Scobes, et ascendit usque ad barsa de collo de Montesor, et descendit usque ad* ^{|32} *pug gros qui est in obag de Montesor, et vadit usque ad torrentem et per ipsa sumitate usque ad guàrdia de Tor. (.....)*

3

6 gener 1103

Guerau Ponç II de Cabrera, vescomte d'Àger, i la seva esposa Elvira donen a l'església de Sant Pere d'Àger l'església de la Suda de Balaguer així com la quarta part de totes les altres esglésies d'aquesta ciutat i les de Montessor, Tragó, Penella, Salgar, Pinyana, Ivars, Castelló, Valldellou, Camporrells, Natjà i Baells. També promet totes les esglésies que en el futur obtingui dels pagans, així com el delme de totes les seves dominicatures.

- O [Barcelona, Biblioteca de Catalunya](#), pg. 166, reg. 4165.
Not. dors. : 1. *Donació de les sglésies.* 2. *Fant per ecclesia Balaguari, Tragó, Yvarç, Pinyana, Penella, Castellonrox, Baells, Valldelou, com las donà a Sant Pere de Àger Geraldus, vicecomes Agerensis.* 3. *En lo sach de Balaguer.*
- A 1766/68, Jaume Caresmar, *Compendi de tots los instruments antichs y moderns que s' troban en lo arxiu de la molt insigne iglesia colegiata de Sant Pere de Àger* : Barcelona, Biblioteca de Catalunya, manuscrit 941, doc. 984.
- α 1768/70, Jaume Caresmar, *Resumen del archivo de la insigne iglesia colegial de San Pedro de Àger en Cataluña* : [Madrid, Archivo Histórico Nacional, sec. Códices, L. 795](#), doc. 138.
- a 1913, Josep M. Pou : *Història de la Ciutat de Balaguer*, ap. II, doc. IV bis, p. 328–329.
- b 2011, Ramon Chesé : [Col·lecció Diplomàtica de Sant Pere d'Àger fins 1198](#), doc. 190.

¹ *Quoniam pro certo legibus censsetur, ut quecumque res sanctis Dei basilicis aut per principum aut quorumlibet fidelium donaciones collate reperiuntur, ² quot vix ac potencialiter in earum jure idrrevocabile modo legum eternitate firmentur. Idcirco, in nomine Domini, ego, vicecomes Gerallus ³ Ponzii, et uxor mea Gelvira, recognoscens magna beneficia Dei, qui mihi dat victoria [su]per gentem sarracenorum, dando mihi castra et mu-⁴nitiones eorum, retdens gracias majestati ejus, prompta mente et spontanea voluntate, domino Deo dono et ecclesie Sancti Petri de Àger, ecclesiam que est ⁵ sita in ipsa Çuda de Balager, cum quartam partem de aliis ecclesiis qui sunt et erunt in ipsa villa, et ipsa ecclesia de Montesor^[a] cum illiis ^[b] ⁶ ecclesiis de Trogon aut de Pennela et de ipso Algar, et cum ipsis ecclesiis de Pignana et de Ivarz et de Castellon^[c] et Vallelodo et de Camporrells et ⁷ de Nagà et de Badels. Istas namque ecclesias quod ego a paganis abstuli et aduc qum alias ecclesias que Deus mihi dederit a paganis, cum ⁸ omni decima quod de meis dominicaturis exierint, sic dono atque concedo domino Deo et Sancto Petro de Àger, in manu abbati ⁹ Petro Guilelmo, et nunc de meo jure in ejus trado dominicum et potestatem ad proprium alodium jam dicte Agerensis ecclesie. Si quis ¹⁰ hanc cartam donacionis voluerit disrupere loris igneis in infernis maneat ligatus cum Juda, tradito[re], nisi ¹¹ emendaverit, et juxta leges in quadruplum componat. Et postea^[d] hec scriptura donacionis firma et stabilis ¹² permaneat, modo et omni tempore.*

Facta carta donacionis XL° III° Filipi regis, VIII° idus januarii.

¹³ *Sign+um Gerallus, vicecomitis, sign+um Gelvira, vicecomitissa, qui hanc cartam donacio-*¹⁴*nis scribere fecimus et firmavimus et firmare rogavimus.*

Sign+um Olivarii, domini ejusdem castri, qui hoc ¹⁵ *confirmo.*

Sign+um Gonballi Bernadi, sign+um Bernadi Berengarii, sign+um Rodlan Ma[r]chés.

¹⁶ *Bernadus*^[e], *sacer, sc[ri]psit, sub die et anno quo supra.*

^[a] Ad lit.: *Monte Sor* ^[b] Cancellat: *de* ^[c] La comparació amb el doc. 6 porta a creure que es tracta de Castellonroi, d'acord amb la notícia dorsal ^[d] Ad lit.: *pestea*
^[e] *BERNAdus*

4

2 novembre 1150

Pere Bertran fa testament abans d'anar a Hispània a lluitar contra els pagans. Elegeix com a marmessors Ramon Berenguer [d'Àger], Ramon Pere de Sant Just i Ramon de Claramunt. Deixa un vassall a l'església de Sant Pere d'Àger i un altre a l'Hospital de Jerusalem. El feu d'Àger que té per Ramon Pere [de Sant Just] el deixa al fill que espera tenir, el qual encomana al seu germà Bernat i en defecte d'aquest al també germà seu Bertran. En el mateix ordre de prioritat, aquests germans tindran el feu d'Àger en el cas que el testador no tingui cap fill. Independentment d'això, reparteix entre ells els llocs de Pedra i Montessor, establint que sigui Bernat el qui triï en primer lloc. La casa i honor que té romandran en poder de la seva esposa, llevat que ella no vulgui restar-hi, en el qual cas es podrà endur la dot que ell li havia fet. Després d'ella, dita casa i honor passaran al seu fill, si el tenen, i altrament als seus germans esmentats. En canvi, la seva mare no tindrà mai el feu ni l'alou del testador en cap lloc. D'altra banda, institueix un prevere que canti misses durant cinc anys per l'ànima del seu pare, Bertran, de la seva mare just esmentada, i de Rotlan Marquès i de la seva muller [avis paterns]; també destina altres rendes per la seva pròpia ànima i la dels seus parents. Deixa la seva família sota la protecció del comte Ponç [el vescomte Ponç II de Cabrera] i el seu fill Guerau, així com Ramon Berenguer [d'Àger]. Finalment, després d'especificar que siguin pagats els seus deutes, considera el cas que els seus germans no tinguin fills de legítim matrimoni, en el qual cas divideix els seus feus i alous entre, d'una banda, Ramon Corçà i el seu germà, i d'altra banda, l'església de Sant Pere d'Àger.

- O Lleida, *Arxiu Capitular*, Fons Àger, pg. 598. Not. dors.: *Jam est factum*.
- A Segle XIV : Tarragona, *Arxiu Històric Arxidiocesà, Patrimoni de la Mitra, Cartulari del Monestir de Sant Pere d'Àger*, doc. 66, f. 41r–41v.
- α 1766/68, Jaume Caresmar, *Compendi de tots los instruments antichs y moderns que s' troban en lo arxiu de la molt insigne iglesia colegiata de Sant Pere de Àger* : Barcelona, Biblioteca de Catalunya, manuscrit 941, doc. 1720.
- β 1768/70, Jaume Caresmar, *Resumen del archivo de la insigne iglesia colegial de San Pedro de Àger en Cataluña* : Madrid, *Archivo Histórico Nacional*, sec. Códices, L. 795, doc. 206.
- a 2011, Ramon Chesé : *Col·lecció Diplomàtica de Sant Pere d'Àger fins 1198*, doc. 301.

¹ *In Christi nomine, ego, Petrus Bertrandi, volo pergere in Ispaniam ad onorem Dei et Sancte Marie, virginis, et hoc volo facere ad damnum paganorum et hono-²rem christianorum.*

Volo et mando ut is mors michi advenit in isto itinere ante quam aliud testamentum faciam, ita res mee distribute sint sicut ³ in ac pagina subterius ordinare jussurit. Ideoque iubeo ut ssint manumissores mei Raimundi Berengarii et Raimundus Petri Sancti Justi et Ramon ⁴ de Clarmont, et abeant potestatem aprehendere mea omnia et facere sicut in ac pagina subterius ordinaverit.

In primis dimito domino Deo et Sancto Petro de Àger ⁵ pro anima mea uno homine de meo alaudio nomine Boschet. Et similiter dimito ad Ospitali Jerusalem hominem quem abeo in Aggerri cum una terra quem abeo data ⁶ plantare in Castellioni.

Ed dimito ipso feuvo quem ego teneo per Raimundo Petro. Si Deus dederit michi infantem, abeat illum sicuti ego abeo vel abere debeo ⁷ per Raimundo Petro vel per suos cui ille voluerit. Et habeat in baillia Bernardo, fratri meo. Et si minus venerit de illo, similiter abeat in baillia Bertrando, fratri ⁸ meo, usque meo infante possit tenere ipso feuvo de Àgger cum omne quem pertinet ad illum feuvm. Et si minus venerit de meo infante, remaneat ipso feuvo ⁹ supra scripto Bernardo, fratri mero. Et si minus venerit de Bernardo, abeat Bertrando. Et abeat Bernardo inter Petra et Montdessor quale ille volue-¹⁰rit, et alio abeat Bertrando.

Et domna mulier mea, sit poderosa quantum voluerit stare in ipsa domo vel in ipsa honore. Et si noluit illa stare ¹¹ in ipsa domo vel ipsa honore, abeat illa dote quem ego feci ei. Et possideat et teneat in vita sua. Et postea remaneat ad infantem qui de me et illa erit ¹² si Deus dederit nobis. Sin autem remaneat ad fratres meos. Et domna mater mea, sit domina et poderosa de feuvo et de alaudio quem ego abeo vel abere debeo in nullusque ¹³ loci in vita sua.

Adhuc dimitto pro anima mea et pater meus, Bertrandus, et mater mea, et Rollandus Marchès et sua mulier in manu mei manume-¹⁴ssores vel mei seniores qui sunt supra scriptos ut ad fratres meos et ad mater mea et eos qui tenuerint hoc supra scriptum

de meum honorem vos, mei seniores, faci-^{|15}atis eos tenere uno presbitero qui cantet missas usque ad quinque annos completos in ecclesia Sancti Petri. Et si vos, manumessores mei non feceritis illo ^{|16} clerico tenere V annos ad eos qui tenebunt honorem meum et illos nolunt eum tenere per mandamentum meum, dimitto meam partem de vinea de Ver-^{|17}bel ad Sanctum Petrum, ut abbatem ipsius loci vel aliorum clericorum teneant illo clerico donec annorum quinque adimpleantur. Et abeat Sancto Petro vel suus ^{|18} abbas et canonicis ibidem ecclesie illa vinea usque in perpetuum ipsam terciam partem quem ego ibi abeo. Et dimitto de totis rebus qui exhibunt ^{|19} de nostram laboracionem de pane et vino meam partem dimitto in manu mei distributores ut dent per missas pro anima mea vel parentum meorum. Et precor ^{|20} vobis, manumessores mei, pro amore Dei et beatissimam matrem ejus, ut quomodo superius est, ita faciatis adimplere, et sit Deus inter me et vos.

²¹ *Et dimitto m[e]am mulier et mater meam et fratres meos, et si abuerit infantem ipsum, cum honore mea, in bajulia de comitem nostrum Poncium atque Gerallo, ^{|22} filio suo, et Raimundo Berengario, cum aliis mei manumessores.*

Sig+num ego, Pere Bertrando, qui hoc testamentum jussi scribere et testes ^{|23} firmare firmarique rogavi.

Sig+num Bernardo, fratri meo, sig+num domna mulier mea, sig+num domna mea mater.

Sig+num Raimundi Berengarii, sig+num Raimundi Petri, sig+num Ramon de Clarмонт.

Facta ista carta IIII° ^{|24} nonas novembris, anno ab Incarnacione Domini M^oC^oL.

Et debitos nostros sunt pagads ante quam dividatur nullam rem. Et si minus venerit de fratres meos ^{|25} sine infantes de legitimo, remaneat ipsum fevum de Agger cum medietate de totos nostros alaudios et cum Pedra et Montdessor ad Ramon de Corzà et ad suo frater, ^{|26} et alia medietas de totos nostros alaudios remaneat Sancto Petro in tali pacto ut omni tempore teneant clerico qui cantet missas pro animas nostras vel parentum nostrorum ^{|27} abas vel canonicis ipsi loci.

²⁸ *Raimundus, levita, rogatus scripsit sub die et anno (signe) quod supra.*

5

Laterà, 28 abril 1179

El papa Alexandre III confirma els privilegis i possessions de l'abadiat d'Àger. Entre aquestes possessions s'esmenta l'església de Montessor.

- O1 Àger, Fons de l'església de Sant Pere, pg. 59.
- O2 [Barcelona, Biblioteca de Catalunya](#), pg. 202, reg. 3543.
 - a 1926, P. Kehr, transcripcions de Josep Rius i Serra, *ex* O1,O2 : *Papsturkunden in Spanien. I: Katalanien*, doc. 185, p. 479–484.
 - b 1994, *ex* O2 : *Catalunya Romànica*, vol. 17, p. 114–115.
 - c 2011, Ramon Chesé, *ex* O1,O2 : [Col·lecció Diplomàtica de Sant Pere d'Àger fins 1198](#), doc. 519.

L'exemplar O2 difereix de O1 en la llista de possessions, que en O1 és menys detallada i en particular no inclou l'església de Montessor. La taula de tradició que donem està restringida als dos originals més els exemplars complets que deriven de O2.

(.....|.....)¹⁹ *ecclesias de Ivarz cum decimis, primitiis et earum pertinentiis, ecclesias de Andaní cum earum pertinentiis, ecclesias de Buxo cum earum pertinentiis, ecclesias de Trogon cum pertinentiis suis, ecclesiam de Monte-|²⁰ sor cum pertinentiis suis, ecclesiam de Alberola cum pertinentiis suis, ecclesias de Algere cum decimis, primitiis et aliis earum pertinentiis, ecclesias de Castellione cum decimis, primitiis et earum perti-|²¹ nentiis, (.....)*

6

Lleida, agost 1191

El rei Alfons el Cast i el comte Ermengol [VIII] d'Urgell acorden un repartiment entre ells dels castells que [el vescomte] Ponç [III] de Cabrera tenia a tot Catalunya, a la Ribagorça i al comtat d'Urgell. Entre els castells assignats al comte hi ha el de Montessor, el qual s'estipula que sigui completament derruït, però que el comte en tingui les collites i les dominicatures.

- O [Barcelona, Arxiu de la Corona d'Aragó](#), Reial Cancelleria, pg. Alfons I, cp. 53, núm. 597.
 - a 1851, Pròsper de Bofarull i Mascaró : *Colección de Documentos Inéditos del Archivo General de la Corona de Aragón*, vol. 8, p. 79–80, doc. 28.

El castell que aquest document anomena *Zoferia* està documentat també el 1174 com a *Zofera* [[Chesé 2011](#): doc. 469] i el 1194 com a *[Z]ufera* [doc. 8]. En la nostra opinió, deu ser el mateix que en el doc. 3 i encara actualment és anomenat Penella, les minses restes del qual es troben en l'actual terme de Valldellou [[Inventari Gavín](#): vol. 7, Llit. 72]. A més de la seva situació geogràfica afí als altres castells que esmenten aquests documents, també ho fa creure així sobretot el fet que Penella i *Zoferia*/*Zofera*/*Zufera* tenen el el mateix significat etimològic, a saber 'penya petita', *ṣuḥayra* en àrab andalusí [[Pocklington 2025](#): p. 260].

¹ *Hec est concordia condivisionis quam faciunt dominus Ildefonsus, rex Aragonum, comite Barchinone et marchio Provincie, et Ermengaudus, comes Urgelli, de omnibus castellis |² et honoribus Poncii de Capraria, tam de illis que habet in tota Catalonia et in Ripacurcia, quam in toto comitatu Urgellensi quandocumque illos |³ Deo dante adquirere poterint.*

Conveniunt namque ita dividere et distribuere inter se predicta castra et honores et hoc modo quod dominus rex Ildefonsus habeat ^{|4} et retineat sibi et omnibus successoribus suis in perpetuum quemcumque honorem et castra ipse Poncius habet aut habere debet ultra Ceroariam ^{|5} in tota Catalonia, cum omnibus terminis et pertinenciis suis, et habeat ac retineat sibi et suis in perpetuum castrum de Pinana, castrum de Zoferia^[a], ^{|6} castrum de Fenestris, castrum de Bello Monte, castrum de Fedeto, cum universis pertinenciis eorum, ^[b]et Castilionem Episcopi^[c] et Bedels, Camporreles et Valdelloc,^[b] ^{|7} cum omnibus terminis et pertinenciis eorum. Necnon totum honorem que habet ultra aquam de Nuçaria, exceptis Casserris, Pinciano et Podio ^{|8} Rubeo, que sunt propria alodia ipsius comitis. Et etiam retineat sibi omne feudum quod ipse Poncius per illum tenebat.

Habeat, siquidem, et retineat ^{|9} sibi et suis successoribus comes Urgellensis in perpetuum castrum quod nuncupatur Sanctum Jacobum, et Artesam et Mamacastrum et Àger et Castilio-^{|10} nem de Balagerio^[a] et castrum de Oss, et castrum de Montesor, quod penitus diruatur, set expleta et dominicaturas habeat et retineat sibi, et Ivarcium cum ^{|11} omnibus directis et pertinenciis suis, et etiam omne feudum quod ipse Poncius per eum tenebat.

Promittit itaque Ildefonsus, rex, et convenit predicto ^{|12} comiti bona fide et sine enganno quod qualicumque ratione et fortuna aliquod predictorum castrorum vel omnia castra eidem comiti assigna-^{|13} ta in manu sua et in potestate deveniret et devenirent ei sine aliqua retencione et interdictione reddat atque tradat vel cui ipse ^{|14} mandaverit.

Similiter promittit predictus comes predicto domino regi, bona fide et sine enganno, quod qualicumque ratione et fortuna ^{|15} aliquod castrum vel omnia castra predicta eidem regi consignata deveniret vel devenirent in manu sua et in potestate et sine aliqua ^{|16} retencione et interdictione reddat atque tradat, vel cui ipse mandaverit.

Ut hec autem omnia predicta firmitus teneantur et ob-^{|17} serventur, prout superius dictum est, jurant ex parte regis, tactis sacro sanctis evangeliis, Arnaldus de Avionione et Bernardus de Belestar. ^{|18} Ex parte vero comitis jurant, tactis sacro sanctis evangeliis, Gombaldus de Ribellis et Arnaldus de Pratello.

¹⁹ *Data apud Ilerdam mensse augusti, anno Domini M^oC^oXC^oI^o.*

²⁰ *Signum (signe) Ildefonsi, regis Aragonum, comitis Barchinone et marchionis Provincie. ^{|21} Sig + num comitis Urgellensis.*

²² *Signum (signe) Johannis de Berache, domini regis notarium, qui hoc scripsit, mense et anno quo supra.*

[a] a: Zofana [b] Manca a l'exemplar a [c] Això és, Castellonroi [d] Això és, Castelló de Farfanya, de vegades anomenat Castilio Comitis (d'acord amb el present repartiment)

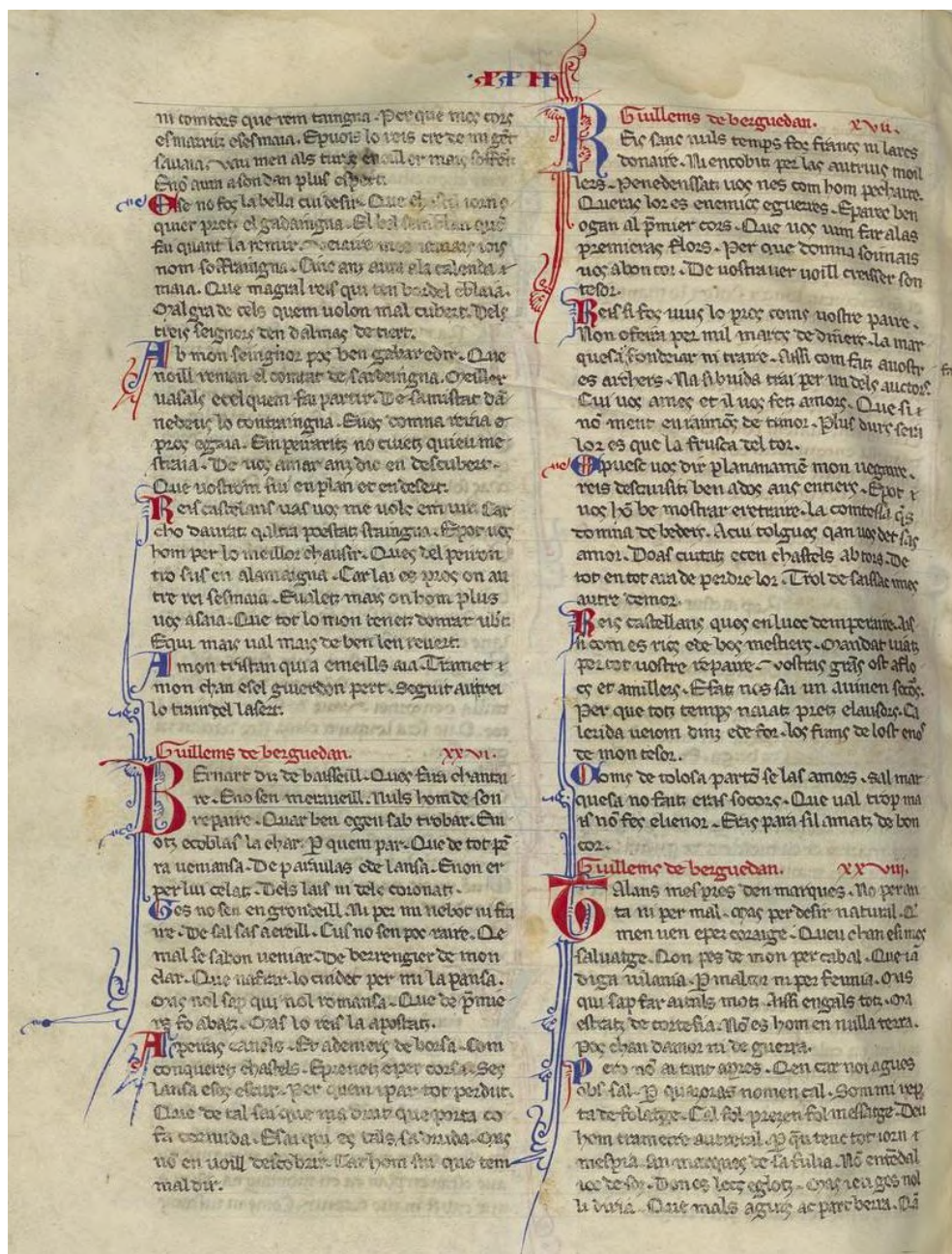

Figura 6: Document 7, exemplar K
 (Bibliothèque Nationale de France, Ms 12473, f. 178v,
 disponible a gallica.bnf.fr)

7

1192, primavera

Sirventès del trobador Guillem de Berguedà, escrit a Montessor quan aquest castell era assetjat pel rei [Alfons el Cast]. El trobador retreu a aquest rei que estigui disparant contra la seva neboda Marquesa, [filla de Dolça de Foix, la qual era cosina germana de dit rei,] i demana auxili al rei de Castella [Alfons VIII].

- A Fi segle XIII : [Roma, Biblioteca Apostòlica Vaticana, Ms. Vat. lat. 5232, f. 200r–v.](#)
- D [Mitjan segle XIII], *Canzoniere Provenzale Estense* : [Modena, Biblioteca Estense, Ms. α.R.4.4, f. 127v–128r.](#)
- I Principis segle XIV : [Paris, Bibliothèque Nationale de France, Ms. fr. 854, f. 193r.](#)
- K 2a meitat segle XIII : [Paris, Bibliothèque Nationale de France, Ms. fr. 12473, f. 178v.](#)
- a 1996, Martí de Riquer : *Les poesies del trobador Guillem de Berguedà*, p. 306–313.

La taula de tradició no és pas completa, sinó que ens hem limitat a incloure les fonts (per a les quals hem mantingut els codis habituals) i l'edició sobre la qual ens hem basat.

István Frank data aquest sirventès en la primavera de l'any 1192 [[Frank 1949](#): p. 249]. Que era l'estació de primavera ho diu el vers 6: “a les primeres flors”. L'any es dedueix de situar el setge de Montessor després del repartiment entre el rei i el comte, que data d'agost de 1191 [doc. 6], i abans de la claudicació de Marquesa, que es va sotmetre al rei el gener de 1193 [[RC](#): pg. Alfons I, núm. 646].

¹ *Reis, s-anc nuill temps foz francs ni larcs donaire*

² *ni encobitz per las autrui moillers,*

³ *penedenssatz vos en cum hom pechaire,*

⁴ *qu'eras lor etz enemics e gerriers;*

⁵ *e parec ben ogan al primier cors*

⁶ *que vos vim far a las primieiras flors,*

⁷ *per que dompna s-oïmais vos a bon cor,*

⁸ *de vostr-aver vol creisser son tresor.*

⁹ *Reis, si fos vius lo pros coms, vostre paire,*

¹⁰ *non feira pas, per mil marcs de deniers,*

¹¹ *la Marquesa far fondejar ni traire*

¹² *aissi cum faitz vos e vostres archiers.*

¹³ *Na Sibiuda trai per un dels auctors,*

¹⁴ *cui vos ametz et ill vos fetz amors,*

¹⁵ *que, si non ment en Raimons de Timor,*

¹⁶ *plus durs l-era que frusca q-eis del tor.*

¹⁷ *E puosc vos dir planamen mon vejaire,*

¹⁸ *reis deschausitz, ben a dos ans entiers,*

¹⁹ *e pot vos hom ben mostrar e retraire*

²⁰ *la comtessa q-es dompna de Beders,*
²¹ *a cui tolguetz, qan vos det sas amors,*
²² *doas ciutatz e cent chastels ab tors:*
²³ *de tot en tot era de perdre l-or*
²⁴ *tro-l de Saissac i mes autre demor.*
²⁵ *Reis castellans, q-etz en luoc d-emperaire:*
²⁶ *aissi cum etz rics de totz bos mestiers,*
²⁷ *mandatz viatz per tot vostre repaire*
²⁸ *vostras grans ostz a flocs et a milliers;*
²⁹ *e faitz nos sai un avinen socors,*
³⁰ *per que totz temps n-aiatz pretz e lauzors;*
³¹ *q-a Lerida vej-om dinz e defor*
³² *los fums de l-ost, e nos de Montesor.*
³³ *Coms de Tolsan, parton se las amors*
³⁴ *s-a Marquesa non faitz calque socors,*
³⁵ *que val trop mais non fetz Elionor :*
³⁶ *eras parra si l-amatz de bon cor.*

Traducció (també *ex a*):

¹ **Rei**, si algun temps fóreu franc i liberal donador
² i cobejós de les mullers d'altri,
³ us en penediu com un home pecador,
⁴ perquè ara sou llur enemic i guerrejador;
⁵ i [això] es feu ben palès enguany a la primera incursió
⁶ que us veiérem fer a les primeres flors,
⁷ perquè si d'ara endavant alguna dama us té bon afecte,
⁸ [és que] vol augmentar el seu tresor amb els vostres diners.
⁹ **Rei**, si fos viu el noble comte, el vostre pare,
¹⁰ ni per mil marcs de diners no faria
¹¹ fonejar i disparar contra Marquesa,
¹² així com feu vós i els vostres arquers.
¹³ Addueixo com un dels testimonis Na Sibília,
¹⁴ que vós amàreu i ella us atorgà amors,
¹⁵ cosa que, si no ment En Ramon de Timor,
¹⁶ li fou més dur que trompada que ix del toro.
¹⁷ **I** us puc dir planament el meu parer,
¹⁸ rei envilit, de ja fa dos anys sencers;
¹⁹ i hom us pot ben recordar i retreure
²⁰ la comtessa, que és senyora de Besiers,
²¹ a qui arrabassàreu, quan us donà els seus amors,

²² dues ciutats i cent castells amb torres:
²³ estava del tot a punt de perdre l'or
²⁴ fins que el de Saissac hi posà un altre ajornament.
²⁵ **Rei** castellà, que sou en lloc de l'emperador:
²⁶ així com sou ric de totes les bones qualitats,
²⁷ convoqueu aviat per tot el vostre domini
²⁸ les vostres grans hosts a munions i a milers,
²⁹ i doneu-nos ací un adient socors,
³⁰ per tal que per tots temps tingueu mèrit i lloances;
³¹ i que des de Lleida hom vegi, dintre i fora,
³² els fums de la host, i nosaltres des de Montessor.
³³ **Comte** de Tolosa, s'allunyen els amors [de vós]
³⁴ si no doneu algun socors a Marquesa,
³⁵ la qual val molt més que el que valgué Elionor:
³⁶ ara es veurà si l'ameu de bon cor.

8

Poblet, 28 agost 1194

El rei Alfons [el Cast] fa les paus amb el vescomte Ponç [III] de Cabrera i li restitueix els castells de Sant Iscle, Torcafelló, Argimon, Avellana, Mediona, Os, Montessor, Zufera (és a dir Penella, vegi's el doc. 6) i Bellmunt.

- × A S. XII : RC, *Liber I et II Feudorum forme majoris*, f. 416. D'aquest exemplar s'en conserva només la rúbrica de l'índex: *Carta convenientiae factae inter dominum Ildefonsum, regem Aragonis, et Pontium de Capraria super castris de Santiscle, Torcafellon, Argemon et quibusdam aliis castris.*
- α 1642–1650, Diego Monfar : *Historia de los Condes de Urgel*, Arxiu de la Corona d'Aragó, Manuscrits, Miscel·lània, núm. 24, f. 174r–174v.
- β 1853, Próspero de Bofarull y Mascaró, ex α : *Colección de documentos inéditos del Archivo General de la Corona de Aragón* (Barcelona), vol. 9, p. 417, lin. 4–18.

α. f. 174r–174v

^{174r,25} *En el libro* ^{|26} *primero de los feudos, folio 416, a 5 de las kalendas de* ^{|27} *setiembre 1194 en el monasterio de Poblet, stando jun-* ^{|28} *ta la corte, el rey Alfonso dize que, no obstante que* ^{|29} *hasta aquel punto había reusado de recibir en su gratia* ^{|30} *y servitio al dicho Ponce de Cabrera, pero que, movido de los rue-* ^{|31} *gos de Armengol, conde de Urgel, y de Marquesa, muger* ^{|32} *de Ponce, y de muchos varones, ecclesiásticos como segla-* ^{|33} *res, le admitía en su gratia, y le restituyó los castillos de San-* ^{|34} *tiscle, Torrafellona, Stalric,*

Aricsmon, Avellana, Me-||^{174v.1}diona, Os, Montesor, [Z]ufera^[a], Bellmunt, con pacto que no |² puedan él ni los suyos redificar en dichos castillos sin volun-|³tad y consentimiento del rey, y que trate bien los vasallos, |⁴ y quando no, se reserva el rey derecho de juzgar entre el vi|^zcon-|⁵de y ellos.

^[a] Ad lit.: *Rufera*

9

Alzira, 21 març 1268

Guerau de Cabrera, germà del difunt Àlvar I de Cabrera, comte d'Urgell, cedeix al rei Jaume el Conqueridor els drets que pretenia tenir sobre el comtat d'Urgell i el vescomtat d'Àger, tot retenint, però, en feu el castell d'Àger, i en alou els d'Os, Tartareu, Claramunt, Millà, Montessor, Boix i Ivarç. Si Guerau no té fills legítims, aquests castells seran heretats per Ramon i Guillem de Peralta, fills de Guillem de Peralta i Marquesa de Cabrera, germana de dit Guerau. També s'especificava que el castell de Montfort havia de ser enderrocat. Els castells de Millà, Montessor i Boix només s'expliciten en un dels dos extractes conservats, el qual és també l'únic que es refereix al castell de Montfort.

- α 1562–1580, Jerónimo Zurita : *Anales de la Corona de Aragón* (Zaragoza), lib. 3, cap. 73.
- β 1642–1650, Diego Monfar : *Historia de los Condes de Urgel*, Arxiu de la Corona d'Aragó, Manuscrits, Miscel·lània, núm. 24, f. 246v–247r.
- γ 1853, Próspero de Bofarull y Mascaró, ex β : *Colección de documentos inéditos del Archivo General de la Corona de Aragón* (Barcelona), vol. 10, p. 9–10.

α . Capítol 73 [*De la muerte de don Álvaro, conde de Urgel, y de la guerra que se movió entre el rey y Ramón Folch, vizconde de Cardona, y otros barones*].

(Epígraf al marge: *Concierto entre el rey y don Guerao de Cabrera, pretendiente del condado de Urgel*).

Por esta contienda, el rey antes de partir del reyno de Valencia, estando en Algezira a veynte y uno del mes de março deste año de MCCL[X]VIII, se concertó con don Guerao de Cabrera, hermano del conde don Álvaro, que pretendía suceder en el condado de Urgel y vizcondado de Àger, por sustitución hecha en su persona en el testamento del conde don Ponce de Cabrera su padre; y cedió al rey todo el derecho que pretendía en el condado de Urgel y en el vizcondado de Àger, y en el de Castellbó, que estava en poder del conde de Fox; porque él no era parte para emprender aquel negocio con tan poderosos adversarios. Retúvose don Guerao de Cabrera a Àger, Os, Tartareu y el castillo y villa de

Claramonte, y a Yvarz y otras villas, y castillos, por juro de heredad para sí y sus herederos; y nombrava por sucessores, en caso que no tuviesse hijos legítimos, a don Ramon, y don Guillén de Peralta, hijos de don Guillén de Peralta y de doña Marquesa de Cabrera, su hermana.

β. f. 246v–247r

^{246v.20} (Epígraf al marge: *Don Guerau, hermano del conde, renuntia en favor del rey sus derechos y pretensiones*)

Entonces don Guerau renuntió en fa-^{|21}vor del rey todos los derechos le competían^[a] en los estados de su her-^{|22}mano y los derechos le competían^[a] sobre el conde de Foix por razón^{|23} del vi^{|z}condado de Castellbó, que poceía, y contra qualquier perso-^{|24}na que tuviesse tierras del dicho vi^{|z}condado, reservándose^{|25} el castillo de Áger franco de todo servitio y con obligatió de^{|26} dar las tinentias siempre que por parte del rey fuesse requerido, y^{|27} los castillos y villas de Os, Tartareu, Claramunt, Millá, Mon-^{|28}sor^[b], Boix y Ivars en puro y franco allodio. Y muriendo él sin^{|29} hijos, hereden los dichos lugares Ramon y Guillem de Peral^[ta, hijos de]^{|30} don Guillem de Peralta y donya Marquesa, su muger y her-^{|31}mana de don Guerau, que ja era muerta. Y que el castillo^{|32} de Monfort^[c] no se pueda redificar de nuevo, y que lo que está edifica-^{|33}do se derribe del todo, y si acaso de nuevo allá se hiziera algún^{|34} edifitio, pueda el rey mandarlo derribar, sin embargo ni contra-^{|247r.1}dición alguna. Este castillo estava sobre la Noguera Ribagorsana y a los^{|2} límites de Aragón y Catalunya, y devía ser gran convenientia del rey,^{|3} según las veras con que lo prohibe. Y por mayor seguridad, se obligó como a^{|4} fianza G. de Anglesola. Esto pasó en Algezira, a los 12 de las kalen-^{|5}das de abril deste anyo de la Incarnatió 1267. Y porque los hijos^{|6} de don Álvaro y de dona Cicilia de Fox, favorecidos del conde de^{|7} Fox, su curador y deudo mui cercano, pretendían succeder a su pa-^{|8}dre, según la dispositió del testamento de don Ponce, su aguelo, concertó^{|9} que en caso se pleyteasse esto, tomasse él por proprio el pleyto [y] le continu-^{|10}asse hasta sententia diffinitiva, a gastos del rey, y que ganado, transfi-^{|11}riessse y cediesse todo su derecho en favor del rey. Esto se concertó por^{|12} medio de don Sancho de Peralta, obispo de Çaragossa, Jayme de^{|13} Cervera, Guillem Bernat de Fluviá, arcediano de Ribagorsa,^{|14} [y] Jayme Grunio, ciudadano de Barcelona. Y entonces el rey se quedó^{|15} en pocessió del dicho condado y de todas las villas y castillos^{|16} dél, y cobró algunas que havía tomado el vi^{|z}conde de Cardona^{|17} quando murió don Álvaro.

^[a] Omès a γ ^[b] γ: Montsor ^[c] Nota al marge: castillo de Monfort

10

Lleida, 23 abril 1273

Bescanvi entre el rei Jaume [el Conqueridor] i Guerau de Cabrera, germà del difunt Àlvar I de Cabrera, comte d'Urgell. Guerau dona al rei la vall i vila d'Àger, així com els castells i viles de Millà, Claramunt, Tartareu, Os, Boix, Montessor i Ivarç. A canvi, el rei dona a Guerau els castells i viles de Vallobar, Llaguarres i Lasquarri en franc alou, i el castell i vila d'Estopanyà en feu. El bescanvi només es farà efectiu en el cas que Guerau esdevingui de dret comte d'Urgell.

- P **RC, reg. 21, f. 129v–130v.** Epígraf: *Concambium factum inter dominum regem et Gualdum de Capraria de castris de Millano, villis de Clarmonte, de Tartareu, de Os, de Boxo, de Montasor, de Ivarç et de Àger, pro castro et villa de Vallobar, de Laguarres et de Alesquarre ad franch[um] alodi[um] et villa de Stop[ania] no in feu[dum].*

^{129v.1} *Noverint universi quod nos, Jacobus, Dei gratia rex Aragonum et cetera, per nos et nostros in escambium et permutacionem ville de Àger [· 6 ch ·] |² ac jurium omnium que nobilis Alvarus, condam comes Urgelli, habebat et habere debebat in tota valle et villa de Àger |³ et in militibus ac hominibus ejusdem ville et vallis de Àger, et in permutacionem etiam et concambium castri et ville de Millano, et castri et |⁴ ville Clarmontis, et castri et ville de Tartareu, et castri et ville de Os, et castri et ville de B[u]xo, et castri et ville de Montasor, |⁵ et castri et ville de Ivarç, et aliorum que nos dederamus et concesseramus vobis, nobili Gualdo de Cabraria, fratris^[sic] Alvari, condam comiti |⁶ Urgelli predicti, ac quando per vos optentum et conssecutum esset comitatum Urgelli ad vos pertinere debere promiseramus tradere vobis racione empcionis |⁷ inter nos et vos facte super comitatu Urgelli, damus et concedimus vobis, dicto Gualdo de Cabraria, et vestris in perpetuum castrum et vil[lam] |⁸ de Vallobar et castra et villas de Laguarres^[a] et de Alesquarre ad franchum, scilicet et liberum alodium, cum fortitudinibus et terris |⁹ suis omnibus, et cum castlanis et omnibus hominibus et mulieribus ibi habitantibus et habitaturis, et cum redditibus et exitibus, censibus et proventibus, monetatico |¹⁰ et aliis juribus nostris omnibus, et cum planis, montibus, vallibus et montaneis, vineis, ortis et ortallo suo, terris, cultis et incultis, heremis et |¹¹ populatis, et cum pascuis, herbagiis ac venacionibus, et cum molendinis, furnis, aquis et aqueductibus, ac hediiciis omnibus ibi factis et fa[cien]-|¹²dis, et cum cenis, peytis sive questiis, et justiciis civilibus atque coloniis, et exercitibus ac cavalcatis et redempcionibus eorundem, et cum omni |¹³ pleno jure nostro et dominio et districtu, cunctisque aliis que nos, quocumque nomine censeantur habemus et habere possumus ac debemus in castris et |¹⁴ villis predictis et terminis suis et habitatoribus eorundem.*

Nichilominus etiam, per nos et nostros damus et concedimus ad feudum vobis, dicto |¹⁵ Gualdo de Cabraria, et vestris in perpetuum racione dicti escambii, in es-

cambium predictorum que nobiscum escambiat, castrum et villam de ^[16] *Stopanyano, que jam a nobis in feudum tenetis, cum hominibus ejusdem, presentibus et futuris, et censualia et omnia alia que nos de domengio nostro* ^[17] *vel aliter habemus et habere debemus in predicto castro et villa de Stopanyano ac terminis suis, cum questiis, scilicet et cenis, monetatico et tri[buto],* ^[18] *et serviciis, et adempriviis, et redditibus, et exitibus, proventibus et aliis juribus nostris, aliisque omnibus que nos quocumque modo habemus et habere debe-* ^[19] *mus. Exceptis [cena], exercitu et cavalcata ac fidelitate, quas in hominibus predictae ville et terminis Stopanyani nobis et nostris perpetuo retinemus.* ^[20] *Et retent[o] etiam nobis et nostris, quod vos et vestri dictum castrum et villam de Stopanyano cum terminis suis et pertinentiis universis teneatis ad feudum* ^[21] *pro nobis et nostris semper, et ibi potestatem habeamus nos et nostri semper secundum usaticum Barchinone. Et retento etiam quod in hominibus Stopanyani predicti* ^[22] *vobis exercitum non damus, volumus tamen quod homines ipsi teneantur vos et vestros juvare contra inimicos vestros ad defensionem vestri et vestrorum.* ^[23] *Et si forte predicta que vobis in escambium damus valent vel valebunt de cetero plus predictis que a vobis recip[imus] et nobis absolvitis,* ^[24] *illud totum quantumcumque sit damus et concedimus vobis, dicto Gueraldo de Capraria, et vestris ad vestras omnimodas voluntates. Renun-* ^[25] *ciantes illi juri quod corrigit deceptionem ultra dimidiam et doli. Et sic predicta castra et villas de Vallobar et de Lag[uares] et de* ^[26] *Alesquarre ad alodium, scilicet franchum et liberum, et predictum castrum et villam Estopanyani cum terminis suis ad feudum, ut dictum* ^[27] *est, cum omnibus videlicet predictis et ad ipsa castra et unumquodque ipsorum pertinentibus seu debentibus pertinere tamquam hoc singulariter* ^[· 4 ch ·] *atis, exceptis* ^[28] *exercitu et cavalcata ac fidelitate et dominio nostro feudali, que in dicto castro et villa ac hominibus Stopanyani retinemus,* ^[· 13 ch ·] *mus et* ^[29] *extrahimus de posse et juri nostris et in vos et vestros penitus et irrevocabiler in perpetuum transferimus, ad dandum, vendendum, inpignorandum* ^[30] *ac alienandum et ad omnes vestras et vestrorum voluntates cui et quibus volueritis de castris, scilicet et villis, de Vallobar, et* ^[31] *de Alesquarre, libera et pro francho alodio et vestro consilio de castro et villa Stopanyani predicto in feudum, ut dictum est,* ^[· 15 ch ·] *||* ^[130r,1] *sicut melius dici potest et intelligi ad vestrum commodum et vestrorum, salvis tamen nobis et nostris semper potestate in dicto castro Stopanyani et exercitu ac* ^[2] *cavalcata et fidelitate in hominibus eorundem et terminorum suorum, et omni pleno jure et dominio que dominus in castro seu feudi et fevatorio suo* ^[3] *habet et habere debet secundum usaticis Barchinone. Promittentes vobis quod faciemus vos et vestros habere et tenere predicta que vobis in escambium damus,* ^[4] *ut superius continetur. Et erimus inde vobis et vestris garentes et defensores contra omnes personas.*

Verumptamen est sciendum quod nos, Jacobus, rex ^[5] *predictus, retinemus nobis et nostris in escambio predicto quod si forte vos, Gueraldus de Cabraria, seu procurator vester non posetis optinere* ^[6] *seu consequi comitatum Urgelli de jure, predictum escambium sit irritum atque cassum, et predicta que vobis damus in escambium ad nos et* ^[7] *nostros redeant libere et in pace, et ab omni honore debitorum et alia obligatione re-*

mota et penitus expedita, et in isto casu ipsa castra tanquam a nobis ^{|8} [*.. 12 ch ..*] *recuperare a vobis et repetere valeamus, et vos ea reddere teneamini sine litigio alio et contra dicto. Et vos similiter recuperetis* ^{|9} *predicta que a vobis in escambium recipimus et nobis absolvitis, ut superius continetur. Et id* ^{|est} *quod in Estopanyano habebatis ante escambium istud factum.* ^{|10} *Retinemus etiam in dicto escambio quod ubi vos predictum comitatum consequamini de jure, ut dictum est. Et sic predictum escambium teneat predicta que* ^{|11} *[vobis]* *in escambium damus remaneant vobis et vestris, ut dictum est. Ita scilicet quod si vos sine filiis legitimis masculis decederetis, ipsa omnia perveniant* ^{|12} *[et] redeant ad filios Guilelmi de Peralta, condam, vel ad illum ad quem debeant pervenire.*

Ad hec ego, Gueraldus de Capraria predictus, recipiens ^{|13} *[a vobis,] domino rege predicto, jam dictum escambium et predicta que michi in escambium datis, reputans me inde contentum penitus et paccatum, per* ^{|14} *[me] et meos absolvo et diffinio et remitto et dono in escambium predictorum vobis, dicto domino regi, et vestris in perpetuum villam et vallem de Àger predict[o]s,* ^{|15} *[cum] omnibus juribus que ibi comes Urgelli condam habebat et ego habere debeo sive possum, et predicta castra et villas de Millano, et de Clarmonte,* ^{|16} *[et de] Tartareu, et de Os, et de Buxo, et de Montasor, et de Ivarcio, cum hominibus scilicet et mulieribus habitantibus et habitaturis in ipsis castris et villis, et cum* ^{|17} *[r]edditibus, exitibus, proventibus et aliis juribus nostris et pleno dominio, et exercitibus et cavalcatis, ac redempcionibus eorundem, et cum terminis suis et pertinent-* ^{|18} *[ciis] universis, et terris, cultis et incultis, heremis et populatis, et montibus, planis et nemoribus, et aquis, furnis, molendinis, et questiis et omnibus* [*.. 3 ch ..*] ^{|19} [*.. 4 ch ..*] *et singulis que comiti condam Urgelli spectabant et michi spectant in predictis villa et valle de Àger et aliis castris predictis et suis pertinent-* ^{|20} *[ciis], et ibi habeo vel habere possum seu debeo quoquomodo, ratione empconis inter vos, dictum dominum regem, et me facte, vel ratione donacionis ac con-* ^{|21} *cessionis inde a vobis michi facte, vel ratione successionis patris mei condam ac testamenti ejusdem, vel alia qualibet ratione, jure, modo vel causa ea omnia et* ^{|22} [*.. 5 ch ..*] *que ratione dicte empconis vestre et mee de bonis dicti comitatus habere debebam, vobis et vestris in continenti restituens penitus et diffiniens* ^{|23} *[et ab]solvens et in escambium predictorum vobis et vestris donans in perpetuum, et exuens inde me* ^{|et} *meos, et ipsa de jure, posse et dominio meis extrahens,* ^{|24} *vos, dictum dominum regem et vestros investiens inde, et ea in posse, jus et dominium vestrum transferens, ad dandum, vendendum ac* ^{|25} *[ali]enandum, et ad omnes vestras et vestrorum voluntates inde cui et quibus volueritis perpetuo faciendas, absque omni prorsus meo et meorum retentu, quod* ^{|26} *non facio ullo modo. Dans et concedens vobis, dicto domino regi, et vestris ad vestras voluntates totum id quod predicta que vobis absolvo, et in* ^{|27} *[esc]ambium dono, valet plus predictis que in escambium michi datis, sicut melius dici et intelligi potest, ad salvamentum vestrum et ad comodum et vestrorum.* ^{|28} *Renuncians scienter beneficio minoris precii et decepcioni ultra dimidium et doli.*

Nichilominus etiam, cum hac eadem carta, ego, Gueraldus de Capraria ^{|29} *[pre]dictus, accipio et confiteor me tenere a vobis, domino rege, et vestros dictum castrum*

et villam Estopanyani in feudum secundum usaticum Barchinone, prout ^{[30 [.. 4 ch..]]} *michi superius* ^[concesseratis], *pro quo feudo promito vobis, dicto domino regi, et vestris, per me et meos, facere ea que pro feudo domino fieri debet* ^{[31 [secundum] usaticum [Barchinone].} *Et confiteor vos in hominibus ejusdem castri habere exercitum et cavalcatam et fidelitatem que vobis superius retinuistis, et* ^{[32 [prom]itens [etiam] predicta semper firma habere et non contravenire in aliquo aliqua racione.} *Et pro ipso castro et villa Stopanyani* ^[.. 5 ch..] *inde habeo vester* ^{[33 faciam [autem] in continenti, per me et meos, vobis, dicto domino regi, pro vobis et vestris homagium ore et manibus comendatum secundum usaticum Barchinone.}

³⁴ *Insuper concedens quod si ego non possem de jure consequi comitatum predictum, escambium predictum non valeat, sed predicta que michi in escambium* ^{[130v,1 datis, ad vos et vestros libere redeant et in pace.} *Et in isto casu predicta castra de Vallobar et de Laguarres et de Lasquarre et de Stopanyano* ^{[2 tamquam a vobis michi comendata reddere teneat vobis et vestris sine aliquo impedimento et contra dicto, et ego recuperem predicta que a me in escambium} ^{[3 recepistis, ut dictum est, et id quod in Estopanyano habebam ante excambium istud factum.}

Actum est hoc in Ilerda, IX° kalendas maii, anno ^{[4 Domini M^oCC^oLXX^o tercio.}

Presentibus testibus ad hoc specialiter adhibitis scilicet Berengario Arnaldi de Angularia, Jacobo de Ceroaria, et ^{[5 Raimundo de Orcau, qui predictis presentes fuerunt, et aliis infra scriptis testibus in curia constitutis.}

^[a] Ad lit.: La Guarres

11

Agramunt, 11 desembre 1278

El rei Pere [el Gran], amb l'aprovació de Roger Bernat, comte de Foix, dona en feu el comtat i vescomtat d'Urgell a Ermengol de Cabrera, fill del difunt Àlvar [I], comte d'Urgell. Forma part de la donació el castell de Montessor.

- P RC, reg. 47, f. 2r–2v. Epígrafs i anotació: 1. *Ermengaudi, filii nobilis Alvari, quondam comitis Urgelli, ad feudum.* 2. *Infeudatio donatio[que] comitatus et vicecomitatus Urgelli.* 3. *Es-tracta certificada en 23 noviembre 1846.*
- Q RC, reg. 43, f. 133v–134r. Epígraf: *Urgelli.*
- R Segle XIII : Madrid, Real Academia de la Historia, Colección Salazar y Castro, A-2, f. 84r–86v.
- A 1642–1650, Diego Monfar, *Historia de los Condes de Urgel*, ex P : Arxiu de la Corona d'Aragó, Manuscrits, Miscel·lània, núm. 24, f. 251v–252v.
- a 1853, Pròsper de Bofarull i Mascaró, ex A : *Colección de documentos inéditos del Archivo General de la Corona de Aragón*, vol. 10, p. 20–22.

^{2r,1} ^[a] *Noverint universi quod nos* ^[a], *Petrus, Dei gracia rex Aragonum, ob gratiam et honorem nobilis viri Rogerii* ^[b] *Bernardi, comitis Foxensis* ^[c], *damus et concedimus* ^[2] *per nos et nostros ad feudum ad consuetudinem Barchinone vobis, Ermengaudo, filio quondam nobilis Alvari, quondam comitis Urgellensis* ^[d], *et vestris* ^[3] *perpetuo totum comitatum et vicecomitatum Urgelli, cum omnibus castris et villis, scilicet castrum et villam de Balagario, et* ^[e] *de Albesia, et de Menarguis* ^[f], ^[4] *et de Lineola* ^[g], *et de Acrimonte, et de Muntmagastre* ^[h] *et de Pontibus, et de Viuves, et de Colfret, et de Uliana* ^[i], *et de Tiurana, et de* ^[5] *Villaplana* ^[j], *et de Castilione* ^[k], *et Àger, et de Os, et de Tartareu, et de Boix, et de Montesor* ^[l], *et de Millà* ^[m], *et de Claromonte, et de* ^[6] *Ivars* ^[n], *et de Camols, et de Peramola, et de Lavança, et de Pinel, et de Madrona, et de Biosca* ^[o], *et de Taltahul, et omnia alia castra et* ^[7] *municiones, villas* ^[et] *loca, tam parva quam magna, cum militibus et dominabus et aliis hominibus cujuscumque condicionis sint in dictis comitatu et* ^[8] *vicecomitatu, castris, villis seu aliis locis habitantibus et habitaturis* ^[p], *et cum justiciis, jurisdictionibus, moneta, questiis, adempriviis, usibus, serviciis,* ^[9] *servitutibus, senioraticis* ^[q], *et cum montibus et planis, silvis, garriguis* ^[r], *nemoribus, aquis, fluviis et omnibus aliis juribus universis, salva tamen* ^[10] *et retenta nobis et nostris in omnibus predictis valenssa* ^[s] *contra omnes* ^[t] *homines. Et quod de predictis comitatu et vicecomitatu, castris, villis* ^[11] *et* ^[u] *aliis locis et omnibus aliis predictis que vobis damus et concedimus ad feudum, faciatis nobis et nostris vos et vestri homagium et sacramentum. [12] Et quod vos et vestri detis nobis et nostris potestates de omnibus predictis castris et locis, irati et pacati, quandocumque et quocienscumque a nobis vel* ^[13] *nostris fueritis requisiti, ad consuetudinem et usaticos Barchinone, quos in predictis comitatu et vicecomitatu et aliis locis volumus observari, salvo* ^[14] *specialibus consuetudinibus predictarum terrarum.*

Retinemus eciam nobis in predictis comitatu et vicecomitatu et aliis locis paces et treugas in hunc ^[15] ^[v] *modum: Quod si vos vel alius de terra vestra frangeretis pacem et treugam contra aliquem hominem nostrum vel religiosum* ^[w] *terre nostre, quod pro ipsis* ^[x] ^[16] *habeatis firmare et respondere in posse nostro vel officialium nostrorum secundum formam* ^[y] *pacis et treuge. Et si vos frangeretis pacem et treugam* ^[17] *in aliquos, exceptis hominibus vestris, teneamini similiter firmare et respondere pro pace et treuga in posse nostro vel officialium nostrorum. Si vero homines* ^[18] *vestri inter se frangerent pacem et treugam, vel hominum religionis* ^[z] *existencium in* ^[aa] *comitatu et vicecomitatu, habeatis vos in eis pacem* ^[19] *et treugam, quam pro nobis teneatis ad feudum sicut alia que vobis damus ad feudum in hoc instrumento. Retinemus eciam nobis et nostris* ^[20] *quod teneamini vos et vestri venire ad curiam nostram sicut alii nobiles Catalonie* ^[ab]. *Confirmantes et concedentes vobis et vestris nichilominus omnia* ^[21] *jura vobis competencia quoquomodo in predictis ante hujusmodi donacionem et concessionem, salvo tamen nobis et retentis omnibus supra dictis, ut* ^[22] *superius sunt expressa.*

Ad hec nos, Ermengaudus predictus, recognoscentes vobis, domino regi, nobis fieri per vos gratiam specialem, gratis et ex certa ^[23] *sciencia recipimus a vobis predictos*

comitatum et vicecomitatum, et castra, villas et omnia alia loca predicta et omnia alia supra scripta ad feudum ^[24] *secundum usaticum* ^[ac] *Barchinone, sub forma et condicionibus* ^[ad] *seu convenienciis supra dictis, salvo tamen jure abbatis monasterii Agerensis in castro de Àger, ||* ^[2v,1] *et promittimus et convenimus per nos et nostros vobis et vestris facere homagium pro predictis feudis et dare vobis potestates de omnibus predictis* ^[ae] *|* ^[2] *castris et villis et locis que a vobis recipimus ad feudum, irati et pactati* ^[af] *, quandocumque et quocienscumque a vobis vel vestris fuerimus requisiti, |* ^[3] *et venire ad curiam vestram sicut alii nobiles Catalonie* ^[ag] *, et juvare et valere vobis et vestris nos et nostri cum corpore nostro et cum terra |* ^[4] *nostra et hominibus nostris, et servare et complere inviolabiliter omnia et singula que vos retinetis in hac donacione et omnes conveniencias que* ^[5] *superius continentur. Et ad majorem vero* ^[ah] *cautelam juramus per Deum et ejus sancta IIII evangelia* ^[ai] *, manibus nostris corporaliter tacta, predicta omnia et* ^[6] *singula attendere et complere inviolabiliter, ut superius sunt expressa, et ea bona fide firmiter observare. Et facimus vobis de presenti homa-* ^[7] *gium ore et manibus pro omnibus supra dictis.*

Quod est actum ^[aj] *in Acrimonte, tercio* ^[ak] *idus decembris, anno Domini M^oCC^o LXX° octavo.*

¹¹ ^[al] *Signum (signe reial) Petri, Dei gracia regis |* ^[12] *Aragonum, qui [hec] laudamus [et] firmamus.*

Sig+num [Er]-| ^[13] *mengaudi, filii dicti nobilis Alvari, comitis |* ^[7 ch] *.. laudamus |* ^[14] *et juramus.*

^{86v,1} *Testes hujus rei sunt magister Raimundus de Bulsulduno, archidia-* ^[2] *conus Terra[n]tone in ecclesia Ilerde, Blasius Eximini d'Argerb, |* ^[3] *miles, magister Guilelmus Garrici, et Comengesius, miles.*

⁴ *Signum (signe) Petri Marchesii, scriptoris domini regis, |* ^[5] *notarii publici per terram et dominiacionem suam, qui hec scribi fecit |* ^[6] *et clausit die et anno prefixis.*

⁷ *Signum (signe) Bernardi de Cadireta, notarii publici.*

^[a] P: *[Noverint universi] quod nos;* Q: *Quod nos;* R: *Noverint universi quod nos;* a: Nos ^[b] R: *Rotgerii* ^[c] R: *Fuxensis;* a: omet aquesta paraula ^[d] R: *Urgelli* ^[e] R: omet la conjunció *et* en tota l'enumeració dels castells i en altres llocs ^[f] R: *Menargues* ^[g] R: *Linesola* ^[h] R: *Montmagastre* ^[i] R: *Oliana* ^[j] R: *Vilaplana* ^[k] R: *Castellione* ^[l] Q: *Montessor;* R: *Muntsor* ^[m] R: *Milà* ^[n] R: *Ivarz* ^[o] Q,R: *Bioscha* ^[p] A,a: *heremitibus et habitatis* ^[q] R: *serviciaticis* ^[r] Q: *guarriquis;* R: *garrigiis* ^[s] R: *valença* ^[t] Q: omet aquesta paraula ^[u] R: *seu* ^[v] R: *afegeix autem* ^[w] A,a: *regionum* ^[x] A,a: *his* ^[y] A,a: *forum* ^[z] R: *homines religionum;* A,a: *hominum religiosorum* ^[aa] R: *afegeix dictis* ^[ab] R,a: *Cathalonie* ^[ac] R: *usaticos* ^[ad] a: *consuetudinibus* ^[ae] R: *supra dictis* ^[af] R: *pacati* ^[ag] R: *Cathalonie* ^[ah] R: omet aquesta paraula ^[ai] Q,R: *euvangelia* ^[aj] R: *actum* ^[ak] R: *III°* ^[al] Continuem ex R, f. 86r–86v; els exemplars P i Q es limiten a indicar el notari: S, *Petrus Marchesii*

12

circa 11 desembre 1278

*Rendes que proporcionaven els diversos llocs del comtat i vescomtat d'Urgell.
Les de Montessor són nul·les.*

- P Madrid, Real Academia de la Historia, Colección Salazar y Castro, A-2, f. 79rv.
Not. dors. : *Les rendes dels lochs del comdat e del veçcomdat.*

^{79r.1} *Les rendes dels lochs del comdat e del veçcomdat són que-s seguexen.*

² *De Balaguer, tres mille setçens sol.*

³ *De Menargues, no són estades venudes, encara mas valen de nouçens a mille sol.*

⁴ *Item d'Albesa, tres mille sol. E tenen-les obligades lors marmassors del senyor comte
|⁵ n·Ermengou per trenta mille sol., la qual obligació feeren en Pere de Ribes e maestre
|⁶ Matheu.*

⁷ *Item de Casteyló, huit mille sol. E tenen-les obligades los dits marmessors per la
rahó |⁸ damont dita.*

⁹ *Item d'Ivarç, mille e doens sol. E té-les obligades la abedessa de Sent Hilari per lo
don |¹⁰ donat a Alferraç per n·Arnau Calaff.*

¹¹ *Item de M_lm_lylà, CCCXXXIII sol. IIII diners.*

¹² *Item d·Os, çinquanta sol.*

¹³ *Item de Montassor, nichil.*

¹⁴ *Item de Tartereu, quaranta sol. poch més o menys, car lonch de temps no-s veneren.*

¹⁵ *Item de Clarмонт, XXX sol.*

¹⁶ *Item d·Àger, dos mille e trcens sol. Solien s·i vendre MM^aCCCCL^[a], mas per la
franquesa que·l |¹⁷ senyor infant [· 7 ch ·] ab [questa ordinària dels lochs]^[b] de Ba-
laguer e d·Albesa són mirvades e són |¹⁸ assignades a la provisió dels senyors inffans
ab questa e ab esdevenimens, és a·ssaber en X |¹⁹ mille sol., mas en est an l·és estat
feyt compliment de·les rendes e dels esdevenimens dels |²⁰ altres lochs obligats a la
senyora inffanta, per tal car los hòmens del dit loch s·i són pagats |²¹ de la questa
ordinària e del aempru de XII mille sol., los quals lo senyor infant avie manlevats
|²² d·algunes singulars persones del dit loch.*

²³ *Item de Lineola, dos mille trcens sol., e que-s do lo delme en garba.*

²⁴ *Item d·Agramunt, quatre mille e doens sol. Són obligades als damonts dits marmes-
sors per los quals lo senyor infant na menlevà.*

- ²⁵ *Item de Pugvert, quatre mille e trcens LXX sol. E axí matex són obligades als damont dits marmessors.*
- ²⁶ *Item d·Uliola, CCCC sol.*
- ²⁷ *Item de Pons, duamilia quatercens sol. E solien·se vendre més [d]avant, mas per la assig[nació que ·· 20 ch ··] [28 dels senyors infans, ço és a·ssaber de dos almuts de mestura per cascun dia, són baxades.*
- ²⁹ *Item de Montmagastre, setçents sol.*
- ³⁰ *Item de Villves e de Colfret, trcens trenta sol.*
- ³¹ *Item d·Uliana, ab lo passatge [·· 3 ch ··]D sol.*
- ³² *Item de Tiurana, quatercens XXX sol.*
- ³³ *Item d·Altés CCC sol.*
- ³⁴ *Item de Cameols, nichil.*

[a] Lectura dubtosa [b] Hi ha un plec que impedeix la lectura de la part central d'aquesta línia en la imatge digital

13

Sant Mateu, 12 gener 1280

El rei [Pere el Gran] mana al comte Ermengol [X] d'Urgell que li lliuri la potestat de diversos castells. En nom del rei les rebrà Guillem de Bellvís. Un dels castells en qüestió és el de Montessor.

► P [RC](#), reg. 42, f. 203v.

^{203v.1} *Ermengaudo, comiti Urgelli.*

Dicimus et mandamus vobis quatenus visis presentibus donetis nobis potestates [2 de castris de Montmagastre, de Vilves, de Collfret, de Uliana, de Tiurana, de Vilaplana, de Àger, [3 de Os, de Tartareu, de Montessor, de Millà, de Clarмонт, de Peramola, de Lavança, de Pinell, de [4 Mediona [a], de Biosca, et de Taltahuyll, quas potestates tradatis loco nostri dilecto militi nostro Guilelmo [5 de Belvís, quem ad recipiendas dictas potestates nomine nostro vobis duximus destinandum, scientes quod [6 [cum] potestates dictorum castrorum eidem Guilelmo tradideritis, nos erimus inde paccati.

Datum apud Sanctum Matheum, [7 IIe idus januarii. [MCCLXXIX^o] [b]

Petrus de Sancto Clemente.

⁸ *Fuit missa litera dicto Ermengauda et alia fratri suo Alvaro, quod credant Guilelmo de Belvís, militi, |⁹ de hiis [que eis] dixerit ex parte regis.*

Datum et cetera.

[^a] Segurament és erroni i hauria de dir *Madrona* (vegi's doc. **11**, **14**, **15** i **16**) [^b] Afegit posteriorment al final de la línia

14

Lleida, 15 juliol 1280

El rei [Pere el Gran] mana al comte Ermengol [X] d'Urgell que li lliuri la potestat de diversos castells que dit comte té en feu per dit rei. En nom del rei les rebrà Guillem de Cort, lloctinent seu a la vegueria de Lleida. Un dels castells en qüestió és el de Montessor.

- P **RC, reg. 48, f. 81r.** Epígraf: *Littera nobilis Ermengaudi, comitis Urgelli, super potestate.*
- a 1906, Francesch Carreras y Candi : Lo siti de Balaguer del 1280. *Miscelanea Histórica Catalana, II*, p. 33–96, nota 140, p. 50.

^{81r,10} *Viro nobili et dilecto Ermengauda, comite Urgelli, salutem et dileccionem.*

Monemus vos ac vobis dicimus et |¹¹ mandamus quatenus donetis nobis potestates de castris infra scriptis que a nobis tenetis in feudum, videlicet de |¹² Momagastre, de Vilves, de Confret, de Hulia [^a], de Tiurana, de Villa Plana, de Àger, de Os, de Tartareu, de |¹³ Montasor, de Millà, de Claro Monte, de Camols, de Peramola, de Lavança, et de Pinel, de Madrona, |¹⁴ de Biosca, de Taltahull et de Josa, quas quidem potestates tradatis loco nostri dilecto Gilelmo de Curte, |¹⁵ tenenti locum nostrum in vicaria Ilerde et aliis locis sibi comissis. Nos enim cum dictas potestates predicto |¹⁶ Gilelmo tradideritis paccati a vobis erimus de eisdem.

Datum Ilerde, XVIII kalendas augusti, anno Domini M^oCC^o |¹⁷ LXXX°.

Jucefus Ravaylla.

[^a] Per *Uliana*

15

Lleida, 17 juliol 1280

El rei [Pere el Gran] assabenta els seus oficials Pere de Palau, Guillem Moliner i Arnau Calaf que el comte d'Urgell ha manat lliurar la potestat de diversos

castells a Guillem de Cort, lloctinent del rei a la vegueria de Lleida, i que aquest en delegarà la recepció als destinataris de les presents. Un dels castells afectats és el de Montessor, del qual en rebrà la potestat n'Arnau de Calaf.

- P [RC, reg. 48, f. 90v](#). Epígraf: *Nobilis comitis Urgellensis super potestate diversorum castrorum*.

^{90v,16} *Petro de Palacio, bajulo Camarasie.*

Noveritis nobilem comitem Urgellensem mandasse per suas litteras Berengario de |¹⁷ *Montsonís et Arnaldo de Peramola quod tradant vobis, nomine ipsius comitis, potestatem castrorum infra scriptorum, |*¹⁸ *dilecto Guilelmo de Curte, locum nostrum tenenti in vicarie Ilerde et aliis locis sibi comissis, vel cui |*¹⁹ *ipse voluerit, videlicet de Castro de Muntmagastre, de Viuves, de Peramola, et de Comols, et de Colfret, |*²⁰ *secundum quod in dictis litteris predicti comitis videbitis contineri. Unde, cum dictus Guilelmus de Curte vobis |*²¹ *super dictis potestatibus recipiendis comitat vices suas, mandamus vobis quatenus petatis et re-* |²² *cipiatis potestates dictorum castrorum juxta mandatum quod dictus Guilelmus de Curte predictis faciet |*²³ *per suas litteras super hiis.*

Datum Ilerde, XVI° kalendas augusti.

S. Petrus Marchesi.

²⁴ *Guilelmo Molinerii, similiter de Lavança, de Josa, Pinel, Taltahuill, Biosca, Madrona, Uliana, Ciurana, |*²⁵ *et de Vila Plana.*

²⁶ *Arnaldo Calaff, similiter de Àger, Os, Tartareu, Montesor, de Millà et de Clar-mont.*

16

Saragossa, 10 març 1281

El comte Ermengol [X] d'Urgell mana a diversos feudataris seus que lliurin la potestat dels seus castells a Guillem Moliner [o la persona que en cada cas hagi estat nomenada a tal efecte pel rei, Pere el Gran, o pel seu lloctinent]. Un dels castells afectats és el de Montessor, el qual tenia [el vescomte] Àlvar [II de Cabrera], germà de dit comte.

- P [RC, reg. 49, f. 49v](#). Epígraf: *Guillermi Molinariii super potestate castri de Rialp*.

^{49v,1} *Ermengaudus, Dei gracia comes Urgelli, dilecto suo Poncio de Ripellis, salutem et dileccionem.*

Mandamus vobis ac vos |² *jussimus et* [·· 4 ch ··] *mus quatenus, visis presentibus, tradatis nomine nostro Guilelmo Molinari potestatem castri de Rialp.* |³ *Nos enim cum dictam potestatem sibi tradideritis a vobis paccati erimus et contenti.*

Datum Cesarauguste, VI° idus |⁴ *marcii.*

⁵ *Alvaro, fratri suo, de castris de Àger, de Hos, de Tartareu, de Montassor, de Millà et de Clarmon.*

⁶ *Guilelmo de Ape, de castris de Lavança et de Loçars.*

⁷ *Poncio* [de] *Pinello, castro de Pinell.*

⁸ *En Peramola, de castro de Peramola.*

⁹ *Berengario de Camporrellis, de castro de Biosca.*

¹⁰ *Guilelmo Raimundi de Josa, de castro de Uliana.*

¹¹ *Dompne Berengarie de Cervarie, de castro de Taltahull.*

¹² *Raimundo de Castilione, de castro de Turre Alba.*

¹³ *Berengario de Josa, de castro de Madrona.*

¹⁴ *Gaucerando de Pinós, de castris de Lavança et de castro de Josa.*

17

16 desembre 1295

Sibil·la de Fluvià, abadessa de Vallverd, ven a Ferrer [II] d'Areny certs drets que el monestir de Vallverd tenia a la Vall d'Àger. Un dels testimonis és el prevere Guillem d'Airan, rector de l'església de Montessor.

- A Segle XIV : [Tarragona, Arxiu Històric Arxidiocesà, Patrimoni de la Mitra, Cartulari del Monestir de Sant Pere d'Àger](#), doc. 262, f. 119v–120v.
- a 2019, X. Mora, A. André : [Col·lecció Diplomàtica de Santa Maria de Vallverd](#), doc. 77.

(.....||.....)^{120r,24} *Sig+num Guilelmi d·Airan, presbiter, rector ecclesie de Montesauro* (.....)

18

9 juny 1298

Alvar [II], vescomte d'Àger, dona el vescomtat d'Àger a Roger Bernat, comte de Foix i vescomte de Castellbò. Entre altres condicions, s'estipula que el donador en reté l'usdefruit mentre visqui. La donació compta amb l'aprovació del comte Ermengol [X] d'Urgell. Entre els castells que formen el vescomtat hi consta el de Montessor.

- × O Al final del trasllat A consta que l'original estava proveït de tres segells: del comte d'Urgell, del comte de Foix i d'Àlvar, vescomte d'Àger.
- A 13 agost 1314, Guillem Pere Pere, notari de Solsona, per encàrrec de Berenguer, prepòsit de Solsona : Paris, Archives Nationales, J 879.82.
Not. dors.: 1 (tres mans): *Transcriptum donacionis facte per dominum Alvarum, vicecomitem Ageris, domino comiti Fuxi; recipienti, de assensu et voluntate comitis Urgelli Ermengaudi [.....] vallate; videlicet de dicto vicecomitatu et de aliis locis in presenti carta contentis; 5° idus junii 1298.* 2. *Donatio de Àger, de Castelló de Farfanya, de Claramont, de Milià, de Tartareu, de Os, de Ivarç, de Buxor, de Montassor, e de tot lo veçcomdat de Àger.* 3. *Foix, caisse 43, N° 358.* 4. *J 879, N° 82.*

² *Noverint universsi quod nos, Alvarus, Dei gracia vicecomes Ageris, (.....|.....)³ propter multa grata et idonea servicia que vos, nobilis Rotgerie Bernardi, |⁴ Dei gracia comes Fuxensis et vicecomes Castri Boni, (.....) damus |⁵ tradimus et concedimus vobis, nobili domino comiti Fuxenensi predicto, consagineo germano nostro (.....) sub conditionibus tamen infrascriptis, videlicet castra et loca nostra de Agerenn, |⁶ de Castellione Farfanie, de Claromonte, de Miliano, de Tartareu, de Osse, de Ivarcio, de Buxor, de Montassor, nec non et omnia alia loca nostra et vicecomitatus predicti. (.....|.....)*

⁵⁰ *Quod est actum quinto idus junii, anno Domini millesimo duocentesimo nonagesimo octavo.*

Sig(signe vescomtal)num Alvares, vicecomitis Ageris, sig(signe comtal)num Ermengaudi, comitis Urgelli, sig(signe comtal)num Rogerii Bernardi, comitis |⁵¹ Fuxensis et vicecomitis Castri Boni, (.....)

Sig+num venerabilis domini fratris Arnaldi, abbatis Fontis Frigidi, sig+num venerabilis domini [n]i^[a] fratris Bernardi, |⁵² abbatis monasterii Pulcripodii, sig+num venerabilis domini Jacobi Monachi, rectoris ecclesie Balaguerii et canonici Urgellensis, sig+num Jordani de Castro Verduno, militis, testium.

Sig(signe notarial)num mei, Arnaldi de Gerunda, publici notarii |⁵³ Balaguerii et per totam terram et juredicionem domini regis Aragonum, qui hoc scripssi, (.....)

^[a] Ad lit.: *dicti*

19

20 agost 1314

Els marmessors del comte Ermengol X d'Urgell venen el comtat d'Urgell i el vescomtat d'Àger als procuradors del rei Jaume [el Just] d'acord amb les disposicions testamentàries de dit comte. Entre els castells que formen el vescomtat d'Àger hi consta el de Montessor.

× O Arxiu reial de Barcelona. Pergamí.

► P circa 1314 : [RC](#), reg. 346, f. 29r–31v.

A 1530/56, Joan Viladamor, ex O : [Madrid, Biblioteca Nacional de España, ms. 9880, f. 220r–223v.](#)

(.....||.....)^{30r,20} *Totum comitatum Urgelli, videlicet civitatem Balagarii, et castra* ^{|21} *et villas de Albesia, de Menargiis, excepto violario quod in ipso loco de Menargiis habet* ^{no-|22} *bilis Gueraldus de Capraria, et castra etiam et villas de Linesola, de Acrimonte, de Pontibus, de Mon-|23* ^{magastre, de Comeols, de Lidonçell, de Viuves, de Collfret, de Tiurana, de Uliana} ^{|24} *et de Vilaplana, excepto violario quod in ipso loco de Villaplana habet Bernardus de Foix, et* ^{|25} *jus quod predictus comes habebat in castro et villa de Altés, et castra et villas de Podioviridi,* ^{|26} *et de Uliola, et dominium loci nominati de Puellis, (.....||.....)*

^{30v,1} *Necnon etiam totum vicecomitatum Ageris, videlicet castrum et villam de* ^{|2} *Agere, et castrum de Monfort, et castra et villas de Clarimont, de Myllà, de Tartareu, de* ^{|3} *Osse, de Castellione, de Hivarçio, de Mont|e* [|] *ssor et de Buxo, excepto violario quod in* ^{|4} *ipso loco de Buxo habeo ego dictus Bernardus de Guàrdia (.....)*

20

Lleida, església de la Seu, 10 novembre 1314

El rei Jaume [el Just] dona el comtat d'Urgell i el vescomtat d'Àger al seu fill Alfons. Entre els castells que formen el vescomtat d'Àger hi consta el de Montessor.

P circa 1314 : [RC](#), reg. 346, f. 44r–47r.

► Q circa 1314 : [RC](#), reg. 211, f. 237r–239r.

A Segle XV : Barcelona, Biblioteca de Catalunya, Fons d'Àger, núm. 4245 (sig. Arx 539, còdex en paper), doc. 16.

B 1642–1650, Diego Monfar, ex P : *Historia de los Condes de Urgel* (publicada el 1853 per Próspero de Bofarull y Mascaró), vol. II, p. 72–79.

- α 1766/68, Jaume Caresmar, *Compendi de tots los instruments antichs y moderns que s' troban en lo arxiu de la molt insigne iglesia colegiata de Sant Pere de Àger*, ex A : Barcelona, Biblioteca de Catalunya, manuscrit 941, doc. 2498.16.
- β 1768/70, Jaume Caresmar, *Resumen del archivo de la insigne iglesia colegial de San Pedro de Àger en Cataluña*, ex α : Madrid, [Archivo Histórico Nacional](#), sec. Códices, L. 795, doc. 1151.

Els castells que són objecte de donació són especificats dues vegades: la primera en referir-se a la compra [doc. 19], la segona en concretar la donació. Les dues vegades s'especifiquen els mateixos castells. La transcripció parcial que segueix reproduïx la part de la donació. Tanmateix, indiquem també algunes petites diferències literals que s'observen en la part que cita la compra.

(.....||.....)^{237v,28} *Totum* |²⁹ *comitatum Urgelli, videlicet civitatem Balagarii, et castrum et villam de Albesia, et castrum et villam* |³⁰ *de Menargiis, et castra et villas de Linesola, de Acrimonte, de Pontibus, de Muntmagastre*^[a], *de Comeols, |*³¹ *de Lidonçell, de Viuves, de Collfret, de Tiurana, de Uliana, de Villaplana, et jus quod predictus* |³² *comes habebat in castro et villa de Altés, necnon castra et villas de Podioviridi et de Uliola, et domi-*|³³ *nium loci nominati de Puellis, (.....||.....)*

^{238r,2} *Necnon* |³ *etiam totum vicecomitatum Agerensem, videlicet castrum et villam Agerensem, et castrum de Monfort*^[b], *et castra et vil-*|⁴ *las de Clarмонт, de Miylà, de Tartareu, de Osse, de Castilione*^[c], *et de Hyvarçio, de Montassor*^[d] *et de Buxo, (.....)*

[^a] En citar la compra (f. 237v, lin. 12): *Montmagastre* [^b] En citar la compra (f. 237v, lin. 19): *Monfort* [^c] Nota al marge en citar la compra (f. 237v, lin. 20): *Hec villa Castilionis est villa Castilionis de Farfanya* [^d] En citar la compra (f. 237v, lin. 20): *Muntaçor*

21

1319

Comptes de Francesc de Ferriol, despenser de l'infant Alfons [el Benigne, comte d'Urgell].

- A Segle XIV, còpia simple : [Barcelona, Arxiu de la Corona d'Aragó, Reial Patrimoni de Catalunya, Mestre Racional, reg. 556 \(f. 25r\).](#)

^{25r,1} *Montaçor*

² *Reebí dels hòmens del dit loch, qui·ls*

³ *donaren per servey al dit senyor en l·any*

⁴ *present*^[a], *los quals donaren per mi a·n Simon*

⁵ *Forest.* _____ *C solidos Jaccenses.*

(Nota al marge: *En lo dit libre està axí*)

[a] *Del primer dia de jener del any MCCCXVIII tro per tot lo mes de deembre del any MCCCXIX*
(f. 1r)

22

Saragossa, 15 maig 1328

El rei Alfons [el Benigne] dona el comtat d'Urgell i el vescomtat d'Àger al seu fill Jaume. Entre els castells que formen el vescomtat d'Àger hi consta el de Montessor.

► P circa 1328 : [RC, reg. 476, f. 176r–181v](#).

A Segle XV : Barcelona, *Biblioteca de Catalunya*, Fons d'Àger, núm. 4245 (sig. Arx 539, còdex en paper), doc. 15.

α 1766/68, Jaume Caresmar, *Compendi de tots los instruments antichs y moderns que s' troban en lo arxiu de la molt insigne iglesia colegiata de Sant Pere de Àger* : Barcelona, *Biblioteca de Catalunya*, manuscrit 941, doc. 2498.15.

β 1768/70, Jaume Caresmar, *Resumen del archivo de la insigne iglesia colegial de San Pedro de Àger en Cataluña* : [Madrid, Archivo Histórico Nacional, sec. Códices, L. 795](#), doc. 1283.

(.....||.....)^{176v,23} *Totum comitatum Urgelli, scilicet civi-|²⁴tatem Balagarii, et castrum et villam de Albesia, et castrum et villam de |²⁵Menargiis, et castra et villas de Linesola, de Acrimonte, de Pontibus, de |²⁶Montmegastre, de Comeols, de Lidonçell, de Viuves, de Collfret, de |²⁷Tiurana, de Uliana, de Villaplana, et jus quod predictus comes habe-|²⁸bat in castro et villa de Altés, necnon castra et villas de Podiovi-||^{177r,1}ridi et de Uliola, et dominium loci nominati de Puellis, (.....|.....)*

⁵ *Necnon etiam totum vice-|⁶comitatum Agerensem, videlicet castrum et villam Agerensem, et castrum de Montfort, |⁷et castra et villas de Clarmont, de Myllà, de Tartareu, de Osse, de |⁸Castilione, et de Ivarcio, de Montassor et de Buxo, (.....)*

23

Tartareu, 25–29 juliol 1328

L'abadessa de Vallverd denuncia que Vidal d'Almenar, jutge de la Vall d'Àger, usurpava la jurisdicció del monestir de Vallverd sobre Blancafort, Canelles i Salaverd. En particular, denuncia que pocs dies abans dit Vidal d'Almenar havia citat Salvador Hostaler i els seus fills, Guillem i Salvador [veïns de Salaverd] per a que compareguessin al lloc de Montessor, cosa que va fer només un d'ells, Guillem Hostaler; aquest va ser requerit llavors a pagar 500 sous, amb amenaça que altrament se l'endurien pres a Àger; finalment, la quantitat

a pagar va ser rebaixada a 120 sous. Vidal d'Almenar nega que usurpés la jurisdicció de Vallverd. Sobre els Hostaler, reconeix que el seu lloctinent els havia citat perquè havien estat acusats d'haver ferit i robat uns homes d'Albesa i perquè dit Guillem Hostaler havia escomès Guillem de Salaverd, batlle de Salaverd, amb l'espasa desembeinada. També diu que el pagament de 120 sous havia estat acordat amb la intervenció de Llorenç Meliό, batlle de Montessor.

- O Madrid, Archivo Histórico Nacional, sec. Clero, cp. 1017, núm. 5.
- a 1988, J.M. Cots : *El monasterio cisterciense femenino de Santa María de Vallvert y la vida monacal en las tierras de Lérida (siglos XII-XV)*, doc. 56.
- b 2019, X. Mora, A. André : *Col·lecció Diplomàtica de Santa Maria de Vallverd*, doc. 120.

¹ *Noverint universsi quod in pressencia mei, notari infra scripti, et testium infra scriptorum ad hoc specialiter vocatorum et rogatorum, in ora nona vel quassi, die lune intitulata VIII° kalendas augusti, |² anno Domini millesimo CCC^o vigesimo octo, Raimundus Arberti, ville de Tregone, procurator religiosse domine Berengarie, abbatisse monasteri Sancte Marie Valle Viridis, alias vocati de Tregone, |³ de qua procuracione fidem fecit per publicum instrumentum confectum auctoritate Balagari ç-Abadia, notari publici de Tregone, VIII° kalendas augusti, anno predicto, constitutus personaliter ante pressenciam venerabilis et discreti |⁴ Vitalis de Almenario, in loquo de Tartareu, iudicis Vallis Ageris pro domino rege, presentavit eidem, et per me dictum notarium legi fecit, quandam cedulam papiream scriptam cujus series sic se |⁵ habet:*

Noverint universsi quod cum injuste oppressis et contra justiciam agravatis in iudicio et extra appellacionis remedium sit indultum, idcirco nos, domina Berengaria, Dei gracia abbatissa Vallis |⁶ Viridis, que vulgariter nominatur de Tregó, sentientes nos quam plurimum aggravari a vobis, honorabili et discreto Vitali de Almenario, iudice in Valle Ageris pro domino rege, ex eo et pro eo quia a parvo tempore |⁷ citra vos intromitistis de facto, cum hoc vobis de jure ussu Catalonie seu ussatice Barchinone non competat inquirere çiviliter contra aliquos nostros homines de Blanchafort et de Caneles et de |⁸ Salavert, et eosdem, contra Deum, jus et justiciam, in non modicum dampnum et prejudicium nostrum punire. Et pro his quod non tangunt jurisdictionem dicti domini regis, indebite et injuste atemptatis eosdem |⁹ capere, et captos ducere apud Agerem. Ac aliquos ipsorum nostrorum hominum, contra Deum, jus et justiciam, frequenter apud dictum locum de Agere et alibi in ipsa valle, ubi vobis placet, scitatis et sumptibus et |¹⁰ expensis vaxatis eosdem seu aliquos ipsorum. Et noviter nunc, die jovis intitulata XII^a kalendas augusti, apud locum de Montassor scitari fecistis Salvatorem Ostaler et Guilelmum et Salvatorem, |¹¹ ipsius filios, et condampnavistis injuste et indebite et sine aliquo processu tamen verbo dictum Guilelmum, patre et alio filio qui in ipsa villa erant absentibus, in quingentis solidis et quod in

continenti |¹² *eosdem vobis solvere, nulla caussa expressa quare, condempnabatis eundem. Et vos, dictus Vitalis de Almenario, mandavistis Bartolomeo de Sanauga, loco tenenti procuratoris, quod in continenti ipsum captum* |¹³ *duceret apud Agerem nissi dictam quantitatem in continenti solveret. Et ipse Guilelmus preteritus de vestra injusticia coactus et perterritus de vestris minis et terroribus, abuit vobiscum componere et promittere* |¹⁴ *quod daret vobis C XX solidos die marçis sequentem, et eundem, prout intelleximus, vultis compellere ad solvendum vobis dictos denarios. Et, quia peyus est, a vobis copiam petit de his in quibus contra eundem* |¹⁵ *de facto et de verbo procesistis, quam copiam cum die deliberacionis eidem denegastis. Et, cum ipse verbo dixerit quod apellabat de vobis ad dictum dominum regem, minis et terroribus mandavistis eidem* |¹⁶ *ut die martis predicta dictos denarios vobis solveret, alias quod ipsum caperetis et captum duceretis apud dictum locum d-Àger. Ac eeciam mala malis acumulando, minas infertis cotidie dictis* |¹⁷ *nostris hominibus, nescimus que ducti spiriti.*

Unde, cum nostra interssit nostros homines et ejus bona et jurra nostri monasteri defendere et a tantis oppresionibus liberare, et scriptum sit quod non solum |¹⁸ *a gravaminibus jam illatis set eeciam ab inferendis in judicio et extra potest quis apellare, eapropter nos, pro nobis et nostro monasterio et pro predictis nostris hominibus et nobis aderentibus, ab ipsis grava-* |¹⁹ *minibus per vos nobis et dictis nostris hominibus injuste et indebite et contra Deum, jus et justiciam illatis et ab aliis per vos dictis nostris hominibus deinceps nobis inferendis, ad serenissimum dominum* |²⁰ *regem, seu ad honorabilem Ferrarium de Apilia, ejus procuratorem in dicta Valle Ageris et comitatu Urgelli, seu ad honorabilem et discretum Ferrarium Columpi, |*²¹ *canonicum Illerdensis, seu ad illum vel alios ad quem vel quos apellare debeamus de jure seu consuetudine, in his scriptis solempniter apellamus, petentes apostolos* ^[a], *iterum, iterum* |²² *et iterum, et cum instancia quanta possumus per vos nobis concedi adque tradi ponentes nos et dictos nostros homines et bona nostri monasteri et ipsorum nostrorum hominum sub proteccionem dicti domini* |²³ *regis et ejus custodia speciali, cui apellationi tanquam juste et legitime petimus per vos defe[r]ri* ^[b], *de quibus omnibus predictis et singulis mandamus fieri publicum instrumentum per vos, notarium* |²⁴ *infrascriptum.*

Unde, et ipsa predicta cedula pressentata, dictus Vitalis de Almenario statim petit copiam de predicta sibi dari cum die deliberatoria inferi, quam possit |²⁵ *respondere dicte cedulae, quot fuit sibi concessum, ut est de jure.*

Die veneris que intitulat^{ur} III^{or} kalendas augusti coram Bernardo Boraç, bajulo in Tartareu pro domino rege, |²⁶ *et Guilelmo de Figuerola, presbiterio, ad dicta cedula sive apellationem, discretus Vitalis de Almenario respondit cum scripto in papiro, et me, notario infra scripto, dedit et pressentavit, de jure* |²⁷ *suo respondendo ad dicta, cujus hordinacio dicte responsionis* ^[c] *talis est:*

Prepositis et dictis per dominam dictam abbatissam respondet dictus Vitalis de Almenario predictus, salvo |²⁸ honore proponentis, licet qui predicta hordinavit in ordinatione ipsorum curiali causam servare non curavit, quod ipse nuncquam cepit aliquos homines dicti monasteri, nec eos cap-|²⁹tos duxit apud Agerem, cum non interessit ofiçi sui, nec eos vel aliquem eorum unquam indebite seu injuste agravavit. Immo semper rate et juste fuit processum contra eos, ut per |³⁰ processus inde factos liquide apparebit. Nec ipse unquam condempnavit, verbo aut scriptis, Guilelmum Ostaleri in quingentis solidis, nec aliqua alia peccunie quantitate. Nec unquam mandavit, |³¹ nec in veritate consistit ipsum Vitalem mandasse Bartolomeo de Sanauga, locum tenenti procuratoris^[4], quod caperet ipsum. Nec minatus fuit ipsum condempnationis, nec absolvere nissi ut justicia |³² suaderet, exigentibus suis meritis. Atamen, hoc est veritas dicti facti quod dictus Guilelmus Ostaleri et pater ac frater ipsius in dicta cedula contenti fuerunt citati per dictum locum tenentem ut coram |³³ eo comparerent in loco de Montassor, pro eo quia erant delati ipsos itinere publico vulnerasse et depredasse quosdam homines de Albessia, et eeciam ipsum Guilelmum gladium abstraxisse contra |³⁴ Guilelmum de Salaviridi, bajulum loci de Salaviridi, irruisse contra eundem bajulum. Vigore cujus citacionis, idem Guilelmus tamen comparuit coram dicto locum tenente. Qui, quidem, Guilelmus, |³⁵ intercedentibus Laurençio Meliô, bajulo de Montassor, et quibusdam aliis, dicto Vitali absente, composuit cum dicto locum tenente occasione predictorum, de quibus ipsi Guilelmus et alii prenominati |³⁶ delati erant ad centum XX^{ti} solidos, et facta ipsa compositione, dictus locum tenens predicta retulit et tunch dictus Vitalis dicte compositioni annuit et consuluit ipsum jam dictam capcionem |³⁷ admitere habendo compassionem paupertati dicti Guilelmi et non atendendo qualitatem dicti excessus. Et ideo, cum ipse iudex dictum Guilelmum nec aliquos homines dicti monasteri in |³⁸ aliquo gravavit et apellacionibus frivolis et inanis nec jus nec justicia defert^[e], nec est a iudice defendendum^[f], propterea apellacioni per dictam abbatissam interjectam non defuerit. Atamen, ob |³⁹ honorem et reverençiam illorum ad quos pressens apellacio dirigitur, pressentem responsionem loco apostolorum^[a] negativorum dicte abbatisse concedit. Cetera, autem, contenta in dicta cedula, in |⁴⁰ quantum faciunt seu facere videntur contra dictum iudicem, negat fore vera.

Quam responsionem dictus Vitalis de Almenario mandavit fieri publicum instrumentum et in finem predictæ apellacionis apponi et in |⁴¹ uno et in eodem uterque mandaverunt fieri de predictis publicum instrumentum per me, notarium infra scriptum. Omnia, autem, supra dicta previsa et intellecta ad conservacionem utriusque partibus in memoriam poni a man-|⁴²dato ipsorum predictorum, cum die et anno et cum testibus jam ante dictis, et sine die, anno jam superius prefixo, et in publicam formam omnia et singula supra dicta interponi.

Testes hujus rey predictæ |⁴³ apellacionis domine abbatisse predictæ lata fuit coram

Raymundo de Montllauro et Bernardo de Currons et Bernardo Boraç, bajulo in Tartareu pro domino rege, qui pressens fuerunt.

⁴⁴ *Raimundus de Canalda, rector ecclesie de Tartareu, qui hoc scripsit et suum sig(signe)num possuit et idem claussit.*

[a] apostoli (llatí, plural): documentació que el jutge inferior adreça al superior en el cas d'una apel·lació [b] Ad lit.: *defeseri* [c] Esmenat i confús [d] Sembla una s molt allargada sobre una raspadura [e] Esmenat i confús, ens basem en el passatge similar del document 24, lín. 36 [f] Seria més apropiat *deferendum*, com en el document 24, lín. 36

24

Os, 1–10 agost 1328

Denúncia i rèplica similars a les anteriors (document 23) ara contra Bortomeu de Sanahuja, lloctinent de procurador de la Vall d'Àger.

- O Madrid, Archivo Histórico Nacional, sec. Clero, cp. 2454, núm. 12.
- a 2019, X. Mora, A. André : *Col·lecció Diplomàtica de Santa Maria de Vallverd*, doc. 121.

Primera part:

¹ *Noverint universsi quod in presencia mei, notarii, et testium infra scriptorum ad hoc specialiter vocatorum et rogatorum, die lune kalendis agusti, anno Domini millesimo CCC^oXX^o octavo, Raymundus Arbert, clericus, |² procurator et syndicus domine Berengarie, abbatisse Vallis Viridis monasterii, ad presentandum infra scripta, cum publico instrumento facto octo kalendas agusti, anno predicto, clauso per manum Balagarii ç. Abadia, |³ notarii publici Trogonis actoritate domini Andree, Dei gracie abbatis Agerensis, ut aparebat in dicto instrumento, personaliter constitutus intus villam Osis in via publica, coram domibus abbacie ecclesie Osis, in ora meridie, |⁴ ubi eodem modo erat personaliter constitutus Bartholomeus de Sanauya, locum tenens procuratoris in Valle Ageris pro honorabili Raymundo Cortiti, procurator dicte vallis pro serenissimo domino rege |⁵ Aragonum, presentavit et obtulit prelibato Bartholomeo de Sanauya, et per me, notarium infra scriptum, eidem locum tenenti procuratoris legi fecit, quandam appellacionem papiream sub forma que sequitur:*

⁶ *Noverint universsi quod, cum injuste opressis et contra justiciam agravatis in iudicio et extra appellacionis remedium sit indultum, idcirco nos, domina Berengaria, abbatissa Vallis Viridis, vul-|⁷gariter nominatur de Tregó, sentientes nos quam plurimum aggravari a vobis, honorabili Bartholomeo de Sanauya, locum tenente procuratorio in Valle Ageris pro honorabili Raymundo Cortit, pro-*

cura-^{|8}tor in dicta valle pro domino rege Aragonum, ex eo et pro eo quia a parvo tempore citra vos intromititis de facto, cum hoc vobis de jure usu Catalonie seu usatico Barchinone non competat inquisito ^{|9} civiliter contra aliquos nostros homines de Blanquafort et de Canelles et de Salavert, et eosdem contra Deum, jus et justiciam in non modicum dampnum et prejudicium nostrum punire. Et pro his que non ^{|10} tangunt jurisdictionem dicti domini regis, indebite et injuste atemptatis eosdem capere, et captos ducere apud Agerem^[a]. Ac aliquos ipsorum nostrorum hominum, contra Deum, jus, justiciam, frequenter ^{|11} apud dictum locum de Agere et alibi in ipsa valle, ubi vobis placet, citatis, et sumptibus et expensis citatis^[b] eosdem seu aliquos ipsorum. Et nunc noviter, die jovis intitulata XII° kalendas ^{|12} agusti, apud locum de Montessor citari fecistis Salvatorem Ostaler, Guillermmum et Salvatorem, ejus filios, et condempnastis injuste et indebite et sine aliquo processu verbo tamen dictum Guillermmum, ^{|13} patre et alio filio qui in ipsa villa erant absentibus, in quingentis solidis, quos in continenti eosdem vobis solvere, nulla causa expressa quare, ipsum condempnabatis. Et vos, dictus Vitalis, mandavi-^{|14}stis dicto Bartholomeo quod in continenti ipsum captum duceret apud Agerem nisi dictam quantitatem in continenti solveret. Et ipse Guillermmus, preter ratus de vestra injusticia coactus et preter ratus de ^{|15} vestris minis et terroribus, habuit vobiscum componere et promittere quod daret vobis centum viginti solidos die martis sequenti, et eundem, prout intelleximus, vultis compellere ad solvendum vobis dictos ^{|16} denarios. Et, quod pejus est, a vobis copiam petiit de hiis in quibus contra eundem de facto et de verbo processistis, quam copiam cum die deliberatoria denegatis. Et, cum ipse verbo dixerit quod appellabat de ^{|17} vobis ad dictum dominum regem, minis et terroribus, mandavistis eidem ut die martis predicta dictos denarios vobis solveret, alias quod ipsum caperetis et captum duceretis apud dictum locum ^{|18} de Agere. Ac eciam mala malis accumulando, minas infertis cotidie dictis nostris hominibus, nescimus quo ducti spiritu.

Unde, cum nostra intersit nostros homines et ejus bona et jura nostri ^{|19} monasterii defendere et a tantis oppresionibus liberare, et scriptum sit quod non solum a gravaminibus jam illatis set eciam ab inferendis in judicio et extra potest quis appellare, eapropter nos, ^{|20} pro nobis et nostro monasterio et pro dictis nostris hominibus et nostris adherentibus, ab ipsis gravaminibus per vos nobis et dictis nostris hominibus injuste et indebite et contra Deum, jus ^{|21} et justiciam illatis et ab aliis per vos nobis et nostris hominibus inferendis, ad serenissimum dictum dominum regem, seu ad honorabilem [Ferrarium]^[c] de Apilia, ejus procuratorem in dicta Valle ^{|22} Ageris et comitatu Urgelli, seu ad honorabilem [Ferrarium]^[d] Columbi, canonicum Illerdensem, seu ad illum vel ad illos ad quem vel ad quos appellare debeamus de jure seu de consuetu-^{|23}dine, in hiis scriptis solempniter appellamus, petentes appostollos^[e], iterum, iterum et iterum, et cum instancia quanta possumus per vos nobis concedi atque tradi ponentes nos et dictos ^{|24} nos-

tros homines et bona nostri monasterii et ipsorum nostrorum hominum sub protectione dicti domini regis et ejus custodia speciali, cui appellacioni tanquam juste et legitime petimus per vos deferri, |²⁵ de quibus omnibus predictis et singulis mandamus fieri publicum instrumentum per vos, notarium.

Quod est actum die, anno, ora et loco predictis, presentibus pro testibus Bernardo Costa et |²⁶ Arnaldo Col.

Et prefatus Bartholomeus de Sanauya, locum tenens procuratoris, petit transumptum prenominate apellacionis et sibi fuit concessum et per me, notarium, sibi traditum. Et predictus |²⁷ locum tenens procuratoris respondit dicte appellacioni ut seriatim sequitur:

Dictis et propositis per dictam dominam abbatissam seu eciam requisitis et contentis in presenti cedula, respondit Bar-|²⁸tholomeus de Sanauya, locum tenens procuratoris in dicta valle et non modicum admiratis de ordinatore presentis cedule, qui tanta et tam plurima in veritate non consistencia in presenti cedula ponere curavit, |²⁹ negat contenta in presenti cedula in quantum faciunt seu facere videntur contra ipsum locum tenente fore vera. Et descendendo ad veritatem facti, licet qui predicta ordinavit contrarium veritati in pre-|³⁰senti cedula tamen expreserit, dicit fore verum ipsum citasse Salvatorem Hostaler, Guillermmum et Salvatorem, ejus filios, eo quia delati erant in itinere publico depredasse quendam hominem |³¹ de Albesia, et quod ipse Guillermmus, filius, gladio evaginato irruerat contra Guillermmum de Salaviridi, bajulum de Salaviridi, ut coram ipso in loco de Montessor compareret intendens proce-|³²dere contra eosdem et quemlibet eorum pro predictis. Vigore cujus citacionis, dictus Guillermmus Hostaler tamen comparere curavit et ipso Guillermo, in presencia dicti locum tenentis personaliter constituto, idem |³³ Guillermmus confitens suum relatum, ea instancia quanta potuit subplicavit eidem locum tenenti ut de predictis composicionem sustineret, sic quod dictus Guillermmus, interecedentibus Laurencio |³⁴ Meliό, bajulo dicti loci de Muntessor, et aliis amicis dicti Guillermmi, compromiserunt cum dicto locum tenente pro premissis ad centum viginti solidos, cui composicioni dictus locum tenens, de consilio sui |³⁵ assessoris annuit. Cetera autem contenta in dicta cedula negat fore vera cum non gaudeat salvo honore dicte domine abbatisse nec gaudere possit veritate. Verum, cum appellacio contenta in |³⁶ presenti cedula rationibus premissis sint frivola et inaniis, et appellacionibus frivolis et inanis nec jus nec justicia defert nec est a judice deferendum, ideo, dictus locum tenens dicte appellacioni |³⁷ non defert, set ob honorem illorum ad quos presens appellacio dirigitur presentem responssionem dicte abbatisse loco apostolorum^[e] negativorum concedit. Quam responssionem dictus locum tenens mandat |³⁸ inseri in fine appellacionis predicte.

Quod est actum III° nonas agusti, anno predicto, presentibus pro testibus Guillermo Costa et Bernardo Costa, filio Miquaelis Costa.

³⁹ *Ego, Guillelmus Costa, publicus juratus in tabellionatu Ossis actoritate venerabilis Bertrandi de Laurencio, canonici Agerensis ac rectoris ejusdem loci d·Os, hoc scripssi et meum sig(signe)num posui.*

Segona part:

⁴⁰ *Noverint universsi quod in presencia mei, notarii, et testium infra scriptorum ad hoc specialiter vocatorum et rogatorum, die mercurii quarto idus agusti, anno Domini millesimo CCC^oXX^o octavo, Raymundus Arbert, |⁴¹ clericus, procurator et syndicus domine Berengarie, abbatisse monasterii Vallis Viridis, ad presentandum infra scripta, cum publico instrumento facto octo kalendas agusti, anno prenominato, clauso per manum Balagarii |⁴² ç·Abadia, notarii publici Trogonis actoritate domini Andree, Dei gracie Agerensis monasterii abbatis, ut aparebat in dicto instrumento, personaliter constitutus intus villam Ossis in via publica, coram ospicio |⁴³ Bartholomei de Sanauya, ora terciè transacta, ubi eodem modo erat personaliter constitutus Bartholomeus de Sanauya, locum tenens procuratoris in Valle Ageris pro honorabili Raymundo Cortit, |⁴⁴ procuratore dicte vallis pro altissimo domino rege Aragonum, presentavit, obtulit et per me, notarium infra scriptum, legi et publicari fecit predicto Bartholomeo de Sanauya, locum tenenti procurato-|⁴⁵ris, quandam cedula[m] papiream sub hac forma:*

Ego, Raymundus Arbert, clericus de Tregó, procurator seu syndicus domine Berengarie, Dei gracie abbatisse monasterii Vallis Viridis, pe-|⁴⁶to et requiro vos, Bortholomeum de Sanauya, locum tenentem procuratoris in Valle Ageris pro honorabili Raymundo Cortit, ejusdem vallis procurator pro domino rege, ut michi tradatis |⁴⁷ appostollos^[el] seu literas dimissorias racione illius appellacionis quam dicta domina et ego pro ipsa a vobis emisimus ad dictum dominum regem, prout in ipsa appellacione clarissime demonstratur, de quibus |⁴⁸ omnibus predictis et singulis mando per vos, notarium, michi fieri publicum instrumentum.

[Quod est actum die, anno, ora et loco predictis].

[Testes hujus cedula Bernardus de Çerqueda, presbiter, et Dominicus Mir].

Et prelibatus Bartholomeus de Sanauya, locum tenens procuratoris, petit transumptum dicte cedula |⁴⁹ et fuit sibi concessum et per me, notarium infra scriptum, sibi traditum. Et prefatus locum tenens procuratoris respondit dicte cedula ut sequitur in hunc modum:

Requisicioni predictæ respondet |⁵⁰ Bartholomeus de Sanauya, locum tenens procuratoris qui supra, et dicit quod ipse respondit appellacioni de qua presens cedula mencionem facit, si appellacio dici meretur, et per ipsam responssionem eidem |⁵¹ requirenti, et domine abbatisse predictæ cujus procurator seu syndicus existit, apostolos^[el] illos tradidit quos de jure sibi tradare tenebatur, ut in dicta respon-

ssione hec et alia largius continetur. Quam ^[52] *responssionem idem locum tenens procuratoris mandat inseri in fine dicte cedulae.*

Quod est actum die et anno predictis.

Testes hujus responssionis sunt Bortholomeus F_lerrarii[?] et Andreas Alòs.

⁵³ Ego, Guillermus Costa, publicus [juratus in tabellionatu Ossis, actoritate] venerabilis Bertrandi de Laurencio, canonici Agerensis ac rectoris ejusdem loci d-Os, hoc scripssi, cum supra posito ^[54] in nona linea, ubi dicitur “Quod est actum die, anno, ora et loco predictis, testes hujus cedulae Bernardus de Çerqueda, presbiter, et Dominicus Mir”, et in predictis presens fui et meum sig(signe)num posui.

[a] Ad lit.: Ageren [b] Tindria més sentit vexatis, com en el document **23**, lín.10 [c] Literalment hi diu R[aimundum]; corregit d’acord amb el document **23** i altres [d] Literalment hi diu també R[aimundum]; corregit d’acord amb el document **23** d’aquesta col·lecció i el **110 bis** de [Vallverd] [e] apostoli (lletí, plural): documentació que el jutge inferior adreça al superior en el cas d’una apel·lació

25

Tragó, 5 març – 23 juliol 1355

Compromís i sentència arbitral entre Ramon Riambau, senyor de Tragó, i Arnau Mirada, veí de Montessor, per raó dels impostos relatiu a certes terres que el segon té en el terme de Tragó.

- O Madrid, Archivo Histórico Nacional, sec. Clero, cp.2527, núm. 20. Pergamí, carta partida.
- a 2019, X. Mora, A. André : *Col·lecció Diplomàtica de Santa Maria de Vallverd*, doc. 203.

Compromís

¹ *Noverint universi quod, cum questio sive controversia vertitur seu verti speratur inter honorabilem Raymundum Riambau, cives Ilerde ac dominus loci Tragonis, ex una parte, agentem, et Arnaldum Mirada, ex altera, defendentem, quia dictus Raymundus Riambau petit eidem Arnaldum Mirada besties quos ipse* ^[2] *Arnaldus debebat eidem Raymundum racione pernis* ^[a], *caregis, batudis, racione dominorum pernatum* ^[b] *et predia, que una vocatur de-n Obach et alia vocatur de Vilanova et media de-na Girveta, et eciam quia dictus Raymundus petit a dicto Arnaldo Mirada quinque sexsuaginaras in quibus* ^[3] *ipse Arnaldus, ut aserit, in pena incidit [eidem Raymundo racione predicta], quare dictus Arnaldus contrarium aserebat. Et pro predictis omnibus et singulis eidem honorabilem Raymundum Riambau, agentem, et Arnaldum Mirada, defendentem, compromi-*

tunt in reverendum dominum Franciscum, Dei gracia abbatem monasterii Sancti Petri Ageris, absentem |⁴ tanquam presentem, et notarium infra scriptum stipulantem et recipientem, et honorabilem Arnaldum Cortit, civis Ilerde et dominus loci de Matxare, presentem, tanquam ut arbitros et arbitratores et amicales compositores, ita quod quidquid per dictos arbitros et arbitratores actum, gestum, pronunciatum, declaratum seu |⁵ eciam sentenciatum fuerit super predictis, jure, laudo vel compositione fuerit per ipsos declaratum seu eciam sentenciatum, partes predictae habens ratum et firmatum, et quod possint in predictis procedere simpliciter, summarie et de plano, sine strepitu et figura iudicii, diebus feriatis vel non, et hoc sub pena |⁶ quinquaginta morabatinos aureos, bonos et rectis ponderis, ex quibus medietas lucretur parti obedienti et alia arbitrium predictorum. Et ut predictis majori obtineant firmitatem, partes predictas jurarunt, sanctis Dei euangelia et crucem Domini coram eis et quisque eorum posita et tacta, contra premi-|⁷ssa vel circa premissorum non contra venire, verbo vel facto, palam seu occulte. Et quod dictum compromissum duret et abeat suam roborem. Unde ad festum Resurreccionis Domini etiam volunt partes predictas quod dictos dominos arbitros et arbitratores possint ipsum compromissum prorogare de |⁸ dicto festo Resurreccionis Domini ad unum annum tunch proxime venturum et continue numeraturum et completum. Et pro predictis omnibus et singulis atendendis firmiter et complendis, obligarent se et bona |sua omnia], in posse notarii infra scripti tanquam publice et autentice persone, nomine illorum quorum |⁹ interest, intererit vel poterit interesse, legitime stipulanti et recipienti, mbilia et immobilia, specialiter et generaliter, ubique habita et habenda. Renunciantes omni juri, legi, canonico et civili, consuetudini, privilegii, usaticii seu constitutioni contra omnia et singula predictorum facientim sicut |¹⁰ melius et utilius potest dici, intelligi, scribi seu excogitari ad bonum intellectum.

Quod est actum Tragonis, quinta die mensis marcii, anno a Nativitate Domini M^oCCC^oL^o quinto.

Sig+num honorabili Raymundo Riambau, sig+num Arnaldi Mirada, predictorum, qui hoc jurarunt, laudarunt et firmarunt, |¹¹ testesque fimari rogarunt.

Sig+num Petri Ermengou, sig+num Petri dez Quer, hujus rey testium.

Sentència

¹¹ Postea, die vicesima tertia die julii, anno predicto, dicti domini arbitri et arbitratores, partibus presentibus, instantibus et requirentibus sentenciam fieri super predictis, dicti domini arbitri et arbitra-|¹²tores et amigabiles compositores de voluntate partium tulerunt sentenciam super predictis modum qui sequitur:

In Christi nomine. Noverint universi quod nos, Franciscus, Dei gracia abbas predictus, et honorabilis Arnaldus Cortit predictus, arbitri, arbitratores et amicales compositores super questione que vertebatur |¹³ seu verti sperabatur inter ipsum honorabilem Raymundum Riambau ex una parte, dominum Tragonis, et Arnaldum Mirada,

habitorem de Montassor ex altera, super pernis^[a] seu pernat^[b] quas dictus dominus Raymundus petit sibi debere fieri racione possessionum quas idem Arnaldus posidebat in loco seu termino Tra-^[14]gonis, et super quibusdam penis apposis LX solidorum ad mandatum dicti domini seu bajuli sui contra dictum Arnaldum Mirada factis, et super omnibus aliis dependentibus seu emergentibus ex eisdem usque ad hunc presentem diem,

Dicimus et pronunciamus quod honorabilis dominus Raymundus Riambau, dominus loci Tragonis, ^[15] reddat et restituat dicto Arnaldo Mirada hospicium et omnia pertinentia ospicio et omnes possessiones et alia bona que dictus Arnaldus Mirada habebat in loco seu terminis de Tragó.

Item pronunciamus et dicimus quod Arnaldus Mirada solvat dicto domino Raymundo, pro pernada^[b] d-en Hobach, omnia jura ^[16] racione dicte pernat^[b] pertinentie eidem domino Raymundo a tribus annis citra nisi infra spacium quindecim dierum probaverit se solvisse in posse dicti domini vel ejus bajuli.

Item dicimus et pronunciamus quod dictus dominus Raymundus, pro ^[17] pen^[i]is et aliis expensis, penes se retineat fructus super olivarum et bladum ^[17] per ipsum receptos de possessionibus dicti Arnaldi Mirada in termino Tragonis constitutis, et quod dictus Arnaldus Mirada non posit ab eo pro eis aliquid petere nec habere nec aliquam retencionem facere racione servi per eum debito.

Item dicimus et pronunciamus quod dictus Arnaldus Mirada sit caput honoris ^[18] de-na Argentera et media de-na Girveta a modo et quod teneatur pro predicta honore et media dicto domino Raymundo pro servicio consueto et eidem pertinenti respondere a tribus annis citra ex quibus idem Raymundus est dominus dicti loci.

Item dicimus et pronunciamus quod pro honore illa de-na Argentera et media de-n Girveta ^[19] pro dictis tribus annis preteritis in quibus dictus Raymundus factus est dominus dicti loci, pro servicio eidem debito, dictus Arnaldus Mirada teneatur ei dare et solvere LX solidos solutores inch ad festum Omnium Sanctorum proxime venturum.

Item dicimus et pronunciamus quod, si qua servicia per dictam honorem de-na Argentera et media de na Girveta debentur de ^[20] tribus annis preteritis ex quibus dictus Raymundus factus est dominus dicti loci, aplicentur et sint dicti Arnaldi Mirada in adjutorium LX solidorum predictorum.

Item dicimus et pronunciamus quod dictus Arnaldus Mirada, racione bonorum que obtinet in loco Traguonis, habeat facere seu prestare homagium et juramentum, quod in anno per quatuor menses continue ^[21] vel inter paulatim habeant fovere domicilium et larem per se vel interpositam personam in dicto loco Tragonis, domino Raymundo, domino dicti loci.

Item dicimus et pronunciamus quod quicquid partium contra venerit, quod incidat in penam in compromisso appositam quociens contra aliqua vel aliquod premissorum venerit, sententia per nos lata nichilominus suo robore ^[22] permansuro.

Item dicimus et pronunciamus quod presens sententia largius dictetur prout poterit ad consilium alicujus sapientis, substantia tamen non mutata.

Item dicimus et pronunciamus quod si qua dubia obscura ex predictis emergerint, nos, predicti arbitri, posimus ea corrigere vel emendare quociens nobis vissum fuerit.

Lata et data fuit hec sententia, et per partes ^[23] predictas laudata, aprobata et emologata, die et anno prefixis, presentibus pro testibus ad hec vocatis, rogatis et electis sunt honorabiles Guilelmus çes Pl|an|es, officialis Ageris, et Nicholaus Riambau, civis Ilerde.

²⁴ *Sig(signe)num mei, Petri Cortiti, rectoris ecclesie Tregonis et notarii publici^[e] ejusdem loci, qui hoc scribi feci, cum supra posito in tertia linea, ubi legitur “eidem Ray-mundo racione predicta”, et raso et emendato in VII^a linea, ubi legitur “duret”, cum supra ^[25] posito in octava linea, ubi legitur “sua omnia”, et homnibus et singulis supra dictis, una cum testibus, presens fui et sacramentum et obligacionem recepi et clausi.*

^[a] perna: impost consistent en una cuixa o espatlla de porc o el seu equivalent en diners ([*DCVB*], [*Bonnassie 1973*: cap.10]); derivaria del dret d'alberga, és a dir, el dret del senyor a allotjar-se durant un cert temps en casa del vassall [*Bonnassie 1973*: cap.10]

^[b] pernada: habitatge de camp —mas, masada, borda, etc— o una fracció d'ell [*DCVB*]; a la línia 13 apareix clarament com a sinònim de perna (vegi's la nota precedent), la qual cosa suggereix que una pernada se'n deia així perquè tindria associada l'obligació de pagar una perna ^[c] Ad lit.: *publi*

26

circa 1378

Fogatjament disposat per les corts de Barcelona de l'any 1378.

- C *circa 1378, Ramon Lluçà, notari, rebedor dels comptes de la Diputació del General de Catalunya* : [Barcelona, Arxiu Històric de la Ciutat](#), sig. 1B.XIX-4 (f. 33r).
- D Segle XIV, còpia simple : [Barcelona, Arxiu de la Corona d'Aragó, Reial Patrimoni de Catalunya, Mestre Racional](#), reg. 2591 (f. 16v).
- E Segle XIV, còpia reestructurada per vegueries : [RC](#), reg. 1548 (f. 16v).
- a 1856, Próspero de Bofarull y Mascaró, *ex E* : *Colección de documentos inéditos del archivo general de la Corona de Aragón*, vol. 12.
- b 1899, Real Academia de la Historia, *ex E* : *Cortes de los antiguos reinos de Aragón y de Valencia y principado de Cataluña*, vol. 2, p. 55–134.
- c 1901, Real Academia de la Historia, *ex C* : *Cortes de los antiguos reinos de Aragón y de Valencia y principado de Cataluña*, vol. 4, p. 86–183.
- d 2002, E. Redondo, *ex C,E* : *El fogatjament general de Catalunya en 1378* (Barcelona, Institució Milà i Fontanals, CSIC).

^{28v,5} *Fochs de cavallers del bisbat de* |⁶ *Leyda* (.....||.....)

^{33r,3} *Loch de Muntassor, qui és del comte* |⁴ *d'Urgell* _____ *III fochs*

27

Barcelona, 1 juliol 1416

El rei Alfons [el Magnànim] dona a Miquel Eximèn del Poyo la masada de Montessor, situada al comtat d'Urgell, la qual havia estat confiscada amb motiu de la rebel·lió del comte Jaume. La donació és fa amb caràcter d'alou.

► P RC, reg. 2585, f. 76r–77r.

^{76r,24} (Epígraf: *Michaelis Eximini del Poyo*) *Pateat universis quod nos, Alfonsus, Dei gracia rex Aragonum et cetera, dignum fore censemus et congruum* |²⁵ *regie dignitati, suorum naturalium et vassallorum collata servicia juxta illorum exhibicionem condicionem* |²⁶ *personarum et merita compensare, ut hii sic remunerati gaudeant et ceteri ad fervencius serviendum* |²⁷ *eorum animentur exemplo.*

Debita igitur consideracione, pensantes laudabilia et quam plurimum |²⁸ *accepta servicia per vos, fidelem de domo nostra Michaellem Eximini del Poyo, illustrisimo* ||^{76v,1} *domino regi, genitori nostro, gloriose recordacionis prestita, et que nobis prestatas ad presens et* |² *speramus vos prestitutum, dante Domino graciora. In remuneracionem dictorum serviciorum, tenore* |³ *presentis carte nostre cunctis temporibus firmiter valiture, donacione pura, perfecta et irrevocabi-* |⁴ |^a *inter vivos, gratis et de nostris certa sciencia et liberalitate mera, per nos et omnes successo-* |⁵ *res nostros quoscumque, damus et concedimus, per merum franchum et liberum alodium, vobis,* |⁶ *eidem Michaeli et vestris et quibus volueritis perpetuo, ad dandum, vendendum, impignorandum et* |⁷ *alienandum, permutandum ac de eis faciendum vestras vestrorumque omnimodas voluntates,* |⁸ *mansatam vocatam Muntasor, in comitatu Urgelli situatam, cum omnibus suis terminis,* |⁹ *territoriis et pertinentiis, seu totum illud jus, proprietatem et possessionem, que racione confisca-* |¹⁰ *cionis de illis nobis facte pretextu detestabilis rebellionis Jacobi de Urgello, ac alio* |¹¹ *quovis titulo, hereditario vinculo, seu alio quovis jure, modo vel causa nobis pertinent* |¹² *in predictis.*

Et cum pesqueriis, venacionibus, aquis, fontibus, rivois, montibus, silvis, viis publi- |¹³ *cis, ductibus, aqueductibus, sdevennimentis, pratis, paschuis, caloniis, adempri-viis, et cum* |¹⁴ *omnibus aliis juribus, apparentibus et non apparentibus, in dicta mansata, terminis et territoriis* |¹⁵ *ipsius, nobis pertinentibus et pertinere debentibus quovis modo et prout melius et utilius predicta* |¹⁶ *omnia et singula que vobis damus ad nos spectent et pertineant, ac pertinere et spectare* |¹⁷ *possint, causis et racionibus predictis seu alias quovis modo, sine aliqua retencione, quam* |¹⁸ *ibi non facimus.*

Et confrontatur dicta mansata de Montesor et ejus termini cum ^{|19} terminis loci de Tragó et cum terminis monasterii Beate Marie Vallis Viridis, et cum terminis ^{|20} de Albarolo [et] de Salabert.

Hanc autem donacionem per nos et nostros facimus vobis, ^{|21} dicto Michaeli Eximini del Poyo, et vestris et quibus volueritis perpetuo, de dicta mansata ^{|22} et seu jure in ea nobis pertinente, prout melius dici potest et intelligi ad vestri vestrorumque ^{|23} salvamentum ac bonum eciam intellectum. Et extrahentes predicta que vobis et vestris ^{|24}mus de jure, dominio et posse nostri et nostrorum, eadem omnia et singula in vestrum vestrorumque jus, ^{|25} dominium et posse mittimus et transferimus irrevocabiliter plenore [jure], ad habendum, tenendum, omni ^{|26} tempore pacifice possidendum, permutandum, dandum, vendendum, impignorandum et ^{|27} aliter alienandum cui vel quibus volueritis, et inde vestras vestrorumque voluntates libere ^{|28} faciendum. Promittentes vobis, dicto Michaeli, et vestris aut cui volueritis loco vestro, tra-^{|29}dere seu tradi facere possessionem corporalem seu quasi predictorum omnium et singulorum que ^{|30} vobis damus, vel si vos aut vestri malueritis, possitis illam apprehendere, et apprehensam ^{|31} penes vos et vestros licite retinere. Nos enim interim donec dictam possessionem vobis aut ^{|32} cui volueritis tradiderimus, vel vos eam apprehenderitis, ut est dictum, confitemur predicta omnia ^{|33} et singula vestro vestrorumque nomine precario possidere. Et ex causa hujusmodi donacionis ^{|34} aut eciam alias, damus, concedimus, cedimus et mandamus vobis et vestris, aut cui sive quibus ^{|35} volueritis perpetuo, omnia jura et loca nostra, omnesque voces, vices, rationes et acciones, reales et ^{|36} personales, mixtas, utiles et directas, ordinarias et extra, et alias quascumque et exercitium ^{|37} earum que nobis competunt et competere possunt et debent in et super predictis que vobis ^{|77r,1} damus, et contra quecumque corpora, universitates, collegia et personas cuiusvis dignitatis, ^{|2} prehemencie, legis, condicionis et status existant. Quibus juribus et accionibus supra dictis ^{|3} possitis vos et vestri et quos volueritis uti, agere et experiri, agendo scilicet et deffendendo, ^{|4} respondendo, excipiendo proponendo et replicando, et omnia alia faciendo, in iudicio et extra ^{|5} iudicium quecumque et quemadmodum nos facere poteramus ante presentem donacionem et iurium ^{|6} et accionum cessionem, possemusque nunc et eciam postea quandocumque. Constituentes et facien-^{|7}tes vos, dictum Michaeli Eximini del Poyo, et vestros in hiis dominos et procuratores, ut in ^{|8} re vestra propria, ad faciendum inde vestras vestrorumque voluntates omnimodas.

Per quam ^{|9} mandamus de certa sciencia et expresse gubernatori nostro generali qui pro tempore fuerit, ejusque ^{|10} vicesgerenti in principatu Cathalonie ceterisque universis et singulis officialibus et subditis nostris ^{|11} presentibus et futuris, sub nostre ire et indignacionis incursu, quatenus concessionem et dona-^{|12}cionem nostram hujusmodi teneant firmiter et observent, tenerique et observari inviolabiliter ^{|13} faciant per quoscumque, et non contraveniant, nec aliquem contravenire permitant racione ^{|14} aliqua sive causa.

In cujus rei testimonium presentem fieri jussimus, nostro solito sigillo ^{|15} communi, cum sigilla nostra regia nondum sint facta, inpendenti munitam.

Data Barchinone, prima ^{|16} *die julii, anno a Nativitate Domini M^oCCCC^oXVI^o, regnique nostro primo.*

^{|17} *Signum(signe reial) Alfonsi, Dei gracia regis Aragonum, Sicilie, Valencie, Majorice,* ^{|18} *Sardinie et Corsice, comitis Barchinone, ducis Attenarum et Neopatrie,* ^{|19} *ac etiam comitis Rossilionis et Ceritanie.*

Rex Alfonsus.

^{|20} (Disposat en tres columnes:) *Testes sunt Petrus* ^{|21} *archiepiscopus Terrachone;* ^{|20} *Henricus de Villena,* ^{|21} *Johannes Raimundus Folch, co-* ^{|22} *mes Cardone;* ^{|20} *Bernardus de Capraria, comes Moat,* ^{|21} *Galcerandus de Sancta Pace, milites.*

^{|23} *Sig(espai en blanc)num mei, Pauli Nicholai, dicti domini regis secretarii, qui predicta de ipsius* ^{|24} *mandato (espai en blanc) scribi feci et clausi. Corrigitur autem in lineis prima ac etiam secunda et que et* ^{|25} *alibi “vos presti”; VIII^a “in ea nobis pertinente, prout melius dici potest et intelligi, ad vestri vestrorumque”.*

^{|26} *Dominus rex mandavit michi,* ^{|27} *Paulo Nicholay.* ^{|28} *Dominus rex informatus* ^{|29} *mandavit exp_lediri[?].* ^{|30} *Probatum Audit.*

^[a] Ad lit.: *irrevocabi*_l*bili*

28

Barcelona, 12 octubre 1416

El rei Alfons [el Magnànim] mana al veguer de Balaguer que doni possessió de la masada de Montessor, situada al comtat d’Urgell, a Miquel Eximèn del Poyo, a qui dit rei havia donat aquest lloc.

► P RC, reg. 2585, f. 136v.

^{136v,18} (Epígraf: *Michaelis Eximini del Poyo*) *Alfonsus et cetera, fideli receptori generali pro nobis in comitatu [Urgelli et vicecomit[atu]] Aggerensi,* ^{|19} *necnon vicario Balagarii et aliis officialibus nostris ad quos presentes perve-* ^{|20} *nerint et fuerint presentate, salutem et gratiam.*

Cum nos, nostri cum carta data ^{|21} *Barchinone prima die julii anni presentis et infrascripti, concesserimus ac dederimus fideli* ^{|22} *de domo nostra Michaeli Eximini del Poyo mansatam vocatam de Mont*_l*i*[?]*sor,* ^{|23} *sitam in comitatu Urgelli, cum suis juribus et pertinenciis universis,* ^{|24} *sibique promiserimus tradere seu tradi facere possessionem corporalem seu quasi de* ^{|25} *predictis que ut supra sibi dedimus, vobis dicimus, comittimus et mandamus de* ^{|26} *certa sciencia et expresse quatenus eundem Michaellem seu*

procuratorem suum, amoto ^{|27} *quolibet alio detentore, ilico in possessionem dicte mansate inducatis inductumque* ^{|28} *manuteneatis, prout in dicta carta lacius est expressum, hocque non mutetis* ^{|29} *seu aliqua ratione differatis, cum nos de nostri certa sciencia fieri providerimus et velimus.*

³⁰ *Datum Barchinone, sub nostro sigillo assueto, XII^a die octobris anno a Nativitate Domini* ^{|31} *M^oCCCC^oXVI^o.*

Rex Alfonsus.

³² *Dominus rex mandavit michi,* ^{|33} *Paulo Nicholai.* ^{|34} *Probatum Bello.*

29

Balaguer, 11–13 setembre 1417

Venda del lloc de Montessor, amb tota la jurisdicció, civil i criminal. Venedors: Pasqual Lledós, cavaller, i Ferran de Bardaxí, ciutadà de Lleida, com a procuradors de Miquel de Poyo, donzell, aposentador de la casa del rei. Compradors: els germans Joan i Arnau Sanahuy, mercaders i veïns de Viacamp. Preu: 150 florins d'or d'Aragó. Són tres actes: venda, àpoca, i presa de possessió.

- O Arxiu Comarcal de la Noguera, Fons de l'Ajuntament d'Os de Balaguer, pg. 168. Not. dors.: 1 (tinta molt esvaïda, llegit mitjançant llum ultraviolada) *A quatre de octubre del anny noranta* [|] *i t^{res} acomaní a micer Francesch Vedrenya los contractes de Finestres per quant avie de anar al senyor rey a Saraguossa, per veure si-n traurie algun bon partit que fas profit de ???.* *Comaníls lli en lo seu studi té en cassa del official present mon sogre. Fiu-li procura “ad lites tantum” dit dia, testifⁱ cada per n-Anglesill, notari, presents en Pere ??d?? e Johan d-[|]Aris[|], testimonis. Dix dit micer Francesch die* [|] *13 eser[|] en Saraguossa a casa de* [|] *Vicèn[|] Pastor* [|] *et[|] alí dexar-se les* [|] *car[|]tes e-ls contractes,* [|] *ara[|] dextat* [|] *ho a[|] Finestres ??? ell los tornarihe. 2 Actes fahents del loch de Motasò, és ne tot aquest plech, e de Finestres. 3 Ven[|]erabilis[|] Arnaldi de Sanahuyll.*

El Francesc Vedrenya que és esmentat en la nota dorsal deu ser el doctor en dret d'aquest nom que el 1506 va ser nomenat veguer de Balaguer [RC: reg. 3543, f. 66v–67v].

Venda:

¹ *Noverint universi quod die sabbati intitulata undecima menssis septembris, anno a Nativitate Domini millesimo quadringentesimo decimo septimo, in civitate Balagarii, in vico majori et signanter ante domum venerabilis Petri* ^{|2} *Draperii, quondam civitatis Balagarii, in presencia mei, notarii, et testium infra scriptorum ad hec specialiter vocatorum et assumptorum, constituti honorabiles Paschasius Ledós, miles, et Ferdinandus de Bardaxino, procuratores ut aseruerunt sive aserti venerabilis* ^{|3} *Miquaelis de Poyo, domicelli, posantaderi domini regis, cujus est locus de Montassor ut habentis donacionem*

ab eodem domino rege, habentes potestatem ut asseruerunt ad infra scripta, vendiderunt et titulo perfecte vendicionis concesserunt venera-^{|4}bilibus Johanni et Arnaldo de Sanahuy, fratribus mercatoribus loci de Viacamp, presentibus, et suis et quibus velint, locum et castrum de Montasor, cum suis terminis, juribus, hominibus et feminis, campis, silois, nemoribus, vena-^{|5}cionibus, furnis, molendinis, aquis, aqueductibus, et cum omnibus juribus dicto eorum principali pertinentibus, et cum mero et mixto imperio et omnimoda jurediccione, alta et baxia, per hec verba que secuntur:

Nos, Paschasius Ledós, miles, ^{|6} et Ferdinandus de Bardaxino, civis Ilerde, procuratores honorabilis Miquaelis de Poyo, domicelli, de domo domini regis, cum hoc presenti publico instrumento vendimus et titulo vendicionis concedimus vobis, Johanni et Arnaldo de Sanahuy, mercatoribus, fratribus, habitatoribus ^{|7} loci de Viacamp, et vestris et quibus volueritis perpetuo, in purum et franchum alodium, castrum et locum de Montassor, situatum in viçecomitatu Ageris, cum castro et fortalicio ejusdem, et cum hominibus et feminis, tam ^{|8} christianis quam judeis quam etiam saraçenis ibidem et ejus terminis et pertinenciis habitantibus et habitaturiis, et cum terminis et territoriis, furnis, molendinis, pontibus, nemoribus, deveysiis, aquis, aqueductibus, planeis, montaniis, silois, ^{|9} venacionibus, paschuis et aliis quibuscumque ademprivois, et cum omnimoda jurediccione, alta et baxia, civili et criminali, mero et mixto imperio, et alia qualibet, et universis aliis et singulis censibus, fructibus, redditibus, decimis, ^{|10} laudimiis, forischapiis, incurssibus, serviciis, servitutibus, pertinenciis, juribus, propiatatibus, integritatibus, esdevenimentis, emolumentis, consuetudinibus et usibus quibuscumque ad nos seu dictum nostrum principalem, ut dominum in dictis villa et ^{|11} castro ac eorum terminis, spectantibus seu spectare et pertinere valentibus quoquo modo, quibusvis rationibus, juribus, titulis sive causis quocumque nomine censeantur.

Hanc autem vendicionem facimus vobis et vestris et quibus volueritis perpetuo, ^{|12} sicut melius dici potest et intelligi ad bonum et sanum intellectum, vestri et vestrorum commodum et utilitatem. Et extrahimus predicta que vobis vendimus de jure, dominio, propiata et posse nostri et nostrorum, ymo verius nostri principalis, eademque omnia ^{|13} et singula pro francho et libero alodio in vos, vestrumque vestrorumque jus, dominium et posse mittimus et transferimus irrevocabiliter pleno jure, ad habendum, tenendum omnique tempore in franchum et liberum alodium, possidendum et inde vestras ^{|14} et vestrorum in omnibus voluntates libere faciendum. Promitentes tradere seu tradi facere vobis aut cui volueritis loco vestri possessionem corporalem seu quasi de predictis loco et castro ac ejus juribus et pertinenciis, territoriis et ^{|15} aliis predictis, et in eadem vos et vestros facere existere perpetuo pociores. Et si vos vel vestri malueritis, possitis ex vestra propria auctoritate dictam possessionem apprehendere per vos ipsos aut per quem volueritis loco vestri, et apprehensam penes ^{|16} vos et vestros licite retinere ex auctoritate quam vobis damus et conferimus cum presenti. Nos enim interim, donech dictam possessionem vobis aut alii loco vestri tradi fecerimus, vel vos ipsam apprehenderitis ut est dictum, confitemur predicta ^{|17} pro vobis et vestris aut vestro et vestrorum nomine precario possidere.

Et ex causa hujusmodi vendicionis et cessionis, eis melioribus modo et forma quibus de jure valere possit et |t|enere, damus, cedimus et mandamus vobis et vestris aut |¹⁸ quibus volueritis perpetuo omnia jura et loca nostra et nostri principalis omnesque voces, viçes, raciones et acciones, reales et personales, mixtas, utiles et directas, ordinarias et extraordinarias, et alias quascumque que nobis aut nostro |¹⁹ principali competunt, competant et competere possunt et debent quovis modo in predictis omnibus et singulis que vobis et vestris vendimus, quibus juribus et accionibus supra dictis possitis vos et vestri et quos volueritis uti, agere |²⁰ et experiri, agendo scilicet et respondendo, deffendendo, excipiendo^[a], proponendo, replicando et omnia alia faciendo et exerçendo, in judicio et extra judicium quecumque et quemadmodum nos aut principalis nostri facere poteramus ante hujusmodi |²¹ vendicionem et jurium cessionem et possemus^[b] nunch et eciam postea quandocumque.

Et confrontatur dictum locum cum termino loci de Os, et cum termino monasterii de Tragó, et [.. 30 ch ..]^[c]

Nos enim ponentes |²² vos et vestros in hiis locum et jus nostrum et dicti nostri principalis, facimusque et constituimus vos et vestros in hiis dominos et procuratores ut in rem propriam, ad faciendum inde vestras omnimodas voluntates, sine contradiccione et impedimento |²³ nostri aut nostri principalis et suorum et alterius cujuscumque persone.

Pro precio vero predictorum que vobis vendimus, dedistis et solvistis nobis per modum conventum in instrumento apoche per nos vobis die presenti in posse subscripti notarii de quantitate hujusmodi |²⁴ firmato, centum quinquaginta florenos auri de Aragonia. Et ideo renuntiantes excepcioni non numerate peccunie et non solute, et |pri.. 8 ch ..? non habiti et non recepti, et legi qua deceptis ultra dimidiam justii precii subvenitur, et excepcioni |²⁵ et dolo malo et in factum, et omni alii jurii racioni et consuetudini contra hec repugnantibus, damus et remittimus vobis et vestris, donacione irrevocabili inter vivos, si quid predicta que vobis vendimus plus valent seu valere possint |²⁶ precio ante dicto^[d]. Insuper convenimus et promittimus vobis, dictis emptoribus, quod predicta que vobis vendimus, cum omnibus melioramentis que vos et vestri inibi feceritis, faciemus vos et vestros et quos volueritis habere, tenere, percipere et possidere in pace et |²⁷ secure perpetuo contra omnes et singulas personas, corpus, collegia, et quod tenebimur vobis et vestris semper de firma et legali eviccione predictorum et de restitutione omnium dampnorum, sumptuum, missionum et interesse litis et extra. |²⁸ Et si forssan aliqua vel alique perssone, cujusvis fuerint condicionis preheminentis seu status fuerint, facerent, proponerent vel moverent contra vos vel vestros aliquo tempore accionem aliquam, questionem, petitionem vel demandam, littem vel |²⁹ controversiam, de jure vel de facto, in judicio vel extra judicium, in predictis que vobis vendimus vel aliqua parte eorum, vel racione vel occasione ipsorum, convenimus et promittimus vobis quod in continenti cum a vobis vel vestris inde fuerimus |³⁰ requisiti, aut nostri^[e] principalis fuerit requisitus, nos opponemus, et se opponet noster principalis defenssioni vestri et vestrorum et quod a principio littis suscipiemus in nos honus litigii. Et quod agemus et ducemus causam

seu causas nostris propriis ^{|31} *sumptibus et expensis et nostri principalis a principio litis usque ad finem, vel vos aut vestri si malueritis possitis ipsam causam seu causas agere et ducere per vos ipsos, et hoc sit in electionis vestri et vestrorum. Nos enim* ^{|32} *gratis et ex certa sciencia remittimus vobis et vestris omnem necessitatem denunciandi. Et si vos vel vestri eligeritis ipsam causam seu causas agere et ducere per vos ipsos, promittimus quod restituemus et solvemus seu solvi et tradi et resti-* ^{|33} *tui faciemus vobis et vestris omnes missiones et expensas que circa litem seu lites et extra litem seu lites fient, et quicquid et quantum a nobis vel vestris evictum fuerit de predictis, simul cum omnibus dampnis et interesse que vos et vestri* ^{|34} *feceritis et substinueritis in tuendo vel defendendo predicta per vos empta, sive obtinueritis in causa et causis, sive etiam subcubueritis, et quod alias a predictis omnibus et singulis servabimus vos ac vestros penitus perpetuo sine dampno super* ^{|35} *quibus missionibus, sumptibus, dampnis et interesse credatur vobis et vestris plano et simplici verbo. nullo alio probacionis generi requisiti.*

Dicentes et mandantes, tenore presentis publicii instrumenti vicem in hac parte epistole gerentis, ^{|36} *quibusvis hominibus in dicto loco de Montassor et ejus terminis habitantibus et habitaturiis sub fide et naturalitate quibus nostro principali et nobis nomine ipsius sint astricti vel quomodolibet obligati, quatenus a modo vos, dictos Johannem et Arnaldum de* ^{|37} *Sanahuy, emptores qui supra, et quem volueritis habeant et teneant pro eorum domino naturali, vobisque ac vestris et vestrorum jussionibus et mandatis obtemperent et obediant, prout nostris nichil minus vobis, dictis emptoribus et cui seu quibus volueritis jura-* ^{|38} *mentum et homagium fidelitatis prestant, quoniam nos in continenti cum vobis aut cui volueritis dictum juramentum et homagium presterint nunch pro tunch, et e conversso absolvimus et liberamus eosdem in generali et speciali ab omni juramento, fide et fidei-* ^{|39} *tate seu alia quavis obligatione, quibus nobis, dicto nomine, aut nostro principali sint astricti et obligati quovis modo, ac etiam respondeant, pareant et obediant vobis, dictis emptoribus, et vestris de se ipsis et de omnibus jurediccione censibus* ^{|40} *agrariis, decimis, redditibus et aliis bonis et juribus universis, prout nobis, dictis nominibus, et nostro principali respondere, parere utique tenebantur.*

Hec igitur omnia et singula supra dicta, que et prout dicta sunt supra, facimus, ^{|41} *paciscimur, convenimus et promittimus in manu et posse notarii infra scripti tanquam publice persone hec a nobis pro vobis, et pro aliis etiam personis omnibus quarum interest, intererit, recipientis e paciscentis ac etiam legitime stipulantis predicta omnia et singula* ^{|42} *attendere et complere, tenere et observare et in nullo contrafacere vel venire jure aliquo modo, causa vel etiam racione, sub obligatione omnium bonorum nostrorum proprium, mobilium et immobilium, et nostri principalis, habitorum et habendorum ubique. Et* ^{|43} *hanc securitatem facimus propterque impromptum non habemus instrumentum procuracionis nobis firmate per dictum Miquaelem de Poyo, principalem nostrum. Et donech fidem fecerimus de nostra potestate, hanc obligationem valere volumus semper et propterque recipimus precium vendicionis* ^{|44} *predictae ut in instrumento apoche continetur.*

Quod est actum Balagarii, die, anno et loco preambolis.

Sig ++ na nostrum, Paschasi Ledós, militis, et Ferdinandi de Bardaxino, predictorum, qui nominibus prefixis hec concedimus, laudamus et firmamus.

⁴⁵ *Testes hujus rey sunt Francischus Vilana, agricola, et Petrus Coll, çerdo, habitatores civitatis Balagarii.*

⁴⁶ *Sig(signe)num Bernardi Miquaelis, notarii publicii civitatis Balagarii, auctoritate honorabilis et discreti domini Jacobi Fabri, in decretis bacallarii, rectoris et notarii publicii ecclesie ejusdem, qui premissis interfuit, eaque scripssit, et ⁴⁷ clausit ut premititur.*

Àpoca:

⁴⁸ *Sit omnibus notum quod nos, Paschasius Ledós, miles, et Ferdinandus de Bardaxino, civis Ilerde, [ut] procuratores venerabilis Miquaelis de Poyo, de domo domini regis posantaderi, confitemur et in veritate recognoscimus nos habuisse et recepisse a vobis, venerabilibus ⁴⁹ Johanne e Arnaldo de Sanahui, fratribus, mercadoribus, habitatoribus loci de Viacamp, omnes illos centum quinquaginta florenos auri de Arag[onia .. 10 ch ..] precio quorum seu pro quibus vobis vendidimus odie paulo locum e[t] castrum de Montassor, cum hominibus ⁵⁰ et mulieribus, terminis et territoriis, et cum omnimoda jurisdictione, ut in instrumento vendicionis vobis per nos facto et firmato in posse notarii subscripti die et anno inferius scriptis. Et quia ita est rey veritas, renuntiantes excepcioni dictorum centum quinquaginta ⁵¹ florenorum auri de Aragonia a nobis non hitorum, non receptorum et non numeratorum, et doli mali et accioni in factum, facimus vobis et vestris fieri per notarium infra scriptum presens apoche instrumentum de soluto.*

Quod est actum Balagarii, die undecima ⁵² menssis septembris, anno a Nativitate Domini millesimo quadringentesimo decimo septimo.

Sig ++ na nostrum, Paschasi Ledós, militis, et Ferdinandi de Bardaxino, civitis^[sic], procuratorum predictorum, qui predicta, nominibus ^[antefatis], concedimus, laudamus et firmamus.

⁵³ *Testes hujus rey sunt Francischus Vilana, agricola, et Petrus Coll, çerdo, habitatores civitatis Balagarii.*

⁵⁴ *Sig(signe)num Bernardi Miquaelis, notarii publ[i]cii^[f] civitatis Balagarii, auctoritate honorabilis et discreti domini Jacobi Fabri, in decretis bacallarii, rectoris et notarii publicii ecclesie ejusdem, qui premissis ut pretangitur interfuit, eaque ⁵⁵ scripsit et clausit.*

Presa de possessió:

⁵⁶ *Noverint universi quod die lune intitulata terdecima menssis septembris, anno a Nativitate Domini millesimo quadringentesimo decimo septimo, in presencia notarii*

subscripti et testium inferius scriptorum, venerabilis Ferdinandus de Bardaxino, procurator assertus venerabilis Miquaelis de Poyo, ^{|57} posantader domini regis, constitutus personaliter in loco de Montassor, ubi similiter ^{|61} venerabiles Johannes et Arnaldus de Sanahuy presentes erant, attendens ipsum venerabilem Ferdinandum vendidisse, nomine asserto, simul cum honorabile Paschasio Ledós, milite, honorabilibus Johanni et Arnaldo ^{|58} de Sanahuy predictis locum et castrum de Montassor cum eorum fortaliciis, terminis, plantis, silvois, nemoribus et omnibus juribus et pertinenciis, ut per instrumentum publicum constat, receptum in civitate Balagarii per notarium infrascriptum die undecima menssis et anni ^{|59} predictorum, ad quod se refert, ut in eo lacius continetur, volendo adimplere cum effectu omnia contenta in dicto instrumento vendicionali, liberavit possessionem corporalem et realem dictis Johanni et Arnaldo de Sanahuy, mitendo eosdem et de facto ipsos misit per manum, ^{|60} infra villam, castrum et fortalicium, et misit eosdem in possessione predictorum castri, fortalici et ville.

Et mandavit hominibus et feminis suis mulieribus ibidem stantibus habitantibus et habitaturis quatenus ipsos in dominos veros suos habeant et teneant, et neminem ^{|61} alter[um], et ipsis prestant juramentum et homagium fidelitatis, et suis preceptis et jussionibus stent, pareant et obediant, sicut tenebantur domino suo precedenti sive antecessoribus dominis in dicto loco et terminis olim, quoniam ipse absolvebat eosdem ab ^{|62} omni j[uram]ento et homagio fidelitatis et alias. Et de facto, Raymundus de Meliό, qui ibidem erat presens, ex mandato sibi facto per dictum honorabilem Ferdinandum de Bardaxino prestitit sacramentum et homagium dictis Johanni et Arnaldo de Sanahuy, fratribus emp-^{|63}toribus qui supra, ore et manibus comendatum, virtutis quorum promisit esse bonus, legalis ac fidelis vassallus, et obedire preceptis et mandatis dictorum dominorum, et ipsos habere in veros et legitimos dominos naturales. Et si contrafecerit, quod absit, vult esse falsus et bausator ^{|64} secundum foros Aragonie et usaticos ac constitutiones Cathalonie, de qua bausia non se possit abscondere sive excusare, cum armis vel sine armis, in campo vel duello, per parem vel consimilem. Ymo vult et expresse consentit solum hostenssione hujusmodi ^{|65} instrumenti pro tali ubique haberi. Renuntians usaticum Barchinone loquentem “quilibet de bausia per parem vel consimilem, in campo vel duello, se posse excusari”, et omnibus juribus, usaticis, constitutionibus contra hec in aliquo repugnantibus sive eidem adjuvantibus quoquo modo. Et pro ^{|66} majori tuicione premissorum obligavit ad hec perssonam suam et omnia bona ejusdem, mobilia et immobilia, ubique habita et habenda.

Et hoc facto, dictus venerabilis Ferdinandus, in signum vere dominacionis misit in manibus ipsorum dominorum quendam baculum, ^{|67} et exivit se foras, ipsis remanentibus intus in signum vere possessionis castri, fortalici et ville, cum vallis, fossatis et barbacanis, ipsisque claudendo et aperiendo januas, acceptando dictam possessionem et penes se retinendo. Et ^{|i}lico, instante dictus venerabilis Ferdinandus, ^{|68} nomine preaserto, liberavit possessionem terminorum, silvarum, nemorum, aquarum, pesquerium, molendinorum et omnium jurium et pertinenciarum ipsorum castri et terminorum.

Et in signum vere possessionis, dedit et liberavit ipsis dominis de erbis et terra ipsorum, |⁶⁹ quam possessionem receperunt et penes se retinuerunt. Et liberando eisdem possessionem iurediccionum civilium et criminalium, reddituum, esdevenimentorum et omnium aliorum, dixit eisdem quatenus plantarent patibula sive forques ubi eisdem placuerit |⁷⁰ infra terminos ipsorum. Et de facto predicti venerabiles Johannes et Arnaldus de Sanahuy fecerunt plantare patibula sive forques in quodam toçale verssus monasterium de Tragó in signum omnimode iurediccionis civilis et criminalis, alte et |⁷¹ baxie. Et ipsam possessionem habuerunt et tenuerunt, habent et tenent sive possident, neominus dictus venerabilis Ferdinandus mandavit hominibus habitantibus et habitaturiis in dictis villa, castro et terminis quatenus de dictis redditibus, juribus et omnibus aliis |⁷² domino sive dominis dicti loci pertinentibus et spectantibus respondeant et pareant sive obediant dictis Johanni et Arnaldo de Sanahuy ut dominis ipsorum et nemini alteri sub fide et naturalitate quibus astricti sint.

Et hiis ita gestis et |⁷³ sich factis, tam dictus honorabilis Ferdinandus, nomine jam preambulo, quam predicti Johannes et Arnaldus de Sanahuy, requisiverunt eidem confieri et tradi publicum instrumentum per notarium infra scriptum.

Acta fuerunt hec die, mensse, anno et lociis superius |⁷⁴ expressatis, ac presentibus ad hec pro testibus discretus Francisco Baró, habitatore civitatis Ilerde, Petro Forts, habitatore loci de Tartareu, et Anthonio Carnicer, habitatore loci de Tragó.

Sig+num Ferdinandi de Bardaxino predicti, qui predicta concedo, pacischor |⁷⁵ et firmo.

⁷⁶ *Sig(signum) Bernardi Miquaelis, notarii publicii civitatis Balagarii, qui premissis interfuit dum sich agerentur, eaque scripssit, et de voluntate et licencia rectoris ejusdem loci |⁷⁷ clausit.*

[a] Ad lit.: excipiendo [b] Ad lit.: possemus [c] Illegible a causa d'un plec [d] Sic, manca la conseqüència [e] Ad lit.: nostri [f] Ad lit.: publicii [g] Ad lit.: similiter

30

7 desembre 1481 – 4 febrer 1482

Pere de Moragues, en nom de la seva muller i de Francesc Codó, compareix davant el veguer de Balaguer i li explica que abans de la Guerra Civil Catalana els castells de Montessor i de Blancafort eren posseïts justament per Francesc Codó, mercader de Balaguer, tot i que li havien estat disputats per Arnau de Çanuy. Tanmateix, durant la guerra el castell de Montessor va ser ocupat violentament per un home anomenat Santgenís. Davant del fet que acabada la guerra el rei ha fet un manament general en el sentit de restituir

les possessions a l'estat en què estaven abans, dit Pere de Moragues reclama al veguer que es desplaci a Montessor i faci que li donin possessió d'aquest lloc, com efectivament es va fer.

► A 1491, juliol, 8, Balaguer, còpia inserida en el document 31.

^{4v,5} *Noverint universi quod die veneris* |⁶ *intitulata VII^a mensis decembris, anno* |⁷ *a Nativitate Domini millesimo quadrin-* |⁸ *gentesimo octuagesimo primo,* |⁹ *coram magnifico domino regenti vicariam* |¹⁰ *civitatis Balaguarii, comparuit Petrus* |¹¹ *Moragues, procurator assertus uxoris* |¹² *sue et Francisci Codó, qui obtulit* ||^{5r,1} *et eidem presentavit quandam cedulam* |² *tenoris sequentis:*

³ + *Jesus* + |⁴ *Paulo ante turbacionem Cathalonie,* |⁵ *locus sive castrum de Montasor et* |⁶ *de Blanquaffort, cum suis juribus, fructibus,* |⁷ *redditibus et proventibus, erat posessus per* |⁸ *venerabilem Franciscum Codó mercatorem, presentis civitatis* |⁹ *Balaguarii, quod castrum posidebat, tam* |¹⁰ *nomine proprio quam etiam actore pretore,* |¹¹ *in vim revocationis precarii, cum Arnaldus de* |¹² *Sanaull confessus fuisset dictum castrum* |¹³ *et ejus fructus et jura precario nomine per dic[to]* ||^{5v,1} *Francisco Codó possidere, prout de* |² *dicta confecione prefati Çanuyll* |^a *revo-* |³ *cacionemque precarii et reali possessionem et* |⁴ *corporali, animo et corpore quesito* |⁵ *in presencia Petri Nadall, tunch locumtenentis* |⁶ *vicarii, constat et fidem facit [ut] ecce* |⁷ *verum. Quia perturbaciones maximas* |⁸ *hujus principatus castrum prefatum fuit* |⁹ *occupatum seu detentum violenter per* |¹⁰ *quendam Sentgenís, in dampnum gravi-* |¹¹ *ssimum dicti Codó heredumque suorum,* |¹² *qui non valuerunt propter turba-* |¹³ *cionem pestiferram possessionem dicti* |¹⁴ *castri saltem corporalem conservare. ||* |^{6r,1} *Quia tamen per [regiam] celsitudinem in sua regia* |² *sentencia, quam ad unguem servari* |³ *mandat, de tocius curie generalis Cathalonie* |⁴ *assensu eciam vult quod pro actu curie ha-* |⁵ *beatur, disponit omnia in pristinum estatum* |⁶ *prout erant ante guerram restitui sive* |⁷ *aliqua partium citacione posquam de ex-* |⁸ *plicacione constet et tam servatur* |⁹ *per omnes circunvicinos vicarios et quam* |¹⁰ *plures per vicarium Illerde sunt restituti.*

¹¹ *Idcirco Petrus Moragues, ut procurator uxoris* |¹² *sue et Francisci Codó, ad quos bona* |¹³ *dicti Francisci expectant et pertinent, fa-* ||^{6v,1} *ciendo fidem de potestate sua aliis-* |² *que suis juribus suorum principalium, ut ecce* |³ *requirit vos, dominum vicarium, quatenus* |⁴ *personaliter accedatis ad dictum locum sive* |⁵ *castrum vacuamque possessionem dicti loci* |⁶ *sive castri ach fructuum, reddituum, ju-* |⁷ *rium et proventum illius sibi relinquere* |⁸ *faciatis per quemcumque detentorem ipsumque* |⁹ *seu verius principales suos servetis et* |¹⁰ *manuteneatis in sua possessione, cum sit* |¹¹ *patr[ub]us vobis ach vestro honorabili assessori ach* |¹² *notario et aliis ministris curie vestre* |¹³ *ministrare salaria de jure vobis* ||^{7r,1} *pertinencia, alias omnibus dampnis, mi-* |² *ssionibus et expensis et omni pleno*

|³ *jure et interesse, requirens vos, notarium, |⁴ publicum confici instrumentum, etcetera.*

⁵ *Et oblata et presentata dicta cedula, |⁶ dictus Moragues petiit et requisivit |⁷ publicum confici instrumentum, presentibus testibus |⁸ magnifico domino Bernardo Vedrenya, |⁹ jurisperito, et Petro Romeu, cive |¹⁰ dicte civitatis habitatore, etcetera.*

^{7v.1} *Et dictus dominus regens vi-|²cariam, de consillio magnificii |³ Thome Solsona, jurisperiti, ejus |⁴ ordinarii assessoris, obtulit se presto |⁵ mittere eum in possessionem, sa-|⁶tisfacto de salario suo et de tota |⁷ ejus curia.*

⁸ *Die lune intitulata quarta |⁹ februarii, anno predicto M^o |¹⁰ CCCCLXXX II°, instante |¹¹ dicto Petro Moragues, mag-|¹²nificus dominus regens vicariam |¹³ accessit, nech non notarius, ad locum de |¹⁴ Montassor et missit in possessionem |¹⁵ dicti loci Petrum Moragues, pre-||^{8r.1}sentibus testibus Johanne Porquet, civitatis |² Balagarii, et Barnabas Gomar, loci |³ de Os habitatore.*

⁴ *Pressens copia, sex in se continens folleas |⁵ inclusa presenti, fuit per me, Franciscum Salvatoris, |⁶ auctoritate regia notarium publicum, regentem escribanias curiarum |⁷ vicarie et bajullie pro domina Matheua, domina |⁸ dictarum escribaniarum, abstracta a suo originali et cum |⁹ eodem viridice comprobata, et in judicio et extra |¹⁰ ab omnibus fides impendatur, hich meum appono sig(signe)num.*

[a] Ad lit.: Canuyll

31

30 juny – 12 novembre 1491

Procés seguit davant Ramon Roger de Toralla, veguer de Balaguer, a instància de Francesc Codó, notari de Balaguer, net i hereu d'un altre Francesc Codó. Dit notari sol·licita ser restituït en la possessió del lloc de Montessor. Per a demostrar els seus drets aporta un procés anterior (document 30) que havia finalitzat amb tal restitució a favor del seu avi, a la vegada que demana que es prengui declaració a Joan Porquet, de Balaguer, i Bernabeu Gomar, d'Os, els quals havien presenciats dita restitució com a testimonis. La seva petició es troba amb l'oposició dels marmessors del difunt Castany de Çanaull, prevere, rector de Lasquarri (Ribagorça). Aquest havia estat en possessió de dit lloc i dits marmessors i altres persones en nom seu argumentaven que el veguer no era competent en la qüestió perquè aquesta pertanyia a la jurisdicció eclesiàstica. Finalment, la causa va ser tractada per Guerau d'Espès, procurador general a la ciutat de Balaguer, el qual va sentenciar a favor de la restitució que demanava Francesc Codó, la qual va tenir lloc el 6 de setembre. A més d'això, també

es va passar comptes amb Salvador Malet, d'Os, que va ser confirmat com a arrendatari i batlle de Montessor.

- P Arxiu Comarcal de la Noguera, Fons de l'Ajuntament d'Os de Balaguer, reg. 689.
Epígraf, al darrer full: *Francí Qodó. Actes del terme y loch de Montassor, molt b_lon_s*.

El text sovint escriu *c* en comptes de *ç*. En particular, escriu *Canauyll* en comptes de *Çanauyll* (que correspon al cognom actual *Sanuy*). Sempre que correspon nosaltres suplim sistemàticament el trenc.

^{1r,1} *Processus recuperacionis loci de Montasor.* |² *Instante discreto Francisco Codó, notario.* |³ *Copia.*

⁴ *Noverint universi quod die XXX^a mensis* |⁵ *junii, anno millesimo quadringen-*
|⁶ *tesimo nonagesimo primo, coram* |⁷ *magnifico Raymundo Rogerio de Toralla,* |⁸ *milite,*
vicario civitatis Balaguarii, |⁹ *comparuit honorabilis et discretus Franciscus* |¹⁰ *Codó,*
notarius civitatis Balaguarii, qui obtulit ||^{1v,1} *quandam cedula[m] escriptam tenoris se-*
quentis:

² *Jesus. Vale beate Jeronime.*

³ *Jura et constitutiones Cathalonie generales* |⁴ *non permitunt quempiam absque*
cause |⁵ *cognitione a sua pacifica possessione privari* |⁶ *debere cumque. Enim*
Petrus Moragues, |⁷ *vice et nomine discreti Francisci Codó, notarii,* |⁸ *in remotis*
agentis tunch temporis in vim regie |⁹ *sentencie late per illustrissimum dominum*
|¹⁰ *regem in curia ultima celebrantem Barchinone,* |¹¹ *fuerit missus et restitutus*
in possessionem castri |¹² *et loci [de]^[a] Montassor, quem idem Codó aut* |¹³ *sui*
ante turbacionem Cathalonie juste et |¹⁴ *legittime posidebat et tenebat pro execu-*
cione |¹⁵ *certarum quantitatum, sibi mediantibus publiciis* ||^{2r,1} *instrumentis, ei*
debitarum, et a dicta possessione fuit |² *expoliatus indebite et injuste et absque ci-*
tacione |³ *et cognitione. Pro tanto et alias, dictus Codó,* |⁴ *faciendo fidem de dicta*
ejus possessionis |⁵ *restitutione facta per predessesorem in officio* |⁶ *vestri domini*
vicarii Balaguarii prout ecce, |⁷ *petit et requirit illico et sine mora res-* |⁸ *titui in*
dictam ejus possessionem, cum sit per |⁹ *jura et constitutiones predictas quod*
est nostrum |¹⁰ *thema fieri debeat et vos, dictus do-* |¹¹ *minus vicarius, sitis as-*
trictus. Alias si secus |¹² *fieret et hoch facere distuleritis, quod* |¹³ *non creditur,*
protestatur contra vos |¹⁴ *et de violacione constitutionum predictarum,* ||^{2v,1} *ad*
quam observacionem vigore sacramenti per |² *vos introhitu vestri officii prestiti et*
sentencie |³ *excomunicacionis et interdicti per vos audire* |⁴ *obligatus et astrictus*
estis. Protestaturque eciam |⁵ *de denegacione justicie et de dampnis, ex-* |⁶ *pensis et*
de omnibus sibi lictis et per |⁷ *missas protestarii, requirens per vos,* |⁸ *notarium,*
etcetera. Requirit eciam dictus Franciscus |⁹ *ad uberiolem cautellam super dic-*
ta restitutione |¹⁰ *possessionis recipi deposicionem a Johanne Porquet,* |¹¹ *dicte*

civitatis, et a Barnaba Gomar, loci de |¹² *Os, qui ut testes interfuerunt in dicta resti-* |¹³ *tucione possessionis.*

¹⁴ *Et dictus dominus* ||^{3r,1} *vicarius et bajullus, de consillio sui mag-* |² *nifficii assessoris est presto facere quod juris* |³ *fuerit. Presentibus testibus venerabili fratre* |⁴ *Bernardo Palau et Johanne Palau,* |⁵ *ville Tàrregue.*

Insuper, die octava mensis julii, anno |⁶ *a Nativitate Domini millesimo quadrin-* |⁷ *gentesimo nonagesimo primo,* |⁸ *coram magnifico domino Raymundo Rogerio de* |⁹ *Toralla, milite, bajulo civitatis Balaguarii* |¹⁰ *pro illustrissimo domino principe Castelle,* ||^{3v,1} *Aragonum et Sicilie, Montisalbi,* |² *domino dicte civitatis, comparuit honorabilis* |³ *et discretus Franciscus Codó, notarius civi-* |⁴ *tatis predictae, qui eidem obtulit et* |⁵ *presentavit quandam cedulam unacum* |⁶ *quodam processu, cujus quidem cedula* |⁷ *tenor est talis:*

⁸ + *Jesus* + |⁹ *Superioribus diebus honorabilis Petrus Moragues,* |¹⁰ *tamquam procurator uxoris sue et discreti* |¹¹ *Francisci Codó, fuit missus in possessione* |¹² *loci de Montasor et pretore* ||^{4r,1} *actore ipse Franciscus Codó possedit,* |² *prout de actu possessionis per vos, do-* |³ *minum* |^b *vicarium, facto constat* |⁴ *ex gestis in curia vestra, ut ecce verum,* |⁵ *quia preffatus Codó sine causa fuit a* |⁶ *quodam Sanaull expolliatus a sua pacifica* |⁷ *possessione et in vestro juris tam civilis quam ma-* |⁸ *nucipalis ante omnia venit restitu-* |⁹ *endus. Idcirco, petit et requirit* |¹⁰ *Franciscus Codó vos, dominum vicarium,* |¹¹ *quatenus eum in possessionem dicit loci res-* |¹² *titutatis, prout de jure facere estis* ||^{4v,1} *astrictus. Alias protestatur de omnibus* |² *protestari licitis etcetera, requirens vos, notarium, etcetera.*

³ *Tenor vero dicti processus est* |⁴ *talis hujusmodi serie:*

(Inserció : document 30)

^{8r,11} *Et oblata et presentata* |^c *dicta cedulla* |¹² *et processu, dictus Franciscus Codó, notarius,* |¹³ *nomine jam dicto, petit eciam verbo* |¹⁴ *id quod in dictis cedulis alias fuit protestatus,* |¹⁵ *de omnibus sibi licitis protestari requirens.*

¹⁶ *Et dictus dominus vicarius regens vicariam,* |¹⁷ *de consillio sui magnificii assessoris,* ||^{8v,1} *concedendo copiam de omnibus predictis alteri* |² *parti ad respondendum ad omnes et singulos* |³ *actus usque ad sententiam diffinitivam inclusive.*

Mandans literatorie intimari infra espacium |⁴ *VI dierum a die intimacionis, etcetera.* |⁵ *Et fuit intimatum in hunch* |⁶ *qui sequitur modum:*

⁷ *Al honorable lo balle de la Es-* |⁸ *quarra* |^d *e a son loctinent. En Ramon* |⁹ *Roger de Toralla, cavaller regent* |¹⁰ *la vegueria de la ciutat de Balaguer* |¹¹ *per lo potentissimo rey de Castella* |¹² *etcetera, e balle de la ciutat de* |¹³ *Balaguer per lo illustrissimo senyor* ||^{9r,1} *don Joan, príncep de Aragó e* |² *de Castella, duch de Montblanch e senyor* |³ *de la dita ciutat. Salut e honor.*

Fem vos a saber que vuy, dada de la ^{|4} present, davant nos és comparegut ^{|5} lo discret en Francí Codó, notari de la pre-^{|6}dita ciutat, lo quall ha presentat una ^{|7} cèdulla de la tenor següent:

Superioribus ^{|8} diebus etcetera. Est jam incerta supra^[e].

E presentada ^{|9} la dita cèdula no res menys nos ha fet ^{|10} fe de un cert procés en lo quall ^{|11} conste per nostre predessor en nostre offici ^{|12} ésser estat mes en possessió del loch de ^{|13} Montassor, drets e rendes de aquell. E ^{|14} vista la dita cèdulla e acte possessori predict, ^{|9v.1} ab tot de justícia aquell degué ésser ^{|2} tornat en sa possessió. Emperò, per millor ^{|3} justificar nostre procés, havem atorguat còpia ^{|4} a la altra part e-sser li intimades totes ^{|5} e sengles coses que dins espay de ^{|6} VI dies davant nos compareguen, altrament ^{|7} tornarem en sa possessió lo dit Codó. Per tant, ^{|8} de part del dit senyor, e per auctoritat ^{|9} del offici que ussam, vos manam, e ^{|10} de la nostra affectadament vos requerim en sub-^{|11}cidi de justícia, que de continent les ^{|12} pressents rehebudes haureu e presentades ^{|13} vos serran, intimeu o intimar façau al ^{|14} dit Domingo de Çanauyll, marmessor ^{|15} assert de mossèn Castany de Çanauyll, ^{|16} quondam prevere del dit loch de la Esquara^[d], ^{|17} e altres qualquevoll dret pertanyents ^{|18} haver en dit loch e rendes de ^{|10r.1} de aquell, que dins espay de VI dies ^{|2} après que les pressents presentades li haureu, o per ^{|3} vos seran intimades, en avant continuament ^{|4} comptadors, davant nos e en nostra cort ^{|5} comparegue, per ell o per son legíttim pro-^{|6}curador, per donar rahons si algunes ne ^{|7} haurà per que les coses a nos requestes ^{|8} de justícia fer no-s deguen. En ^{|9} altra manera, passat lo dit termini, ^{|10} lo quall precissament e peremptoria per ^{|11} messions e despesses li assignam, procehirem ^{|12} en tornar lo dit Codó en sa possessió segons nos ^{|13} ha request e a tots e sengles actes per an-açò ^{|14} nessessaris^[f] fins a totall sentència, fi ^{|15} e execució, segons de consell de ^{|16} nostre magnífich assessor, ús, still e prà-^{|17}tiqua de nostra cort, e en altra manera ^{|18} de justícia trobarem ésser procehidor, lur ^{|19} absència no obstant en res, mas la con-^{|10v.1}tumàcia exhigint, citam lo dit Çanauyll ^{|2} e als sobre dits a tots e sengles actes fins ^{|3} a sentència diffinitiva inclusive, certificant ^{|4} lo dit Çanauyll que les intimes de ^{|5} aquí avant fahedores affigirem en les ^{|6} portes de nostra cort. E les pressents vos ^{|7} trametem per Escarabillat^[g], misatge jurat ^{|8} de nostra cort, a la relació del quall ^{|9} estarem.

Data en Balaguer, a VIII del ^{|10} mes de jullioll, any mill CCCC ^{|11} LXXXXI.

¹² *Die sexta decima mensis jullii, ^{|13} anno predicto millesimo qua-^{|14}dringentesimo nonagesimo ^{|15} primo, Guillermus Escarabillat^[g], juratus ^{|16} curie, retulit presen-tasse et reportavit ^{|17} cedulam tenoris sequentis:*

¹⁸ *Yo, Anthoni Coriellas, loctinent de ^{|11r.1} balle del loch de la Esquarra^[d] per lo ^{|2} molt noble senyor don Felip de ^{|3} Castro, he rehebut una letra de vos, ^{|4} molt magnífich mossèn Ramon Roger ^{|5} de Toralla, regent la vegueria ^{|6} de la ciutat de*

Balaguer, en la quall me ^{|7} requerim yo fes manament a-n Domingo ^{|8} Çanauyll dintre espay de VI jorns com-^{|9}paregués en la vostra cort, ell o procurador ^{|10} per ell. E per quant lo Domingo Çanauyll ^{|11} no era present no he pogut fer dit ^{|12} manament, però que de ací de huy que-s ^{|13} comta a XV de jullioll dins a XX de ^{|14} dit mes sia segur e-cert yo hauré fet ^{|15} dit manament. ¿E només[|] de la Es-^{|16}quarra^[d], a XV de jullioll del ^{|17} any noranta e hu.

^{|18} Lo loctinent de ^{|19} balle.

^{11v,1} *Insuper, die XXIII mensis jullii, |2 anno millesimo quadringente-|3simo nonagessimo primo, coram |4 domino vicario comparuit Dominicus |5 de Çanauyll, alterum ex manumissoribus |6 marmessorie Castanydi de Çanauyll, quondam, |7 qui obtulit cedula tenoris sequentis:*

⁸ *Quibusdam assertis vestris literis |9 satisfaciendo, Ramon Soller, Guillem |10 de Badia, preveres, Domingo de |11 Çanauyll, tudors et curadós de mossén |12 Castany de Çanauyll, quondam, nominibus |13 quibus in dicto processu, videlicet ut |14 manumissores anime discreti domi-|15ni Castany de Saunauyl, quondam presbiteri |16 rectoris loci de la Esquarra^[d], cum |17 expressis protestacionibus et de non ||^{12r,1} nudando iudicium, jussi si quatenus si de jure |2 teneatur ante omnia, dicto nomine petit, |3 supliquat et requirit se et presentem |4 causam remitti ad iudicem proprium, cum |5 sit verum quod iuridiccio non sit vestri domi-|6ni vicarii competens ad cognocendum de |7 ipsa causa non racione persone, cum bona |8 predicta sint et fuerint presbiteri predicti et |9 legata sive relicta pro anima ejusdem, quatenus |10 alias in consistorio vestro diu est, fuit per prece-|11ssorem vestrum declaratum et pronunciatum non esse |12 iudicem competentem presentis cause personarum et |13 processus, que quidem sententia habens vim |14 diffinitive transiit in rem iudicatam, que |15 eciam vestras manus et cujuslibet alterius successoris ^[h] |16 legavit, de qua cum presenti facit |17 fidem, nominando et producendo quatenus |18 opus est et sine pluri processum sententiam ||^{12v,1} et deliberacionem as-[|]citritum[|] latam in audi-^{|2}encia vestra, petens eciam ad cautelam |3 super premissis actentis predictis, alias vos |4 non esse iudicem competentem, causam, pro-^{|5}cessum et partes debere remitti ad iudicem |6 ecclesiasticum tamquam ad verum et indu-^{|7}bitatum iudicem competentem persone |8 et bonorum ecclesiasticorum^[i], de qua fore de-^{|9}clinatoria et excepcione incompetencie |10 iurediccionis, petit, supliquat et requirit |11 ante omnia haberi racionem et super ea |12 pronunciarii et jus dici, suoque ordine dicit, |13 proponit et allegat protestando expresse |14 quod in excepcionibus presentibus debitus ordo |15 juris servetur in cognoscendo et pronun-^{|16}ciando quod cum sit verum et indubitatum |17 in predictum Dominicum AÇanuyll et alios |18 predictos fuisse et esse manumissores ||^{13r,1} et executores testamenti et ultime vo-^{|2}luntatis predicti domini Castany dictoque |3 nomine possidisse et possidere locum et |4 terminum de Montassor, colligendo fructus |5 et redditus dicti loci et termini et alia per-*

|⁶agendo que ad verum dominum et possessorem |⁷ pertinent et expectant si et ubi in aliquo |⁸ reverentur sint et fuerunt conve- |⁹niendi coram suis iudicibus ecclesiasticis et |¹⁰ sine iudice ecclesiastico et nech non coram |¹¹ vobis, non obstantibus rationibus in assertis |¹² literis contentis pre maxime illaque de |¹³ qua adverssa pars facit maximum justicia |¹⁴ sua fundamenti, de qua nech constitit |¹⁵ nech constare potest quod aliquo tempore |¹⁶ ipse fuerit missus in possessionem^[l] dicti |¹⁷ loci de Montassor de mandato vestri |¹⁸ domini vicarii civitatis Balagarii, possito ||^{13v,1} tamen sine prejudicio veritatis et non conce- |²sso, ymo penitus denegato, non fuit |³ missus in possessionem dicti loci per sen- |⁴tenciam irritae et recte latam, set si aliqua |⁵ est vel fuit asserta possessio fuit |⁶ clandestina, invalida et nulla, |⁷ et si aliquod fuit preceptum vel |⁸ jussio, illa fuit nulla tamquam non |⁹ expectans seu pertinens ad officium vestrum |¹⁰ seu predecessoris vestri de re ecclesi- |¹¹astica et non pertinente ad ejus |¹² officium que omnia per eum enantata |¹³ per ejus successorem fuerunt habita |¹⁴ pro nullis et invalidis gestis et |¹⁵ tamquam nulla et de facto enanta- |¹⁶ta habita pro nullis et invalidis ||^{14r,1} et quatenus et de facto processerant |² de facto revocata prestinum et antiquum estritum |³ reducta fuerunt et fuit restitutus ad suam |⁴ prestinam possessionem prout hec et alia constat |⁵ et constant in actis curie vestre, que omnia acta |⁶ neccessaria cum protestacionibus predictis et |⁷ aliis neccessariis nominat et producit et |⁸ vult pro insertis haberi si et quatenus pro |⁹ ista parte facit sine pluri ex quibus |¹⁰ omnibus et singulis ante dictis, petit, supliquat |¹¹ et requirit predictam causam partes et |¹² processus remitti ad iudicem proprium atque |¹³ decerni et declarari petita per adverssam |¹⁴ partem non habere locum nech fieri debere, |¹⁵ cum nech de jure nech alias procedant, |¹⁶ absolvendo partem presentem ab instancia ||^{14v,1} et in penis condemnando adverssam partem |² in omnibus expensis, cum sich de jure et |³ alias fiendum existit in secus agendis, |⁴ non concensiens ymo protestatur contra |⁵ vos et bona vestra de remedio juris et de |⁶ habendo recursum contra vos et bona vestra coram |⁷ iudice ecclesiastico et seu coram iudice com- |⁸petenti^[k] ut possit vos et bona vestra ut fide- |⁹jussores vestros convenire coram excellencia |¹⁰ domini locumtenentis generalis Cathalonie |¹¹ principatus vel coram quocunque alio iudice, |¹² protestando de penis capitulli observancie |¹³ constitutionum et omnibus licitis protestari. |¹⁴ Requirens notarium etcetera.

¹⁵ Ordinata per me, Vincencium |¹⁶ Orrit, doctorem ???s.

¹⁷ Pro altera vero parte nullus comparuit.

^{15r,1} Et dictus dominus vicarius, de consillio sui |² magnificii assessoris, concessa copia alteri |³ parti si eam pecierit et habere voluerit |⁴ ad respondendum diem mercuri proximum |⁵ venientem et horam in-terciis.

⁶ Mandans intimari alteri parti |⁷ parti dicti Codó.

⁸ Que fuerunt intimata per me, |⁹ Franciscum Salvatorem, notarium curie.

¹⁰ *Insuper autem, die vicessima* |¹¹ *sebtima mensis jullii anno predicto* |¹² *LXXXXI coram dicto magnifico* |¹³ *domino vicario comparuit discretus* ||^{15v,1} *Codó, notarius, qui obtulit et presentavit* |² *cedullam tenoris sequentis:*

³ *Jesus. Valle beate Jeronime.*

⁴ *Raciones deducte per Raymun-* |⁵ *dum Soler, Guillerum Badia, Domi-* |⁶ *nicum de Sanuyll, acertos tutores* |⁷ *et curatores Castandi de Sanuyll* |⁸ *non obstant quim per vos, vicarium pre-* |⁹ *sentis civitatis non possit discretus Fran-* |¹⁰ *ciscus Codó mitti in possessionem loci de Monta-* |¹¹ *ssor prout per eum requisitum est.* |¹² *In primis, no obstat quod de competencia* |¹³ *judiciis accipitur, cum esset verum esse* ||^{16r,1} *fuisse aliquo tempore pronunciatum* |² *vos non esse judicem competentem pro-* |³ *ut assertum extitit et falso pre-* |⁴ *tenssum, neque facta fuit fides de* |⁵ *aliqua sententia ullo tempore lata minus* |⁶ *constat prefatum locum seu bona fui-* |⁷ *sse dicti presbiteri, verum quia dictus* |⁸ *Codó de jure crediccio, prout de jure* |⁹ *suo jam apud acta curie vestre diucius* |¹⁰ *constitit et ad uberiores cautellam fidem* |¹¹ *facit ut esse meruit possessionem* |¹² *obtinere et obtinuit de facto et* |¹³ *fuit sine causa expoliatus a dicta* |¹⁴ *possessione si et prout de dicta possessione* ||^{16v,1} *fidem facit ut ecce requirit* |² *instantissime quatenus actento quia in* |³ *vestra vicaria dictus locus de Montassor* |⁴ *est suus et ad vos pertinet et espectet* |⁵ *de dicta causa cognoscere quatenus eum-* |⁶ *dem Franciscum Codó in dictam possessionem* |⁷ *restituatur si et prout de jure et* |⁸ *alias estis astrictus, alias protestatur contra* |⁹ *vos vestrumque assessorem fidejussoresque vestros,* |¹⁰ *bona vestra et dictorum fidejussorum de omnibus* |¹¹ *protestari licitis. Requirens vos, notarium, etcetera.*

¹² *Pro altera comparuit honorabilis Jo-* |¹³ *hannes Gaçoll, procurator assertus* |¹⁴ *reverendi fratris Fando, petit di-* |¹⁵ *lacionem sibi concedi et dari.*

^{17r,1} *Et dictus dominus vicarius, concedendo* |² *copiam alteri parti, assignat ad respondendum ad diem veneris proximum, mandans* |⁴ *intimari alteri parti.*

⁵ *Bernardus Tella, alter ex* |⁶ *nunciis, retulit intimasse predicta.*

⁷ *Die veneris intitulado XXVIII° dictorum* |⁸ *mensis et anni comparuit dictus* |⁹ *Johannes Gaçoll, qui petit copiam* |¹⁰ *et tempus ad respondendum.*

¹¹ *Et dictus dominus vicarius, concedendo* |¹² *copiam dicto Gaçoll ad respondendum predictis et alias, utrique* |¹³ *parti assignavit diem lune proximum et horam* |¹⁴ *in-terciis.*

^{17v,1} *Advenientem enim diem lune* |² *intitulata prima mensis agusti anno LX* |³ *XXXI comparuit dictus frater* |⁴ *Fallo, nomine jam dicto, dixit que* |⁵ *li donat* |¹¹ *temps en haver advocat,* |⁶ *attès que en Balaguer no-s trobe* |⁷ *qui-ll advoque.*

⁸ *Et dictus dominus vicarius assignat dicto* |⁹ *Fallo ad respondendum predictis* |¹⁰ *diem mercuri proximum.*

¹¹ *Insuper autem, die III dictorum mensis* |¹² *et anni, coram dicto domino vicario* |¹³ *comparuit dictus discretus Codó, qui verbo* |¹⁴ *peciit id quod in cedulla, acussando contuma-* |¹⁵ *ciam contra alteram partem non conparentem* |¹⁶ *nech satisfacientem asignacioni sibi facte.*

^{18r,1} *Pro altera vero parte nullus* |² *comparuit.*

³ *Et dictus dominus vicarius precisce et* |⁴ *peremptorie assignat alteri parti ad* |⁵ *respondendum predictis hinch ad diem* |⁶ *veneris proximum, alias fiet quod juris fuerit* |⁷ *et canonis.*

Mandans intimari alteri parti.

⁸ *Postea autem, die VIII^a mensis* |⁹ *agusti, anno predicto a Nativitate Domini* |¹⁰ *M^o CCCCLXXXX primo, coram dicto* |¹¹ *domino vicario comparuit* |¹² *frater Andreas, ordinis Predicatorum, qui* |¹³ *dicto nomine procuratorⁱ aserto, obtulit et* |¹⁴ *presentavit quandam cedullam tenoris* |¹⁵ *sequentis:*

^{18v,1} + *Jesus* +

² *Non modicum miratur dominus* |³ *Raymundus de Sallanova, presbiter, |⁴ alias Soler, Dominicus de Çanauyll, |⁵ asserti procuratores, manumissores testamen-* |⁶ *tarii, et dominus Guillerms de la* |⁷ *Badia, presbiter supervissor honorabilis* |⁸ *domini Castan de Çanauyll, quondam ollim* |⁹ *reitoris ecclesie Sancte Marie loci* |¹⁰ *de la Esquarra^{ld}, de tam notoria est* |¹¹ *impellita novitate, ut est ista* |¹² *que nunch in hach causa proseguitur. |¹³ Nam est secundum ordinem* |¹⁴ *juris neque secundum estillum pa^trie* |¹⁵ *quia cause ecclesiastice sunt producen-* |¹⁶ *de et deffiniende coram eclesiastico iudice, ||^{19r,1} sicut cause seculares coram iudice seculari* |² *ut tenent omnia jura. Et ideo cum* |³ *per honorabilem iudicem seu advocatum vestri* |⁴ *domini vicarii fuit diffinitum pressens causa* |⁵ *non esse de foro iudicis secularis, conse-* |⁶ *quenter asserit honore salvo vos non* |⁷ *esse iudicem competentem in hach causa. Et* |⁸ *ideo laboravit vicio nullitatis que circa* |⁹ *istam causam actitata et gesta sunt III diebus. |¹⁰ Requirens vos quatenus ad iudicem ecclesiasticum,* |¹¹ *in cujus curia hech deducitur causa, remitatis, |¹² quia si contrarium feceritis ex hoch potestis* |¹³ *incurere excomunicacionis sentenciam, quia* |¹⁴ *invaditis juridiccionem ecclesiasticam unde hech ||^{19v,1} pars considerata novitate predicta* |² *fore per vos et per vestrum honorabilem assessorem* |³ *in vestra curia admissam valde et supra* |⁴ *modum admiratur, ideo disentit* |⁵ *nech consentit in aliquo enantamento* |⁶ *usque in hanch contra facto nech fiendo. |⁷ Et quamvis ad literam intimatoriam efluxam* |⁸ *de vestra curia per cedulam responsum* |⁹ *fuit. Ideo, hoch gestum est ut isti parti* |¹⁰ *contumacia non possent acusare nech* |¹¹ *ob hoch a suo ordinario iudice se* |¹² *avertit cum vos honore salvo de* |¹³ *hujusmodi causa ut predictur, quod si hiis ||^{20r,1} non discurritis apellat a presentibus et* |² *futturis injuria, gravamine, et interesse* |³ *coram iudice seu*

judicibus competenti seu ⁴ competentibus protestatur de omnibus damp-⁵nis, missionibus et interesse eciam et de ⁶ omnibus licite protestari. Et quod possit ⁷ vos, dictum dominum vicarium, et vestrum ⁸ honorabilem assessorem convenire coram dominis ⁹ et iudicibus coram quibus poterit aut ¹⁰ illo in tempore quo pro vestro officio ¹¹ tabullam tenueritis dampna, injurias, ¹² expensas petere. Requirens vos, notarium etcetera.

¹³ *Pro altera parte nullus comparuit.*

^{20v,1} *Et dictus dominus vicarius assignat ² dicto Francisco Codó ad respondendum ³ predictis, concedendo copiam si eam pe-⁴cierit et habere voluerit, diem veneris ⁵ proximum et horam in terciis.*

Fuit intimatum per me, notarium, dicto ⁶ Codó.

⁷ *Die mercuri intitulata XVII dictorum ⁸ mensis et anni, coram dicto ⁹ domino vicario iudicium tenente ¹⁰ comparuit discretus Franciscus ^[m] ^{21r,1} Codó, notarius, qui verbo dixit:*

² *Mossèn veguer, yo·us requir que vos e vostra ³ cort pugeu al loch de Montassor e ⁴ me torneu en ma possessió segons era ⁵ e se mostre en l·acte per mi produït ⁶ davant vos, offerint me prompte ⁷ pagar vos vostres salariis. Altrament pro-⁸teste contra vos de totes coses lícites de ⁹ protestar, acusant les penes de les ¹⁰ constitucions y de la reall sentència.*

¹¹ *Pro altera, frate[r] ^[n] Andreas ¹² Serra, ordinis Predicatorum, qui nomine ¹³ venerabilis fratris Fando fecit fidem ^{21v,1} et ocularem ostensionem de quadam ² litera a curia officialis Agerensis emanata, ³ vicario aut bajullo Balagarii ⁴ eorum loc^{atenentibus} directa, cujus data fuit ⁵ in monasterio ville Ageris, ⁶ die ^[o] anno a Nativitate Domini ⁷ M^oCCCCLXXXVIII.*

Et eciam obtulit et presentavit ⁸ quandam sentenciam in papiro escrip-⁹tam tenoris sequentis:

¹⁰ *Unde nos, Anthonius Uguet, regens vicariam ^{22r,1} civitatis Balagarii pro serenissimo potentissimo ² domino rege ach bajulo ejusdem pro illustrissimo ³ domino Joanne, principe Aragonum et ⁴ Castelle ach domino dicte civitatis, visa ⁵ requisicione coram nobis per discretum Fran-⁶ciscum Codó, notarium, ut heredem Francisci Codó, ⁷ quondam, ejus avi, facta, ut in quibusdam juribus, ⁸ redditibus, emolumentis castri de Montassor ⁹ et de Finestres, qui sunt in posse ¹⁰ ^[p] Malet ut bajulli et collectoris dictorum ¹¹ redditum, emparam faceremus, visa empara ¹² per nos facta ejusdem Malet seu fierii ¹³ requisita, visa relacione nuncii, visa quadam ¹⁴ cedulla oblata per dictum Codó, cum qua petit ¹⁵ se admitti ad justifficandum dictam emparam, ¹⁶ visa quadam intimacione per nos literatorie ^{22v,1} facta dicto Malet, bajulo et collector, ² ad videndum justifi-³cari dictam emparam, ³ vissa relacione nuncii refferentis se id ⁴ intimasse seu*

dictam literam presentasse |⁵ dicto Malet, vissa asignacione per |⁶ nos facta dicto Codó, seu justificandum dictam |⁷ emparam, vissa produccionem non nullorum |⁸ instrumentorum facta per dictum Codó ad pro-|⁹bandum per eum asserta et ad dictam |¹⁰ emparam justificandam, vissa intimacione |¹¹ de nostri mandato facta honorabili Ray-|¹² mundo de Sallanova, alter ex ma-|¹³ numissoribus Castandi de Çanauyll, quondam |¹⁴ asserti domini de Montassor, ||^{23r,1} visa quadam litera instante dicto Raymundo |² de Sallanova a curia vicarii ecclesiastici ab-|³ baciatus Aggerensis emanata et nobis per nuncium |⁴ ejusdem presentata, firmam juris coram eodem |⁵ domino vicario factam per dictum Ray-|⁶ mundum de Salanova ut iudice ordina-|⁷ rio ejusdem factam inhibitioni de nobis, |⁸ ach plura alia in se continente. Et quod actento |⁹ quod dictus Raymundus est presbiter et ma-|¹⁰ numissor et bona in quibus fieri petit |¹¹ execucio sunt ad pias causas destinanda |¹² dictam causam, partes et acta eidem do-|¹³ mino vicario remitteremus, visis aliquibus |¹⁴ cedulis super hoch per dictas partes oblatis, |¹⁵ visa asignacione per nos facta ad dicendum |¹⁶ jus super contencione predicta, omnibusque videntis ||^{23v,1} et attendendis, visis et actentis sacro sanctis Euvangeliiis coram nobis possitis et per nos |² reverenter inspectis, ut de vultu Dei nostrum |³ procedat iudicium die et hora presentibus |⁴ sicuti eciam ad maiorem cautelam assignamus, |⁵ de consilio Miquaelis Poncii, nostri or-|⁶ dinarii assessoris, ad nostram procedimus |⁷ sentenciam in hunch qui sequitur modum:

⁸ Cum ex meritis presentis processus et |⁹ a notorio constet prefatum honorabilem Ray-|¹⁰ mundum de Salanova, assertum ma-|¹¹ numissorem, fuisse et esse presbiterum, |¹² et fama de per eum pretensis sich se |¹³ habeat, cui in hoch casu estandum est. ||^{24r,1} Itcirco ex nostra sententia pronunciamus, |² declaramus ach sentenciamus eundem venerabilem |³ Raymundum de Salanova, simul |⁴ cum presente causa ach partem adversam |⁵ processibus et actis, prefato domino vicario |⁶ generali Agerense et ejus cognicioni remiten-|⁷ dum fore et esse, sicuti cum presenti re-|⁸ mittimus et relaxamus, ut iudicii dicti Ray-|⁹ mundi ordinario, emparam per nos, instante |¹⁰ dicto Francisco Codó, factam tollendo, can-|¹¹ cellando et annullando, nech non pre-|¹² dictis literatorie intimari preffato domino |¹³ vicario, neutram partium in expensis condemp-|¹⁴ nando et certis causis animum meum moventibus.

Pressens copia has duas in se continens ||^{24v,1} foleas, exclussa presenti, fuit abstracta |² a suo originali et cum eodem viridice |³ comprobata per me, Franciscum Salvatoris, |⁴ auctoritate regia notarium publicum civitatis |⁵ Ballagarii, habitatis regentis escribaniam |⁶ curiarum vicarie et bajullie dicte |⁷ civitatis pro honorabili domina Matheua, |⁸ domina dictarum escribaniarum. Et ut in iudicio |⁹ et extra ab omnibus fides impen-|¹⁰ datur, hich meum appono sig(signe)num.

¹¹ Et dictus dominus vicarius, de consillio |¹² sui magnificii assessoris, retinuit ||^{25r,1} sibi deliberacionem super provisione fienda |² huich ad diem veneris proximum ve-

nientem |³ et alias utrique parti ad comparendum in et |⁴ super predictis debite procedendum dictam |⁵ diem et horam assignatis.

Post modum autem, die veneris intitulata |⁶ XVIII mensis et anni predictis, coram dicto |⁷ domino vicario comparuit dictus discretus |⁸ Franciscus Codó, notarius, qui obtulit et pre- |⁹ sentavit quandam cedulam tenoris |¹⁰ sequentis:

¹¹ + Jesus +

¹² Hech pars Franciscii Codó, licet non teneretur ||^{25v,1} satisfacere tam |³servillis et nullis |² rationibus casum suum non tangentibus, atamen |³ satisfaciendo dixit quod de jure et in |⁴ vim regie sentencie in curia ultimo |⁵ loco celebrate in civitate Barchinone debet |⁶ in possessionem recuperare adeo quod probavit |⁷ se possedisse et expoliatum fuisse |⁸ consequenter per vos, dominum vicarium, |⁹ est in possessionem restituendus premaxime |¹⁰ estante regia sententia qua dispositum |¹¹ est expoliatus in turbacionibus hujusmodi prin- |¹² cipatus restitui debere et restituendos fore, |¹³ nech obstet quod dicta restitucio seu fi- |¹⁴ enda per alium judicem, cum locus ||^{26r,1} de Montassor sit situs in vicaria |² vestra et vos sitis judex competens et |³ indubitatus et cesset esse verum quod |⁴ sit ecclesiastica causa ???dere proffana |⁵ negatur, neque constat inter cetera dicto |⁶ Çanauyll contradictores possidere nech |⁷ aliquo tempore possidisse, consequenter |⁸ non sunt legitimi contradictores nech |⁹ possunt in hach causa declinare forum, |¹⁰ cum contradicere non possunt, adeo |¹¹ quod non apparet quod aliquod eorum interesse |¹² nersetur, quare, non obstantibus ex |¹³ adversso dictis, deductis et allegatis, petit |¹⁴ et reequirit possessionem naturallem, reallem ||^{26v,1} et temptam dicti loci tradi pro- |² ut juris est, alias protestatur de |³ penis in constitucioni contentis, et minus |⁴ observancie dicte sentencie, et de |⁵ omnibus protestari licitis, requirens, etcetera.

⁶ Pro altera vero parte compa- |⁷ ruit frater Andreas Serra, |⁸ procurator predicti Castandi de Çanuyll, |⁹ dixit que com aquesta causa sie |¹⁰ ya estada davant lo official ecclesiàstich |¹¹ de Àger, e sie causa ecclesiàstica, requir |¹² sie remés al official e hell se-n |¹³ apelle de aquest juhíi.

^{27r,1} Et dictus^[q] dixit quod non audiatu |² donech fecerit fidem de sua po- |³ testate, et requirit caveri super ex- |⁴ pensis, estans et perseverans in sua cedulla |⁵ et cedulis de super oblatis.

⁶ Et dictus dominus vicarius, de consillio |⁷ sui magnificii assessoris, ad deliberandum |⁸ diem crastinam super predictis asignando |⁹ dicto fratri Andreu ad faciendum fidem |¹⁰ de sua potestate dictam diem et horam.

¹¹ Dicta die et anno dictus frater |¹² Andreas Serra fecit fidem de ||^{27v,1} instrumento procuracionis sive potestate |² per me, notarium et scribam hujus cause, die |³ XXIII

mensis jullii anno M^o quadrin-⁴gentessimo nonagessimo primo ⁵ in civitate Balaguarrii testificato, cum ⁶ quo constat frater Grabiell Fallo, ⁷ ordinis Predicatorum, magister in ⁸ Sacra Pagina, et Grabiell Fallo, ⁹ estudens in Artibus, ville de Benava¹⁰y¹¹re, ¹⁰ procuratores instituti a Raymundo de Salla-¹¹nova, Dominico de Çanauyll et honorabili Gui-¹²llermo de la Badia, presbiteris, ma-¹³numissores marmussorie discreti Castandi ¹⁴ de Çanauyll, quondam, habere posse ad infra ||^{28r,1} escripta, prout constat instrumento in pargameno ² escripto, signato et clauso per discretum ³ Anthonium Pallaⁿ, loci de Loguarees¹, notarium ⁴ public^{um}^{1s} auctoritate apostolica, acto in loco de la Esquarra^{1d} ⁵ die vicesima prima mensis jullii, anno ⁶ predicto, anno a Nativitate Domini millesimo ⁷ quadringentesimo nonagessimo primo, ⁸ dicto nomine substituerunt procuratores ⁹ honorabiles Matheum Beluga et Andream Serra, ¹⁰ fratrem ordinis Predicatorum, et utrumque eorum ¹¹ in solidum etcetera, ita etcetera videlicet ad proseguendum ¹² et sine debito determinandum presentem ¹³ causam et eciam ad lites largo modo, cum ¹⁴ posse substituendi. Presentibus testibus Anthonio Ponch, ||^{28v,1} presbiter, et Domingo de Font, gastó. Et in iudicio fides impendatur, ^meu^m ² ego, Franciscus Salvatoris, notarius, hich meum ³ solitum appono sig(signe)num.

⁴ Die mercuri intitulata XXIII mensis ⁵ agusti, anno predicto nonagessimo primo, multum nobillis ⁶ dominus procurator evocat ad se ⁷ presentem causam inibendo dictum do-⁸minum vicarium quatenus de pressenti causa ⁹ non se intromitat dum ipse in presenti ¹⁰ civitate fuerit.

^{29r,1} Et dictus nobillis dominus procurator, ² evocata dicta causa, assignat utrique ³ parti ad dandum suas rationes et com-⁴parendum coram eo singulis diebus, ora ⁵ secunda post meridiem, in domo Jau-⁶fridi de la Becerolla.

⁷ Mandans intimari utrique parti.

⁸ Que fuit intimatum per me, notarium, ⁹ dicto Francisco Codó, notario.

Die vicesima sebtima mensis et anni ¹⁰ predictis, coram dicto nobilli domino Ge-¹¹raldo d'Espès, procuratori generali, ||^{29v,1} iudicium tenente, comparuit discretus ² Franciscus Codó, notarius, qui verbo peciit ³ poni, restitui et mitti in possessionem de ⁴ Montassor, prout in cedulis per ipsum ⁵ oblati dicitur et continetur, offerens ⁶ se presto solvere salaria iudiciis et ⁷ curie, alias protestatur de omnibus sibi ⁸ licitis protestari.

⁹ Et dictus dominus procurator ¹⁰ ad deliberandum super predictis diem ¹¹ lune proximam. ¹² Mandans intimari dictis manumissoribus ||^{30r,1} in valvis curie. ² Et fuit intimatum cum cartello in ³ hunch qui sequitur modum:

⁴ Intimau in valvis curie als marmessors ⁵ e procuradors de mossèn Castany de Çanauyll, ⁶ prevere, que lo senyor procurador se ha ⁷ avocat la causa de la possessió de Montassor ⁸ que-s mene entre los sobre dits e lo ⁹ discret en Francí Codó,

notari, {e los asigne} ^[6] | ^[10] a hoir declaració sobre | ^[11] la dita causa primer vinents, altrament | ^[12] serà procehit en dita causa.

¹³ *Die martis XXX^a mensis agusti, ||^{30v.1} anno predicto, coram nobilli domino |² procuratori comparuit discretus Franciscus |³ Codó, notarius, qui verbo dixit que attès que lo |⁴ reverent mestre Fando e fra Andreu són |⁵ religiosos e son persones inàbills per a pro-|⁶curar e estar en juhí per altres per-|⁷sones e son aguts per morts en aquest |⁸ cas, per consegüent los actes fets fins |⁹ ha huy són nulles e invàlits, per tant |^[10] suplique lo dit senyor que vulle pugar |^[11] e anar ab la sua cort al dit |^[12] loch de Montassor e metre e ornar en |^[13] sa possessió, offerint-se pagar los sa-|^[14]lariis a ell e a sa cort pertanyents, altra-||^{31r.1}ment que proteste de totes coses |² lícites, etcetera.*

³ *Pro altera frater Fando, qui verbo |⁴ dixit que no-y consent, que en acò ell |⁵ pot comparar, que és causa ecclesiàstica, |⁶ e que li sie donada una dilació pera |⁷ consultar son principall.*

⁸ *Et dictus nobilis dominus procurator, |⁹ super alterquatis et fieri requisitis |^[10] per utramque partem continuat suam deli-|^[11]beracionem huich ad diem crastinam et ||^{31v.1} dictam horam, precisse et peremptorie |² dictam diem et horam.*

³ *Die mercuri intitulata XXX^a prima et |⁴ ultima dictorum mensis et anni, coram |⁵ dicto nobilli Geraldo d-Espès, |⁶ procuratore generali, iudicium tenente, |⁷ comparuit discretus Franciscus Codó, |⁸ notarius, qui verbo peciit sentenciam in et |⁹ super predictis feri^[sic] et se restitui in |^[10] possessionem, offerens se presto solvere |^[11] sallaria iudicis et curie.*

¹² *Et de facto dictus Codó asecuravit salaria ||^{32r.1} iudicis, notarii et curie et promissit solvere |² huich ad diem sabati proximam intitulatam etcetera, ob???? etcetera, |³ presentibus testibus Ludivico de Menya, domicello, et |⁴ Francisco de Sancta Fide, cerdone.*

⁵ *Et de facto dictus nobillis dominus procurator, |⁶ de consillio magnificii Gerònimi Martí, |⁷ ejus assidentis, pronunciavit, sentenciavit et |⁸ declaravit in hunch qui sequitur modum:*

⁹ *Jesus. Vale semper virgo Maria, mater |^[10] Dei.*

Unde nos, Geraldus d-Espès, procurator |^[11] generalis in civitate Balagarii, visa ||^{32v.1} in primis quadam cedulla oblata per parte |² Francisci Codó coram regente vicariam dicte |³ civitatis Balaguarrii, visa alia cedulla pro |⁴ parte dicti Codó oblata coram dicto regente |⁵ vicariam, in quibus cedulis dictus Codó petit |⁶ restitutionem possessionis dicti loci de Montassor, |⁷ visa insuper quadam alia cedula per parte |⁸ dicti Codó oblata, visa quadam deliberacione |⁹ factam^[sic] per dictum regentem vicariam de |^[10] consillio Thome Solsona, assessoris ordinarii, |^[11] viso quodam instrumento pro parte dicti Codó oblato, |^[12] per quod constat Petrum Moragues, procuratorem |^[13] dicti, habere possessionem dicti loci seu

|¹⁴ termini de Montassor, visa quadam ||^{33r,1} alia deliberacione lata per dictum regentem |² vicariam de consillio sui assessoris, vissis qui-|³busdam literis citatoriis emanatis a curia |⁴ dicti regentis vicariam causa in-|⁵sercione cujusdam cedula pro parte dicti |⁶ Codó oblate, vissis quibusdam aliis literis |⁷ responsi-|⁸vis emanatis a locumtenente bajuli |⁸ loci de la Esquara^[d], visa quadam cedula |⁹ per quendam Dominicum de Çanauyll, |¹⁰ assertum manumissorum manumissorie |¹¹ domini Castandi de Çanauyll, visa quadam |¹² deliberacione per dictum regentem vicariam |¹³ facta, visa quadam cedula pro parte |¹⁴ dicti Codó oblata, vissa comparacione facta |¹⁵ per Johannem Gaçoll et magistrum ||^{33v,1} Fando, assertos procuratores, vissa insuper |² quadam comparacione facta per quendam |³ fratrem Serra, assertum procuratorem, et |⁴ cedula per eum oblata, vissa quadam re-|⁵quisicione facta per dictum Codó dicto |⁶ regenti vicariam in et cum qua requirit |⁷ dictum regentem vicariam ut mittat |⁸ dictum Codó in possessionem dicti loci seu termini |⁹ de Montassor, vissa quadam sententia |¹⁰ oblata per fratrem Serra, assertum pro-|¹¹curatorem, visa quadam cedula lata per |¹² dictum Codó, visa potestate magistri Grabi-|¹³elis Fando, visa evocatione ad nostram au-|¹⁴dienciam per nos facta, visa quadam intima |¹⁵ per nos facta, visa assignacione ad audiendam ||^{34r,1} declaracionem per nos facta die et hora presentis |² ad quam majorem cautellam assignamus de consillio |³ assessoris, pronunciamus, declaramus virtute |⁴ sentencie regie in curia ultima loco cele-|⁵brata in civitate Barchinone, et ex |⁶ meritis presentis processus, ex quibus constat |⁷ dictum Codó seu ejus procuratorem possedis-|⁸se dictum locum seu terminum de Montassor |⁹ et sine cause cognicione fore ex-|¹⁰poliatum, et pro parte assertorum manu-|¹¹missorum talia non fuerint allegata que |¹² dictam restitutionem impendiat, tam ex |¹³ predictis causis quam aliis tam in jure quam |¹⁴ in facto consistentibus, pronunciamus, sentenci-|¹⁵amus, declaramus dictum Codó fore ||^{34v,1} et esse restituendum in sua possessione, in et |² cum presenti mittimus et restituimus, non |³ tum? |³ est intencionis nostre in aliquo noscere |⁴ seu judicare de proprietate dicti loci |⁵ seu termini de Montassor, neutram par-|⁶tium in expensis comdenpnando^[sic] et |⁷ ex causa.

⁸ Lata et publicata fuit hech |⁹ pressens sententia per multum nobilem |¹⁰ dominum Geraldum d-Espès, procurato-|¹¹rem generallem civitatis Balaguarii, |¹² et lecta per magnificum dominum Ge-|¹³ronimum Martí, decretoris^[sic] doctorem, |¹⁴ ejus assidentem, in domo Jaufridi de la Be-||^{35r,1}cerolla, judicum tenente, die mercurii |² intitulata XXX^a prima et ultima mensis agusti, |³ anno predicto a Nativitate Domini millessimo |⁴ quadringentessimo nonagessimo primo, |⁵ presente dicto discreto Francisco Codó, eam |⁶ postulante et feri^[sic] requirente. Pressentibus |⁷ testibus magnifico Ludivico de Mediano et |⁸ Miquaelle Esquarer, domicellis, et Fran-|⁹cisco Santa Fide, cerdone, et pluribus aliis |¹⁰ in multitudine copiosa.

¹¹ Pro altera parte comparuit venerabilis |¹² frater Andreas Serra qui supra, |¹³ qui verbo dixit que se apelle de la |¹⁴ pressent sentència al abat de Àger o allà ||^{35v,1} hon ya

s·és produhit e ha fermat juhí.

² Et dictus Codó dixit que no·y consent en ³ res que digue ni sie admès, e acò per ⁴ quant és reputat per mort que no ⁵ mostre licència de son superior.

⁶ Et dictus nobillis dominus procurator ad ⁷ dandum apostulos, tales quales de ⁸ jure dandi sunt, assignat terminum ⁹ constitucionis et inter|hin quando|cunque.

¹⁰ Die prima mensis septembris, anno ¹¹ predicto, dictus Geronimus Martí, assessor ¹² predictus, presentibus magnifico Jacobo Benet, ||^{36r,1} et Geronimo Anglesill, tradidit ² quadam papiri cedula[m] Anthonio Joanne ³ Lebó, jurato, quam loco apostulorum vo-
⁴luit haberi appellacioni interposse ⁵ per venerabilem fratrem Andream Serra, cujus ⁶ quidem cedule tenor est talis:

⁷ Jesus Christus +

⁸ Cum appellacionibus frivollis nech justicia ⁹ defferat nech a iudice sit defferendum ¹⁰ appellacioni interposse per fratrem An-|¹¹dream Serra, assertum procuratorem, non ¹² est defferendum, cum de jure nulla ¹³ sit interposita a iudice seculari ad ¹⁴ ecclesiasticum iudicem ad abba|tum? de Àger ¹⁵ et juxta formam privilegi presentis ||^{36v,1} civitatis cause apelacionis debent ² interponi et determinari per d|ictum? ³ procuratorem dicte civitatis, et quia dicta ⁴ apellacio est contra estillum, praticanam et ⁵ cursum presentis curie et contra juris ⁶ formam, pro tanto non differimus dicte ⁷ apellacioni per dictum fratrem Serra ⁸ interposse tamquam frivolle et nulle. ⁹ Ymo non obstante dicta apellacio, man-
¹⁰damus regenti vicariam {ut dictum Codó} ¹¹ in possessione eum mittat ¹² dicti loci de Montassor, et hanch respon-|¹³sionem pro apostolis [de?] furatoriis concedi-|¹⁴mus de consillio nostri assessoris.

¹⁵ Postea autem, die veneris intititata secunda ||^{37r,1} mensis septembris, anno predicto, coram ² multum nobilli domino Geraldo d·Espès ³ comparuit dictus Codó, qui obtulit ce-|⁴dulam quandam una cum quodam me-|⁵morialle, quorum tenores sich se habent:

⁶ + Jesus + Atento quod per vos, dominum vicarium, fuit ⁷ deliberatum in possessionem petita loci ⁸ de Montassor discretum Francisci ⁹ Codó in possessionem fore mitendum. Et non ¹⁰ fuit apellacioni per adversantem inter-|¹¹posse delatam, quia cupit idem Codó ¹² pro adversante bistraxit expensas ¹³ recuperare requirit legittime instanter ||^{37v,1} quatenus eciam pro bistractis execucionem ² mandetur, quas quidem expensas ³ in presenti memorialle descriptas ⁴ offert ut ecce.

⁵ Tenor vero dicti memorialis talis ⁶ est:

⁷ Memoriall de les despesses fetes ⁸ per en Francí Codó, notari, en la causa de ⁹ Montassor. ^[u]

¹⁰ Primo, per la sentència donada

¹¹ *per lo senyor procurador com ha ve-*

¹² *guer de la ciutat de Balaguer* _____ XXXX s.

¹³ *Item, per lo sallari d'en veguer* _____ XX s.

^{38r,1} *Item, per los advocats* _____ XXXX s.

² *Item, per lo notari, procés e letra*

³ *intimatòria* _____ XXXXI s.

⁴ *Item, per les letres e intimes* _____ V s.

⁵ *Item, per qui portà dita letra* _____ VIII s.

⁶ *Item, per lo misatge* _____ II s. VI

⁷ *Et dictus dominus procurator, conceden-* | ⁸ *do copiam de predictis alteri parti, ad*
| ⁹ *contradicendum et ad audiendum ta-* | ¹⁰ *xacionem expensarum diem crastinam* | ¹¹ *pro-*
ximam. | ¹² *Mandans intimari in valvis curie.* | ¹³ *Bernardus Tella, nuncius retulit inti-*
masse | ¹⁴ *et affigisse in illis.*

^{38v,1} *Postea autem, intitulata tertia mensis setemp-* | ² *bris, anno M^o quadringentessi-*
mo no- | ³ *nagessimo primo, coram dicto domino* | ⁴ *procuratore comparuit dictus Codó,*
qui | ⁵ *execucionem pro expensis bistractis* | ⁶ *prout sunt taxate in quodam* | ⁷ *memorialle*
superius inserto, petens | ⁸ *execucionem in bonis de Montessor.* | ⁹ *Et petit accedi ad dic-*
tum locum de | ¹⁰ *Montassor et in possessionem mittere* | ¹¹ *dicti loci et termini, prout in*
sentencia dicitur et continetur.

¹² *Et dictus nobilis dominus procurator* | ¹³ *estat et perseverat in premissis.*

¹⁴ *Finaliter autem, die martis* || ^{39r,1} *intitulata sexta mensis setembris, anno predicto,*
| ² *magnificus Raymundus Rogerius de Toralla,* | ³ *milles regens vicariam civitatis Bala-*
garii | ⁴ *pro multum nobilli domino Geraldo d-Espés,* | ⁵ *una mecum, dicto notario, Fran-*
cisco Salva- | ⁶ *tore, Bernardo Tella, nuncio curie dicti* | ⁷ *domini vicarii, et dicto Francisco*
Codó, | ⁸ *notario instante et requirente, accessit* | ⁹ *ad locum de Montassor. Et dum* | ¹⁰ *ibi*
affuit, presente me, dicto | ¹¹ *notario, Anthonio Balsa et Anthonio* | ¹² *Malet, loci de Os,*
dictus Codó dixit:

¹³ *Mossèn regent la vegueria, yo·us re-* | ¹⁴ *quir que per virtut de la sentència*
|| ^{39v,1} *donada per lo noble mossèn Grau d-Espès,* | ² *de la quall vos fas fe ut ecce*
e segons | ³ *per ell es stat manat, vos me metau* | ⁴ *en possessió de Montessor e de*
sont terme. | ⁵ *E atès que la villa és de tot decahida,* | ⁶ *que no·y ha sinó aquesta*
casa o ca- | ⁷ *bana, que en aquella me metau en nom* | ⁸ *de tota la villa.*

⁹ *Et dictus vicarius obtulit se presto* | ¹⁰ *certificatus jam de sentencia* | *et de fac-*
to | ¹¹ *accepit dictum Codó per manum, et ipsum* | ¹² *intus dictam domum missit, et*
dictus | ¹³ *vicarius aut regens vicariam foras* | ¹⁴ *exit. Et dictus Codó clausit et* | ¹⁵ *aperuit,*

et accessit per domos irritas |¹⁶ *in signum sue possessionis. Et postea* ||^{40r,1} *canem quendam cidit in signum possessionis* |² *termini. Et dictus Codó petit publicum* |³ *conficii instrumentum. Presentibus testibus quibus supra.*

⁴ *Redeunte dicto domino a dicto* |⁵ *loco de Montassor, dicta die et anno,* |⁶ *dum esset in villa de Os, presentibus me, notario,* |⁷ *dicto Balsa, Petro Corià, et Tella, dictus* |⁸ *Codó verbo dixit:*

⁹ *Mossèn veguer, yo·us re-*|¹⁰ *quir migançant jurament en Salvador* |¹¹ *Malet, qui és ací, jure quins béns té* |¹² *de Montassor e que en aquells façau* |¹³ *execució per les quantitats bestretes en* |¹⁴ *la recuperació de la possessió de Montassor.* |¹⁵ *Les qualls despesses són per tot CV s.*^[v]

¹⁶ *Et dictus Malet dixit que té XXX* ||^{40v,1} *faneques de forment, mesura de Os,* |² *e que està en comptes que ha despès,* |³ *e més té LX s. en dinés.*

⁴ *Et dictus dominus regens vicariam dixit* |⁵ *et mandavit dicto Mallet quatenus* |⁶ *traderet dicto Codó in continenti quan-*|⁷ *titatem bistractam sub pena X lb.* |⁸ *Presentibus testibus predictis.*

⁹ *Et dictus Malet dixit que és con-*|¹⁰ *tent obeir als manaments de* |¹¹ *mossèn veguer.*

Et dictus vicarius, eciam ins-|¹² *tante dicto Codó, mandavit dicto* |¹³ *Malet quatenus omne id quod teneat* ||^{41r,1} *et penes eum superaverit et ab inde* |² *habent, nemini tradat et deliberet, et* |³ *teneat pro emparatis, absque licencia et* |⁴ *mandato dicti domini procuratoris aut* |⁵ *sui. Presentibus testibus quibus supra.*

⁶ *Et dictus Mallet verbo dixit que* |⁷ *és content.*

⁸ ^[w] *Presens copia, sub numero quadraginta unius* |⁹ *folearum exclusa presenti, fuit sumpta a suo* |¹⁰ *originali processu inter partes predictas actitato in* |¹¹ *curiis vicarie et bajulie Balagarii, per me, Fran-*|¹² *ciscum d·Anglesill, regia auctoritate notarium publicum dicte civi-*|¹³ *tatis et scribanias predictas regentem pro honorabili* |¹⁴ *domina Matheua, domina dictarum curiarum. Et ad* |¹⁵ *dicto suo originali veridice comprobata,* |¹⁶ *taliter ut fides in dubia, ubique locorum atque* |¹⁷ *terrarum, in judicio et extra, impendi valeat.* |¹⁸ *Hic me subscribo et meum quo utor in aliis* |¹⁹ *claudendis instrumentis appono sig(signe)num.*

^{41v,1} *Post hec vero, die XII mensis novembris, anno a Nativitate* |² *Domini MCCCC-LXXXXI, in mei, Francisci d·Anglesill, regia* |³ *auctoritate notarii publici Balagarii, presencia, et in presencia eciam* |⁴ *magnifici Peroti de Soldevila, milite, et Bernardi Stannyoll,* |⁵ *cirurgici, testium ad hec specialiter vocatorum et assump-*|⁶ *torum, nobilis Geraldus d·Espès, vicarius ac procurator ejusdem* |⁷ *civitatis Balagarii, personaliter existens in domo mag-*|⁸ *nifici Jaufridi de la Brecerola, domicelli ejusdem civitatis,* |⁹ *et ibidem personaliter constitutus honorabilis Salvator Malet,* |¹⁰ *loci Ossis, ut arrendator et bajulus loci de Mon-*|¹¹ *tasor, dicte vicarie, cui predictus vicarius eidem manda-*|¹² *vit sub pe-*

na quinquaginta |*librarum*|¹³ quatenus ex inde |¹³ de omnibus fructibus, redditibus et emolumentis dicti loci |¹⁴ de Montasor^[x] responderet, pareat et obediat ac |¹⁵ solvat honorabili et discreto Francisco Codó, notario dicte |¹⁶ civitatis, in vim cuiusdam sentencie in curia ejusdem |¹⁷ vicarii late, prout in eadem continetur. In cuius |¹⁸ rey testimonium ego, predictus notarius, aliis arduis negociis |¹⁹ occupatus, in publicam formam redigere non valui. |²⁰ Hic me subscribo et meum quo utor artis no-|²¹tarie appono sig(signe)num.

[^a] Ad lit.: et [^b] Cancel·lat: *bajullum* [^c] Ad lit.: *presentantata* [^d] Lasquarri (Ribagorça) [^e] Fol. 3v, lín. 8 – fol. 4r, lín. 2 [^f] Esmenat; abans hi deia *nessessàries* [^g] *Escarabillat*: despert, alegre (gascó) [Pierre Richelet, *Dictionnaire de la Langue Françoisse, Ancienne et Moderne*] [^h] Esmenat; abans hi deia *successors* [ⁱ] Ad lit.: *eclesiasticorum* [^j] Ad lit.: *possessionen* [^k] Ad lit.: *compententi* [^l] Hauria de ser donàs [^m] Duplicat a principi de la pàgina següent [ⁿ] Ad lit.: *frates* [^o] Espai buit d'uns 10 ch [^p] Espai buit d'uns 5 ch [^q] Encara que no ho especifica, es refereix al notari Francí Codó [^r] Llaguarres (Ribagorça) [^s] Ad lit.: *publici* [^t] Duplicat a principi de la línia següent [^u] Al marge davant de cada entrada: *taxat*; llevat de les entrades tercera (advocats) i sisena (portador), on hi figura una creu i a sota d'ella una *u o n* [^v] No concorda amb el total del memorial, ni de la seva restricció a les entrades marcades *taxat*, que sumen CVIII s. VI d. [^w] Segueix d'una altra mà [^x] Ad lit.: *Mont|a|sar*

32

Balaguer, 15 maig 1517

Francesc Codó, notari de Balaguer, oficial de la Santa Inquisició i senyor del terme de Montessor, nomena procurador seu en Pere de Salines, nunci de dita Santa Inquisició, en relació amb el plet que es veu venir entre dit Codó i els Sanuy de Benavarre.

- A Arxiu Comarcal de la Noguera, Fons de l'Ajuntament d'Os de Balaguer, reg. 932.
Epígraf, al dors: *Procura de mossèn Francesc Codó, notari, a mossèn Salines.*

¹ *Attestor et fidem facio cum presenti ego, Anthonius Joannes Lebó, auctoritate regia notarius, habitator civitatis Balagu|a|rii*, ² *quod cum instrumento per me, dictum notarium, recepto et testificato in civitate predicta Balaguarrii die decimo quinto* ³ *mensis madii, anno a Nativitate Domini millesimo quingentesimo decimo septimo, presentibus me, dicto notario, honorabile* ⁴ *Bartholomeo Moliner, assahonatore pelli-um, et Joanne Çentoll, pagense, Balagu|a|rii habitatoribus, pro testibus* ⁵ *ad hech vocatis et assumptis, honorabilis et discretus Franciscus Codó, notarius sequetri Sancte Inquisicionis et* ⁶ *locumtenens receptoris predictae Sancte Inquisicionis in prinçipatu Cathalonie ach dominus termini de Montasor,* ⁷ *habitor civitatis predictae Balaguarrii, laudando, approbando, ratificando et confirmando omnia acta, gesta, facta* ⁸ *et procurata per honorabilem Petrum de Salines, nuncium predictae Sancte Inquisicionis, fecit,*

constituit et ^{|9} ordinavit procuratorem suum certum [|]etcetera[|] supra dictum Petrum de Salines, presentem [|]etcetera[|] ad videlicet ^{|10} nomine dicti constituentis comparendum coram reverendissimo domino inquisitore generali ^{|11} predicte Sancte Inquisitionis, seu aliis quibuscunque inquisitoribus, commissariis, curiis, iudicibus, consistoriis ^{|12} et personis, tam ecclesiasticis quam secularibus, et tam in regnis Castelle, Aragonum, Valencie quam in principatu ^{|13} Cathalonie, et agendum, ducendum, tractandum et fine debito terminandum omnes et quascunque causas ^{|14} dictum constituentem quomodocunque et qualitercunque tangentes ex una, et alias quascunque personas ^{|15} cujuscunque conditionis et preheminentie existant et signanter causam sive litem vertentem seu ^{|16} verti sperantem inter dictum constituentem super termino de Montasor et Asanuys ville de Benavarre, ^{|17} regni Aragonum, parte ex altera, (.....|.....)

²⁷ Et ut premissis ^{|28} ab omnibus fides impendatur, hich meum solitum artis notarie appono sig(signe)num.

33

31 juliol – 4 agost 1517

Procés seguit davant Pere Puigverd de Gravalosa, veguer de Balaguer, a instància de Pere Salines com a procurador de la seva esposa Margarida, filla de Joan Beltran. Aquesta havia heretat de Francí Codó, notari de Balaguer, el lloc de Montessor, amb la seva jurisdicció civil i criminal. El veguer era requerit de donar-los possessió de dit lloc, com així es va fer.

- A Arxiu Comarcal de la Noguera, Fons de l'Ajuntament d'Os de Balaguer, reg. 621.
Títol, a la portada: *Possessió del loch e terme de Montasor. En número 16.*
Epígraf afegit posteriorment: *Acte de Possessió del terme de Montasor.*

^{1r,1} Noverint universi quod anno a Nativitate Domini millesimo ^{|2} quingentesimo decimo septimo, die vero intitulado tricesimo ^{|3} primo et ultimo mensis augusti, coram magni-^{|4}fico domino Petro Puigverto de Gravalosa, do-^{|5}micello, regente vicariam civitatis et vicarie ^{|6} Balaguarrii pro regia magestate Aragonum ^{|7} etcetera, comparuit magnificus Petrus Salines, ut procurator, ^{|8} vir et conjuncta persona magnifice domine Margarithae, ^{|9} uxor sue, prout de sua potestate constat instrumento ^{|10} recepto et testificato per me, notarium infra scriptum, ^{|11} die et anno subscriptis, obtulit et eidem dicto ^{|12} nomine presentavit cedula[m] quandam tenoris hujusmodi:

¹³ Lo discret en Francí Codó, notari quondam, en son darrer testa-^{|14}ment, no viciat ni en res suspecte ut ecce, ^{|15} ha lexat a la magníficha senyora Margarida ^{|16} Salines, uxor de mossèn Pedro Salines, lo loch y ^{|17} terme de Montasor. Per ço, lo dit mossèn ^{|18} Pedro Salines, comparent davant vos, ^{|19} moss-ell^[a] veguer

de la ciutat de Balaguer, |²⁰ com ha procurador y conjunta persona de la senyora |²¹ sa muller, vos requer metau y posseu dita |²² sa uxor en reall y actuall possessió de dit |²³ loch y terme de Montasor, com axí ho |²⁴ degau fer de justícia, offerint-vos pagar |²⁵ los salariis deguts a vos y a vostres menistres, re-|²⁶ querint a vos, notari, etcetera.

^{1v,1} *Et nichilominus dictus Petrus Salines, premissio nomine, |² faciendo fidem de clausula testamenti predicti, |³ obtulit et produxit clausulam testamenti, que |⁴ est tenoris sequentis:*

⁵ *Hoc est translatum sumptum bene et fideliter |⁶ die vicesimo nono mensis julii, anno a Nativitate Domini |⁷ millesimo quingentesimo decimo septimo, a quadam |⁸ clausula possita et contenta in ultimo testamento |⁹ honorabilis et discreti Francisci Codó, quondam notarii habitatoris civitatis |¹⁰ Balaguarii, quod fecit et in posse mei, Anthonii Joannis |¹¹ Lebó, notarii infra scripti, clausum et sigillatum tra-|¹² didit die vicesimo sexto mensis aprilis, anno |¹³ predicto. In quo quidem testamento sunt prohemium, |¹⁴ clausula finalis et testes rogati, cujus quidem |¹⁵ clausule sub hiis demonstratur verbis:*

Item leix |¹⁶ a na Margarida Salines, filla d-en Joan Bertran, |¹⁷ lo loch de Montasor, e si mor sense fills que |¹⁸ lavors sie tornat als dits canonges e preveres. |¹⁹ Post vero obitum ejus revertatur ecclesie Sancti |²⁰ Salvatoris ejusdem civitatis. Et casu quo devenerit |²¹ ad dictam ecclesiam, canonici et prebiteri habeant |²² dicere quolibet anno centum sexaginta missas |²³ annuatim, cum tali lege et pactione quod dicti |²⁴ canonici et prebiteri non possint vendere |²⁵ nech alienare, ymmo sit semper dicte ecclesie |²⁶ Sancti Salvatoris. Item dimitto etcetera.

^{2r,1} *Sig+num mei, Joannis rarrera, alias Nebot, auctoritate |² apostolica notarii, habitatoris civitatis Balaguarii, hujusmodi |³ translati testis.*

⁴ *Sig+num Nicholai Forment, civitatis Balaguarii |⁵ auctoritate apostolica notarii publici per universum orbem, |⁶ hujusmodi translati testis.*

⁷ *Sig+num mei, Anthonii Joannis Lebó, auctoritate |⁸ regia notarii, habitatoris civitatis Balaguarii, qui |⁹ predictum translatum a sua vera nota dicti testamenti |¹⁰ abstraxi et cum eadem veraciter comprobavi, |¹¹ scribi feci, et una cum pre-nominatis testibus clausi |¹² die et anno in eodem contentis.*

¹³ *Et dictus magnificus dominus regens vicariam, de |¹⁴ consilio magnifici domini Francisci Navarra, legum |¹⁵ doctoris, ejus assidentis in hach causa assumpt_i |¹⁶ super contentis in eisdem sequentem fecit provisionem:*

¹⁷ *Et dictus dominus regens vicariam, concessa copia, |¹⁸ mandat intimari in valvis curie omnibus suo |¹⁹ interesse pretendentibus ad respondendum ad |²⁰ terciam, paratus justiciam ministrare. Franciscus Navarra.*

²¹ *Dicto die presinserta provissio fuit intimata et noti-²²ficata in valvis curie domini regentis vicariam, affigendo ²³ in scriptis per Anthonium ²⁴ B²lancha, nuncium, prout retulit ²⁴ et fidem fecit.*

^{2v,1} *Insuper autem, die intitulo tercio mensis ² augusti, anno predicto, coram dicto magnifico ³ domino regente vicariam comparuit supra ⁴ dictus magnificus Petrus Salines, premissio nomine, ⁵ qui verbo dixit:*

Mossell^[a] *veguer, jo us requer, ⁶ actès és stat intimat lo per vos provehit he ⁷ ningú no haie respost ni dit cosa ninguna, ⁸ en lo sus dit nom vos requer poseu en ⁹ reall e actuall possessió de dit loch y terme de ¹⁰ Montasor sic segons lo discret en Francí Codó, ¹¹ notari, ere e possehie. Per aprovar lo sus dit ¹² en Francí Codó tenie y possehie dit loch y ¹³ terme de Montasor ab tota jurisdictió, civill ¹⁴ e criminal vos nomene per testimonis los ¹⁵ honorables en Francesch Lobet e en Pere Rossell, ¹⁶ de la present ciutat habitadores, los qualls vos re-¹⁷quer en lo sus dit nom sien rehebuts.*

¹⁸ *Et dictus magnificus dominus regens vicariam ¹⁹ providet dictos testes recepi, quibus receptis ²⁰ debite providebitur. ²¹ Virtute cujus quidem provissionis fuerunt ²² recepti testes in et sub hac forma:*

²³ *Dicto die, in civitate Balaguarii.*

²⁴ *Honorabilis Petrus Rossell, pagensis Balaguarii habitator, ²⁵ testis citatus qui juravit ²⁶ etcetera[?].*

²⁶ *Et interrogat ell, testis, si sab ni ha hoit dir ni vist ^{3r,1} que lo discret en Francí Codó, notari quondam de la present ² ciutat habitator, sie stat e fos mentre vivie en ³ possessió del loch e terme de Montasor ab tota ⁴ jurisdictió, civill e criminal, mer e mixte imperi. ⁵ E del que sapie, ha vist ni hoit dir, de tot diga ⁶ la veritat.*

Et dixit que és veritat que ⁷ ell, testimoni, ha vist que, mentre que lo discret ⁸ Francí Codó és viscut, és stat y ere en pos-⁹sessió del loch e terme de Montasor, y ell, testis, ¹⁰ ho ha vist arrendar aquell a-n Pere Girona, ¹¹ de-la present ciutat e altres. E ha vist colir los ¹² delmes de dit terme e portar-s-en aquells a sa ¹³ casa. E és veu y fama publica té la jurisdictió ¹⁴ en aquell, axí criminal com civill, e mer ¹⁵ e mixte imperi. Et alias no-y sab.

¹⁶ *Generaliter ad omnia fuit interrogatus, et dixit ¹⁷ ad omnia quod non.*

¹⁸ *Citatus per nuncium, ¹⁹ fuit sibi lectum et ²⁰ perseveravit.*

²¹ *Dicto die, in predicta civitate Balagarii.*

²² *Honorabilis Franciscus Lobet, pagensis Balaguarii ²³ habitator^[b], testis citatus qui juravit ²⁴ etcetera[?].*

²⁴ *Et interrogatus super premissis etcetera. Et dixit* |²⁵ *que és veritat que ell, testis, ha vist que,* ||^{3v,1} *mentre que lo discret Francí Codó, notari quondam, ha* |² *viscut, és stat y ere en possessió del loch e terme* |³ *de Montassor. E ell, testis, ha vist aquell arrendar* |⁴ *a-n Pere Girona, de la present ciutat, e altres* |⁵ *strangers. E ha hoït dir y és veu y fama* |⁶ *publicha en la present ciutat e altres parts* |⁷ *lo dit en Codó tenie la jurisdicció en dit* |⁸ *terme, axí criminall com civil. Et alias* |⁹ *no-y sab.*

¹⁰ *Generaliter autem ad omnia fuit interrogatus etcetera, et* |¹¹ *dixit ad omnia quod non.*

¹² *Citatus per nuncium, |¹³ fuit sibi lectum et* |¹⁴ *perseveravit.*

¹⁵ *Et dictus magnificus dominus regens vicariam, |¹⁶ visa clausula testamenti dicti Francisci Codó, et* |¹⁷ *testis desuper receptis et productis, providet pre-* |¹⁸ *dictos Margaritam Salines seu ejus virum et* |¹⁹ *procuratorem mitti in possessionem dicti loci* |²⁰ *et termini de Montasor eo modo quod dictus* |²¹ *Codó vivente posidebat.*

²² *Quibus sich ut predictur factis et premissis, |²³ die quarto mensis augusti, anno predicto, ||^{4v,1} supra dictus magnificus dominus regens vicariam, |² mecum notario infra scripto, dicto honorabile Petro Rossell, |³ et Bartholomeo Moliner, assahonatore pellium, |⁴ Balaguarii habitatoribus, pro testibus ad hech vocatis* |⁵ *et assumptis, accessit ad locum de Montasor, |⁶ et in ingressu termini predicti versus* |⁷ *terminum loci de Os et in confinibus ejusdem, ipse* |⁸ *dominus regens vicariam tradidit possessionem* |⁹ *corporalem realem et actualem ejusdem* |¹⁰ *loci et termini de Montasor dicto magnifico* |¹¹ *Petro Salines, procuratore et viro dicte Marga-* |¹² *rite Salines, in hunch modum:*

Quoniam |¹³ *dictus regens vicariam accepit dictum Salines* |¹⁴ *per ejus manum dexteram et inmissit ipsum intus* |¹⁵ *dictum terminum de Montasor. Et dictus regens* |¹⁶ *vicariam foras exivit, ipso dicto Petro Salines* |¹⁷ *interius remanente, et in signum possessionis* |¹⁸ *per eum dicto nomine adepse et accepte, scindit* |¹⁹ *quandam ramam cujusdam arboris voccate* |²⁰ *olzina. Et hiis omnibus factis, supra dictus dominus* |²¹ *regens vicariam, accessu facto una mecum, notario, |²² et testibus predictis circha ubi erat constructus locum* |²³ *de Montasor et in vissu ecclesie dicti loci, in* |²⁴ *quadam sumitate cujusdam montanee, |²⁵ supra dictus magnificus dominus regens ||^{4v,1} vicariam tradidit possessionem dicto Salines de toto* |² *termino predicti loci de Montasor et arboribus* |³ *cujusvis nature, montibus et vallis, et hoch* |⁴ *per aspectum vissis oculorum, in signum vere* |⁵ *et realis possessionis, animo et corpore eandem* |⁶ *prefato nomine accipiendo, me, notario, et testibus* |⁷ *quibus supra presentibus.*

Affrontatur dictus terminus |⁸ *de Montasor ab una parte cum termino* |⁹ *de Os, et ab alia cum termino loci de Boix, |¹⁰ de alia cum termino loci de Tragó, et ab alia* |¹¹ *cum termino de Millà.*

Et dictus Petrus Salines, |¹² premissis nomine continuando suam possessionem

|¹³ in signum vere et realis possessionis et juris-|¹⁴ dictionis civilis et criminalis, meri et mixti |¹⁵ imperi, evaginavit quendam ensem quem |¹⁶ in latere suo tenebat, tenendo eum in manu |¹⁷ dextera, vocifferando per tres vices “Via fora”, |¹⁸ presente dicto domino regente vicariam et |¹⁹ testibus predictis presentibus, in signum possessionis |²⁰ per eum adepte et accepte.

Et hoch facto, |²¹ dictus Salines accepit baculum bajulie a ma-|²² nibus et posse Barnabe Gomar, bajuli dicti ter-|²³ mini creatum per dictum quondam Franciscum Codó, notarium, |²⁴ et dixit eidem verbo: “En Barnanbeu Gomar, |²⁵ jo-us leu^[c] lo bastó e-no vull que pus siau ||^{5r,1} batle de dit loch y terme de Montasor”. Quo facto, |² ad preces aliquorum ibidem existencium tradidit |³ et restituit baculum dicte bajulie dicto Bar-|⁴ nabe Gomar, dicendo eidem dicto nomine hech |⁵ vel similia verba in efectu: “Yo, en nom de |⁶ ma muller, senyora de dit loch y terme de |⁷ Montasor, ma principall, vos constituesch |⁸ batle de aquest loch e terme de Montasor |⁹ e jurisdictió de aquell, ab aquelles favors, |¹⁰ salariis, emoluments e preheminències al |¹¹ dit officii de batle acostumades, e-us |¹² do potestat de exercir e administrar |¹³ dit officii de batle, e administreu justícia |¹⁴ a qui a vos la demanarà”, me notario et |¹⁵ testibus predictis presentibus. Et dictus Barnabas |¹⁶ Gomar, bajulus qui supra, accepit dictum ba-|¹⁷ culum in manu dextera et prestitit sa-|¹⁸ cramentum et homagium ore et manibus |¹⁹ in posse dicti Petri Salines, prefato nomine, |²⁰ virtute cujus promissit quod ipse se habebit |²¹ bene et legaliter in regimine dicti officii, |²² ministrando justiciam unicuique, manute-|²³ nendo pro posse, jura et preheminencias |²⁴ dicte domine Salines. Et pro predictis obli-|²⁵ gavit personam et bona sua, me notario ||^{5v,1} et testibus quibus supra presentibus.

Et continuando |² predicta, predictus Petrus Salines, premissio nomine, |³ presente dicto regente vicariam, me notario, et |⁴ testibus quibus supra, in sumittate predicte |⁵ montanee plantare fecit et de facto plantavit |⁶ quasdam furcas, in medio illarum suspendere |⁷ fecit unam botja. Et predicta fecit in |⁸ signum vere et realis possessionis et juris-|⁹ dictionis criminalis. Et predictis omnibus |¹⁰ desuper factis, gestis et secutis, in continenti |¹¹ supra dictus Petrus Salines, premissio nomine peciit |¹² et requisivit predicta continuari sibi que dicto |¹³ nomine unum et plura publica instrumenta dari et |¹⁴ tradi per me, notario.

Que fuerunt actis in pre-|¹⁵ dictis locis sub anno, diebus, mensibus, me, notario, et |¹⁶ testibus quibus supra presentibus.

¹⁷ Copia presens in his quinque foleis inclusa presenti, |¹⁸ manu aliena scripta fuit per me, Anthonium Joannem Lebó, |¹⁹ a[uc]toritate^[d] regia notarium habitatorem civitatis Balaguarii ach scribam |²⁰ curie magnifici domini vicarii premisse civitatis, abstracta |²¹ a suo originali processu et cum eodem veracius compro-|²² bata. Et ut premissis ab omnibus fides impendatur, |²³ hich meum solitum artis notarie appono sig (signe) num.

[a] mossel: mossèn + el [DCVB] [b] Sembla cancel·lat [c] lleu: primera persona de

singular del present d'indicatiu de *llevar* [DCVB] ^[d] Ad lit.: *acutoritate*

34

Balaguer, 7 octubre 1520

Declaracions de Salvador Malet i el seu cosí Joan Malet, pagesos d'Os, sobre Montessor. Afirmen que tenen en Pere Salines i la seva muller com a senyors de Montessor, descriuen en detall els límits del terme i donen informació sobre diversos casos en que no s'havien respectat aquests límits.

- O Arxiu Comarcal de la Noguera, Fons de l'Ajuntament d'Os de Balaguer, reg. 690.
A la portada: *Copia informacionis*.

Declaració de Salvador Malet

^{1r,1} *Die septima mensis octobris, anno* |² *M^oD^o vigesimo*.

³ *Honorabilis Salvator Malet, agricola*, |⁴ *ville Ossi* |⁵ *habitor, repertus in civitate* |⁶ *Balagarii, testis citatus, qui juravit et cetera* |⁷ *dicere et cetera*.

⁸ *Et primo fuit interrogatus super* |⁹ *primo interrogatorio ex predictis* |¹⁰ *interrogatoriis per dictum honorabilem* |¹¹ *Petrum Salines et ejus uxor oblati*, |¹² *incipienti “Primo sien interrogats” et cetera*, |¹³ *eidem testi de verbo ad verbum lecto*.

¹⁴ *Et dixit que és veritat que ell, testis*, |¹⁵ *ha hoït dir públicament, en Os* |¹⁶ *y en Balaguer y en altres parts*, |¹⁷ *que mossèn Salines e sa muller són* |¹⁸ *senyors del terme de Montas* |¹⁹ *sor* |²⁰ *y per tals són tenguts e reputats*. |²¹ *Y sab molt bé ell, testis, que dit* |²² *mossèn Salines e sa muller hi han* ||^{23,1} *posat vassalls a-n Johan Grau* |²⁴ *y Joan Malet, tots de Os, y* |²⁵ *aquells li paguen quístia com* |²⁶ *acostumen los vassalls als* |²⁷ *senyors. Encara que ell, testis,* |²⁸ *hi anà primer al dit mossèn Salines* |²⁹ *si lo-y volia arrendar dit* |³⁰ *terme*.

³¹ *Interrogatus super secundo interrogatorio, incipienti* |³² *“Item sien interrogats” et cetera, eidem testi lecto* |³³ *de verbo ad verbum*.

Et dixit |³⁴ *que és veritat que tostemps ha vist* |³⁵ *lo dit terme de Montasor ésser* |³⁶ *terme per si e separat del* |³⁷ *de Os, Tragó y Alberola, perquè* |³⁸ *ell, testis, lo ha tengut primer arren-* |³⁹ *dat terme de XXV en trenta* |⁴⁰ *anys entre ell, testis, e son pare,* |⁴¹ *del discret en Franci Codó, notari,* |⁴² *senyor que ere del dit terme,* |⁴³ *y a ell pagaren lo arrendament.* |⁴⁴ *Y se recort que quant ell, testis, y* ||^{45,1} *son pare lo tenien arrendat* |⁴⁶ *los de Tragó los volien penyorar* |⁴⁷ *les sues cabres, lo pare d-ell, testis,* |⁴⁸ *y anà a Tragó. E digueren que* |⁴⁹ *perquè no sabien les bogues que* |⁵⁰ *no-ls devien voler penyorar,* |⁵¹ *però que fessen que dos hòmens* |⁵² *de Tragó, los que millor sabien* |⁵³ *lo terme, hi anassen y*

Figura 7: Document 34, pàgina 0v.

+

Die Septima mensis octobris anno
1700° Vigesimo

¶ Item salvator noster agens o
ville offi habens repertum in
Calagany et itaq. In Invenit
duere et

Ex primo fuit quod super
primis interrogatoriis ex gradibus
interrogatoribus per dictum fons
peru salines et ex de Calag
compremi primo sic fuit et
inde de de ad de de de
et dixit que et de de de de
de de de de de de de de de
et en Calaguer et en alne part
que mox salines pammes son
seniors del terme de monast
et p. de. Bu tenguib deprimant
et de mox be illis que en
mox salines pammes son

Figura 8: Document 34, pàgina 1r.

los ^{|10} mostrassen, e que si de aquí ^{|11} avant ells hi tornaven que ^{|12} penyorassen a son plaer. Y les ^{|13} hores los de Tragó foren ^{|14} hi anats dos hòmens, ço és en ^{|15} Otger, sogre d-en Sanxo de Tarta-^{|16}reu, e un altre se dehia Mo-^{|17}rella. E axí hi anaren [los dos] e mostraren ^{|18} a ell, testis, les bogues de Tragó ^{|19} ab Montassor y ab Alberola y ab ^{|20} Os, de pas a pas.

Y la boga de ^{|21} Os y de Alberola y de Montasor ^{|22} arriben a un cussol de pedra ^{||2v,1} que ha sobre Sent Miquel de la ^{|2} Serra, a un bon tornall^[a] ^{|3} poch més o menys de la sglésia. ^{|4} Y de allí devalle lo de Montasor ^{|5} y de Alberola al rench dels ^{|6} roures darrere la roca de ^{|7} Campo y fins a la collada ^{|8} damunt la vila de Alberola. ^{|9} Y de allí se-n tornen per un ^{|10} caminal avall que va per ^{|11} una riba fins a la font ^{|12} della Canaleta. Y de allí ^{|13} torne la boga de Montassor ^{|14} d[|]ava[|]nt a pla que hix a la ^{|15} punta del camí dels [Laca]yos^[b], ^{|16} que-s pren al camí general ^{|17} que va a Tragó y tot carreró ^{|18} de Lacayos comense al alou ^{|19} que vuy laire en terres de ^{|20} Tragó en lo Ubach. Y de allí ^{|21} tire fins a la font de la ^{|22} Vena.

Lo terme de Montassor ^{||3r,1} e de Tragó arriben y de allí arri-^{|2}ben tot carreró de Lacayos més ^{|3} avant, deçà^[c] lo morrall de ^{|4} Basconell, e ix deçà^[c] lo morrall ^{|5} de Basconell dexe lo camí dels ^{|6} Lacayos e ix a pla per lo solà ^{|7} a-n la dita boga sobre lo ^{|8} morrall de Basconell sobre una ^{|9} roca per una fexa roga hi ^{|10} ha, e done en lo camí que ^{|11} va de Tragó a Sent Salvador ^{|12} de Vilasequa, e done en la ^{|13} collada de Basconell. Y de allí ^{|14} devalle per una fexeta avall ^{|15} al torrent d-en Gesser. Y de allí ^{|16} passe a-part dellà en la colladeta, ^{|17} a-part dellà en la spluga d-en ^{|18} Gesser y devalle tota spluga ^{|19} avall. E de allí salte en una ^{|20} altra fexeta de sol de la plana ^{|21} de Montassor e ix en cap del ^{|22} morral de la plana de Montasor ^{|23} en vista de la font de Matamalla ^{||3v,1} y de la Obaga. Y de allí devalle ^{|2} baix en una colladeta de la Cabana ^{|3} e torna-s-en per la fexa pus baixa ^{|4} sobre la font de Matamalla amunt. ^{|5} Y entre en lo torrent, tot torrent ^{|6} amunt de la Rebalosa fins al ^{|7} tossalet dels [M]alls [raó] davall ^{|8} la font de Sent Salvador. Y de ^{|9} allí puje per una fexeta ^{|10} amunt de Sent Salvador y de la ^{|11} Gra[|][l]olla per la rocha amunt y done ^{|12} alt en cap de la fexa de la ^{|13} Gralera en la collada d-en Torrent, ^{|14} que ha una fita que parteix ^{|15} lo terme de Montassor y de ^{|16} Os. Y done rahó al pas de davall ^{|17} la spluga de Miquel Miró. Y torne-^{|18}s-en tota feixa amunt fins ^{|19} en cap de la morrera d-en Torrent. ^{|20} Y de allí devalle per un serradellet ^{|21} que-y ha de la Clara d-en Pascual. ^{|22} Y de allí se-n torne per un serra-^{|23}dellet amunt e ix en vista del ^{|24} cap de la serra d-en Pasqual ^{||4r,1} en vista del prat de Montasor ^{|2} sobre la olzina d-en Bolter. Y de allí ^{|3} se-n torna tota fexa de la ^{|4} serra d-en Pasqual avall e ^{|5} salte de la feixa al terrer ^{|6} rog de sol de les colomines ^{|7} de Montasor e done a una ^{|8} fita que ha en cap de la ^{|9} serreta de la Coma de la ^{|10} Servera, la qual fita se ^{|11} mostre bé. E de allí done al ^{|12} cussol de sobre la sglésia ^{|13} de Sant Miquel de la Serra.

¹⁴ E axí lo-y mostraren e digueren ^{|15} a ell, testis, dit Uger y Morella ^{|16} de Tragó dit terme de Montasor.

¹⁷ *Interrogatus super tercio interrogatorio, eidem testi lecto* |¹⁸ *de verbo ad verbum, incipienti* “Iten |¹⁹ *si saben*” *et cetera.*

Et dixit que és |²⁰ *veritat que en temps que* |²¹ *ell, testis, ho tenia arrendat de mossèn* ||^{4v,1} *Codó, notari, penyorà ensemps* |² *ab en Johan Gas|t|ó de Os, que* |³ *ho tenien los dos arrendat, les* |⁴ *cabres d'en Camarasa de Os, que* |⁵ *tenien comprat lo terme de* |⁶ *Tragó. Y penyorà-les sobre lo* |⁷ *dit carreró de Lacayos en dit* |⁸ *terme de Montasor. Y d-aquelles* |⁹ *cabres penyoraren los donaren a* |¹⁰ *ell, testis, e al Gas|t|ó, lo dit Camarasa* |¹¹ *dotze sous per lo ban hi ere. E* |¹² *que si fos stat terme de Tragó* |¹³ *creu ell, testis, no hageren hagut* |¹⁴ *res. Y après ha hoït dir en* |¹⁵ *Os que mossèn Salines, senyor* |¹⁶ *de Montasor, havia penyorat* |¹⁷ *les egües e bestiar d'en Spert* |¹⁸ *de Os, que eren entrades del* |¹⁹ *terme de Tragó en lo de* |²⁰ *Montasor.*

²¹ *Interrogatus super III° interrogatorio et ultimo, ||*^{5r,1} *incipienti* “Item si saben” *et cetera, eidem testi* |² *lecto.*

Et dixit que és veritat |³ *e sab bé ell, testis, e ha vist en dit* |⁴ *terme de Montasor terres* |⁵ *conreades en lo ubach damunt* |⁶ *lo camí dels Lacayos, e ell, testis,* |⁷ *ha vist laurar un mosso* |⁸ *d'en Torres*^[d] *cerca de un jornal* |⁹ *de terra en lo dit terme* |¹⁰ *de Montasor. E que ha cerca* |¹¹ *de dos anys ho conrea. Axí-ma-*^[12] *teix, ha hoït que Peret Navarro* |¹³ *de Tragó cerca de cinch anys ha* |¹⁴ *n-i laura un tros en dit terme* |¹⁵ *a prop lo d'en Torres*^[d] *y té en dins* |¹⁶ *lo dit terme la ere. Si les* |¹⁷ *conrehen los predits Terrés* |¹⁸ *y Navarro ab licència ni volun-*^[19] *tat de mossèn Salines ni de sa* |²⁰ *muller, ell, testis, no-y sab res,* |²¹ *sinó que se-n remet a la veritat.*

²² *Generaliter et cetera.*

Declaració de Joan Malet

^{5v,1} *Dicta die.*

² *Honorabilis Johannes Malet, agricola, |*³ *ville Ossi habitator, repertus in civitate* |⁴ *Balagarii, testis citatus, qui juravit et cetera*

⁵ *Et primo fuit interrogatus super primo* |⁶ *interrogatorio ex dictis interrogatoriis.*

⁷ *Et dixit que és veritat e* |⁸ *sab bé ell, testis, que los dits mossèn* |⁹ *Salines y sa muller són senyors* |¹⁰ *del terme de Montasor y per* |¹¹ *tals són tenguts e reputats. |*¹² *Y ell, testis, a ells ha prestat lo* |¹³ *jurament de fidelitat y s-és* |¹⁴ *fet son vassall.*

¹⁵ *Interrogatus super II° interrogatorio, incipienti* |¹⁶ *“Item sien interrogats” et cetera, eidem testi lecto.*

¹⁷ *Et dixit que sab molt bé* |¹⁸ *ell, testis, que son oncle en Salvador ||*^{6r,1} *Malet y son pare en Beringuer* |² *Malet arrendaren lo terme de* |³ *Montasor de mossèn Codó, notari,* |⁴ *senyor que ere de dit terme, |*⁵ *e aquell tingueren bé cerca de* |⁶ *vuit anys arrendat.*

Y té ⁷ recort ell, *testis*, perquè ere ⁸ pastoret que guardave bestiar. ⁹ Y los de Tragó se·n clamaven al ¹⁰ pare e oncle d·ell, *testis*, que en-¹¹trave ab les cabres ell, *testis*, en ¹² dit terme de Tragó, e que si·y ¹³ tornave que·l penyorarien. E ¹⁴ son pare e son oncle digueren ¹⁵ als de Tragó que·ls amostrassen ¹⁶ lo terme, perquè ells no·l ¹⁷ sabien ni·ls volien enujar en ¹⁸ res. E axí hi feren anar los ¹⁹ de Tragó dos hòmens. Hi ha hoït ²⁰ dir ell, *testis*, a son cosín·germà ||^{6v,1} que après mort de son pare e de ² son oncle ho han tengut arrendat ³ ell, *testis*, e son cosín·jermà, del dit ⁴ Codó, notari, senyor de Montasor, ⁵ cerca de dotze anys. Y lo dit son ⁶ cosín·germà li dehie e mostrave ⁷ lo terme de Montasor, lo qual ⁸ és terme per si. E dix que ⁹ en Otger y en Morella de ¹⁰ Tragó lo·y havien mostrat pas ¹¹ a pas.

E axí lo·y mostrave ¹² e dehie quant ell, *testis*, ere pastoret ¹³ y son cosín·germà, jermà del ¹⁴ dit Salvador, minyons: Mira·t ¹⁵ guarda·t de entrar en lo ¹⁶ terme de Tragó. Que lo terme ¹⁷ de Montasor fins a la font de la ¹⁸ Canaleta va. Y de la font de la ¹⁹ Canaleta tira per lo serrat ²⁰ amunt fins a la roca de Campo. ²¹ Y de la roca de Campo tire ||^{7r,1} alt en la serra de Sent ² Miquel, en lo qual ha un ³ cussoll. E en aquell cussoll ⁴ boguegen Montasor, Alberola ⁵ y Os. Y de la font de la ⁶ Canaleta torne per lo Obach ⁷ riba grossa fins al camí ⁸ general de Tragó. Y de allí ⁹ torne tota riba grossa per ¹⁰ lo carreró dels Lacayos fins ¹¹ a la font de la Vena, riba ¹² tallada fins al barranch de la ¹³ font dels Àngells. Y tot carreró ¹⁴ dels Lacayos passe a la font ¹⁵ de la Vena. Encara que ha hoït ¹⁶ dir digueren los de Tragó que la ¹⁷ font de la Vena ere del ¹⁸ terme de Montasor. E de allí, tot ¹⁹ carreró dels Lacayos, va sobre ²⁰ la pleta dels vaqués. Y de ²¹ allí va per la solana enlà ||^{7v,1} fins a un picó de roca y torne ² al barranch de Basconell e ³ ix a la collada. Y de allí torne ⁴ en una fexa de rocha, arribe ⁵ al barranch del sol de la orta ⁶ de Montasor. Y de allí passe ⁷ a·part dellà sobre la roqua ⁸ de la spluga de Gesser. Y de la ⁹ spluga de Gesser tire per una ¹⁰ linda de roca fins al cap del ¹¹ morrall del sol de la plana ¹² de Montassor. Y de allí baixe ¹³ sobre la font de Matamala ¹⁴ fins al barranch de dita font ¹⁵ de Matamala. Amunt torne ¹⁶ davall la font de Sent Salvador. ¹⁷ Y de allí torne a cap de les roques ¹⁸ de la Gra·l·l·era. Y de les roques ¹⁹ de la Graella torne de la collada ||^{8r,1} en fora, tot serrat amunt, a les ² roques de la spluga de Miquel ³ Miró. Y de allí passe a la collada ⁴ y tire tota feixa anlà per ⁵ cap de la serra fins a la fita ⁶ de les colomines.

⁷ *Interrogatus super tercio interrogatorio, incipienti* ⁸ “Interrogats si saben” et cetera, *eidem testi lecto*.

Et ⁹ dixit que sab molt bé e té ¹⁰ recort quant son pare ho tenie ¹¹ arrendat de mossèn Codó hi penyorà ¹² de una cabanada passà allí en ¹³ lo obach baix de Montasor ¹⁴ una cordera, y aquella ¹⁵ li pagaren los qui portaren la ¹⁶ cabanada. [Axí·]mateix ha vist ¹⁷ son cosín·germà en Salvador ¹⁸ Malet, com a batle que ere de ¹⁹ Montasor quant ho tenien ²⁰ los dos arrendat, penyorà d·en ||^{8v,1} ^{1f} Camarasa de Os, que ² tenie lo terme de Tragó comprat, ³ dues cabres, y penyorà·les en ⁴ un pla vellet de randes ⁵ passat lo barranch del Reclot ⁶ dels Aranyons. Y no ha un ⁷ any, li par a ell, *testis*,

que mossèn |⁸ Salines hi penyorà les cabres |⁹ y moltons d-en Spert de Os. Y |¹⁰ ha hoït dir al dit mossèn |¹¹ Salines que per tres sexantenens |¹² ne havia hagut cinch ducats. |¹³ Axí-matex, dels vaqués de la |¹⁴ Vall d-Aran, que erbegeen lo terme |¹⁵ de Tragó, ne hagué, li par digué, |¹⁶ dues^[s] lliures per les vaques |¹⁷ havia penyorat.

¹⁸ *Interrogatus super quarto et ultimo* ||^{9r,1} *interrogatorio, eidem testi lecto, incipienti* |² “Item si saben” et cetera.

Et dixit que |³ ell, testis, sab molt bé e ha vist |⁴ que Peret Navarro de Tragó |⁵ y Johan Torres^[d] hi conreen y han |⁶ conreat, lo Peret Navarro |⁷ ha cerca de cinch anys y lo |⁸ Torres^[d] cerca de tres anys. |⁹ Y encara, que té recort ell, testis, |¹⁰ li dix en Johan Torres^[d] que no-y |¹¹ lauràs, que en lo terme de |¹² Montassor ere y que-n porie |¹³ haver dany. Y dit Torres^[d] li |¹⁴ dix que terme de Tragó ere. Y ell, |¹⁵ testis, plegava glans e dit Torres^[d] |¹⁶ li dix que no plegàs los glans, |¹⁷ sinó que tots los glans y ell |¹⁸ |^{irien}? a Tragó. Y ell, testis, vehent |¹⁹ ere dins lo terme de |²⁰ Montasor, no-n feu més cars ||^{9v,1} sinó que plegave. Si dits |² Peret Navarro y Johan Torres^[d] |³ ho han laurat ni conreat |⁴ ab voluntat ni licència del |⁵ dit mossèn Salines ni de sa |⁶ muller, ell, testis, no-y sab res, |⁷ sinó que se-n remet a la |⁸ veritat.

[^a] tornall: Mesura de trenta passes lineals, amb què es compta la feina de paredar [^{DCVB}] [^b] Ad lit.: |^B?anyos [^c] Ad lit.: decà [^d] Tal vegada erroni en lloc de Terrés, com es llegeix a f. 5r, lin. 17 [^e] Repeteix e aquella [^f] Repeteix d-en [^s] Duplicat

35

Balaguer, 2 octubre 1522 – 31 gener 1523

Procés seguit arran de la petició feta per Pere de Salines i la seva esposa Margarita, senyors de Montessor, a Antoni Florença, doctor en drets, assessor i lloctinent d'Alfons Gay, veguer de Balaguer, que es prengué declaració sobre els límits del terme de Montessor. Aquesta petició es feia perquè els documents antics sobre dits límits s'havien perdut a causa de l'antiguitat i les guerres. Havent-ne estat informats l'abat de Poblet, senyor de Tragó i de Salaverd, i Jaume de Soldevila, senyor d'Alberola, així com els seus batlles o procuradors i els paers i la universitat de Tragó, Pere de Avarca, donzell i nou lloctinent del veguer de Balaguer, va rebre resposta per fra Jaume Salines, que deia ser procurador del batlle, paers i universitat de Tragó. Aquest objectava que Tragó i Salaverd no pertanyien a la vegueria de Balaguer, sinó a la de Lleida. Contra aquest argument, els senyors de Montessor adduïren que l'altra part només era citada per si volia estar present en dites declaracions. Finalment, el lloctinent del veguer de Balaguer va concedir el que demanaven els senyors de Montessor, entre altres raons, perquè fra Jaume Salines no havia acreditat realment cap potestat rebuda de l'abat de Poblet ni dels veïns de Tragó i

Salaverd. Les declaracions les van prestar Antoni Malet, veí de Castelló de Farfanya, Salvador Malet, veí d'Os, i Barlambeu Gomar, veí d'Os, els quals donen molts detalls sobre dits límits.

- O Arxiu Comarcal de la Noguera, Fons de l'Ajuntament d'Os de Balaguer, pg. 177.
 Not. dors. (tinta molt esvaïda, llegit mitjançant llum ultraviolada): 1 *Carta com[un] forme[ra] mo[un]s[un] Sallines ésser senyor [de] el y[re] la sua senyora éser senyors de la villa y terme de Montasor [de] y[re] éser senyors directes del [de] s[un]ivil y criminal [de] y[re] tenir dita villa y terme en fi fra[n]c[un] alou [de] y[re] mix inperi [· 15 ch ·] en les bogues de dita villa y terme molt largament y ab per[un]m[un]s[un] del veguer de Balaguer.*
 2 *Fa per lo terme de Montasó.* 3 *Lo acte de la boga y confrontacions del terme de Montasor.*
 4 *Acte y posesió [de] del terme de Montassor[un].* 5 *Fa per servir los límits y confrontacions del terme de Montassor.* 6 *Montassor.*

Sovint s'hi escriu c en lloc de ç, la qual restituïm.

¹ *Noverint universi quod anno a Nativitate Domini millesimo quingentesimo vicesimo secundo, die vero intitulato secundo mensis octobris, coram magnifico domino Ambrosio Florença, jurium doctore, assessore ordinario ac locumtenente magnifici domini Alfonsii Gay, domicelli, vicarii^[a] civitatis et vicarie Balaguarii pro cesarea et regia^[2] Aragonum magestate, comparuit magnificus Petrus de Salines, dominus termini de Montassor intus vicariam Balaguarii, nomine suo proprio et ut procurator Margarite Salines, ejus uxoris uti asseruit, qui obtulit eidemque presentavit quandam papiri cedulam petens et supplicans fieri ut in ea, tenor cujus talis est:*

Magnifice^[3] [b] vicarie, Petrus de Salines et Margarita, ejus uxor, tanquam domini loci et termini de Montassor presentis vicarie Balaguarii, in quibus habent merum et mixtum imperium et omnimodam jurisdictionem, tam civilem quam criminalem, et dictum terminum tenent et possident sub alodio et franquitate, neminem recognoscendo in eo excepto^[4] domino nostro rege ratione supreme jurisdictionis, sicut ceterii alii barones et domini locorum presentis principatus.

Cum propter antiquitatem et guerrarum comociones et perturbaciones ac mutaciones dictorum et alias, instrumenta antiqua in quibus confinia et affrontaciones terminorum dicti loci continebantur fuerunt amissa et deperdita, taliter quod non absque^[5] maximis expensis et labore inveniri possent, licet alias possit in locum dictorum instrumentorum de facili per testes vicinorum locorum haberi noticia dictorum confinium, tam per relatum antiquorum quam eciam per usum, consuetudinem et possessionem seu quasi dictorum terminorum in quibus prefati Salines et ejus uxor quam sui predecessores hactenus fuerunt et sunt^[6] usi, prout de presenti utuntur pascifice et quiete absque contradictione et impedimento cujuscunque. Verum quia propter vitam hominum raritatem et pestis calamitatem urgentem ad presens in hac patria et vetustatem hominum qui in predictis scire valent, de quorum morte admodum timetur atque absenciam, supplicant et petunt, seu eorum procurator^[7] supplicat et petit, quatenus in premissis de salubri

remedio providere dignetur ne propter defectum probationis aut negligenciam jus predictorum deperire valeat, sed illesum et salvum in fucturum eisdem permaneat, mandando de predictis informacionem recipi ad fucturam et eternam rey memoriam et attestaciones et dicta testium administrandorum |⁸ in actis publicis et auctenticis redigi faciat et de illis copiam auctenticam post publicacionem hinch parti tradi faciat et mandet, ut in judicio et extra fides plenaria adhibeatur, prout de estilo curie in similibus est fieri solitum, comittendo testes juramenti recepcionem scribe presentis curie et quatenus opus sit provideri quod si sua puta-|⁹verint interesse citentur ceteri vicini vel domini terminorum vicinium ad certam diem ad videndum jurare testes et alios actus inde consequenter faciendos usque ad dictorum testium publicacionem inclusive, vestrum officium super hiis implorando.

Et dictus magnificus assessor et locumtenens vicarii, in pede seu fine dicte cedula manu sua propia |¹⁰ sequentem fecit provisionem:

Jesus cum virgine et matre. |Sub[?] secundo octobris anno millesimo quingentesimo vicesimo secundo. Ad contradicendum cur petita fieri non debeant assignat militaribus quorum interest movendis litteris estilatis quas mandat cum presenti expediri cum insercione presentis cedulae et provisionis terminum constitucion[?]is, |¹¹ ceteris vero infra decem dies, quibus lapsis contumacia comissa providebitur ut fuerit juris et rationis, et alias intimetur litteratorie vel alias actibus. Florença, assessor.

Virtute cujus quidem provisionis fuerunt facte et expedite littere hujusmodi tenoris:

Ambrosius Florença, jurium doctor, assessor ordinarius ach locumtenens magnifici Alfonsi |¹² Gay, domicelli, pro cesaria et regia Aragonum magestate vicarii civitatis et vicarie Balaguarii. Dilecto multum nobili et reverendo abbati monasterii Populeti, domino |¹³ locorum[?] et terminorum de Tragó et de Salavert intus vicariam nostram Balaguarii seu ejus procuratori, nechnon bajulis dictorum terminorum, paciariis et universitati loci de Tragó, magnificoque |¹⁴ Jacobo de Soldevila, domino termini de Alberola, et ejus bajulo seu procuratori. Salutem et honorem vos et unumquemque vestrum. Ad quos spectet scire volumus quod die dat[a] presencium et infrascripta, adsensu presenciam vestram, magnificus Petrus de Salines, dominus termini de Montassor, intus predictam nostram vicariam, nomine suo et eciam nomine Margarite |¹⁵ Salines, ejus uxoris, obtulit et nobis presentavit cedulam quandam tenoris hujusmodi: |¹⁶

Magnifice vicarie. Petrus de Salines et Margarita, ejus uxor, tanquam domini loci et termini de Montassor presentis vicarie Balaguarii, in quibus habent merum et mixtum imperium et omnimodam jurisdictionem, tam civilem quam criminalem, et dictum terminum tenent |¹⁷ et possident sub alodio et franquitate, neminem recognoscendo in eo excepto domino nostro rege ratione supreme jurisdictionis, sicut ceterii alii barones et domini lo-

corum presentis principatus. Cum propter antiquitatem et guerrarum comociones et perturbaciones ac mutaciones dictorum et alias, instrumenta antiqua in quibus confinia et affrontaciones terminorum dicti ^{|16} loci continebantur fuerunt amissa et deperdita, taliter quod non absque maximis expensis et labore inveniri possent, licet alias possit in locum dictorum instrumentorum de facili per testes vicinorum locorum haberi noticia dictorum confinium, tam per relatum antiquorum quam eciam per usum, consuetudinem et possessionem seu quasi dictorum terminorum in quibus prefati ^{|17} Salines et ejus uxor quam sui predecessores hactenus fuerunt et sunt usi, prout de presenti utuntur pasciffice et quiette absque contradictione et impedimento cujuscumque. Verum quia propter vitam hominum raritatem et pestis calamitatem urgentem ad presens in hac patria et vetustatem hominum qui in predictis scire valent, de quorum morte admodum ^{|18} timetur atque absenciam, supplicant et pettunt, seu eorum procurator supplicat et petit, quatenus premissis de salubri remedio providere dignetur ne propter defectum probacionis aut negligencia jus predictorum deperire valeat, sed illesum et salvum in futurum eisdem permaneat, manda[n]do ^{|e|} de predictis informacionem recipi ad fecturam et ^{|19} ^{|eciam|} eternam rei memoriam, et attestaciones et dicta testium administrandorum in actis publicis et auctenticis redigi fa[ci]at ^{|e|}, et de illis copiam auctenticam post publicacionem hinch parti tradi faciat et mandet, ut in judicio et extra fides plenaria adhibeatur prout de estilo curie in similibus est fieri solitum, comittendo testes juramenti recepcionem ^{|20} scribe presentis curie, et quatenus opus sit provideri quod si sua putaverint interesse citentur ceteri vicini vel domini terminorum vicinium ad certam diem ad videndum jurare testes et alios actus inde consequenter faciendos usque ad dictorum testium publicacionem inclusive, vestrum officium super hiis implorando.

Et oblata et presentata dicta ^{|21} cedula, ilico idem magnificus Petrus de Salines, maxima cum instancia verbo petiit et requisivit ut in eadem cedula continetur et sibi de litteris opportunis contra vos provideri. Nos vero, assessor et locumtenens predictus, attendens dictam requisicionem fore justam et racioni consonam, volentes rite et recte ach juridice procedere, ^{|22} mandavimus predicta omnia et singula vobis intimari et notificari ut infra, cum insercione predictae cedule. Igitur, ex parte prefate regie magestatis et auctoritate officii quo fungimur in hac parte, tenore presencium intimantes et nottificantes predicta vobis et unicuique vestrum requirendos tamen ex vobis requirimus, aliis vero dicimus ^{|23} et precipiendo mandamus, videlicet militaribus quorum interest, infra terminum viginti sex dierum, aliis vero decem dierum, quatenus coram nobis et in nostra curia personaliter vel per legitimum responsalem compareatis responsuri et debite satisfacturi, quare

predicta minime fieri debeant, alias lapso dicto termino nisi comparueritis ^[24] *ut prefertur, procedemus et procedi mandabimus ad dictorum testium recepcionem et ad alios actus inde in presenti causa usque ad publicationem dictorum testium inclusive, vestri absentia non obstante, vobis et unicuique vestrum intimantes et notificantes serie cum presenti quod tricesimo die a presentacione presencium vobis facienda in antea continue numerandos,* ^[25] *que si feriata fuerit die subsequenti, sitis in loco et termino de* ^[g] *Montassor, et deinde si opus fuisse in aliis locis dicte nostre vicarie, ad videndum jurare omnes et quoscunque testes pro parte dicti Salines, previo nomine, nominandos et per notarium et curie nostre scribam recipiendos et examinandos, cui recepcionem et examinacionem dictorum* ^[26] *testium ach juramentorum comisimus cum presenti. Et nichilominus vos et unumquemque vestrum citamus ad omnes et singulos actus usque ad debitam delliberacionem in presenti causa et publicationem testium inclusive, cercioramus vos quod intime a cetero faciendo affigemur et affigi mandabimus in valvis curie nostre, vestri absentia in aliquo non obstante.* ^[27] *Verum contumacia exigente aliis vero litteris sive monicionibus a nobis super hiis minime spectatis sed ha*^[s] *pro primo, secundo, tercio et peremptis terminis vobis fieri jussimus, quas vobis et unicuique vestrum mittimus per Johannem Reverter, nuncium juratum curie nostre, relacioni cujus de presentacione vobis facienda in dubiam* ^[28] *intendimus adhibere fidem.*

Datum in civitate Balaguarii, die secundo mensis octobris, anno a Nativitate Domini millesimo quingentesimo vicesimo secundo. [... 2 ch ...] antedictus locumtenens et assessor.

Die vicesimo tercio mensis octobris, anno predicto millesimo quingentesimo vicesimo secundo, Johannes Reverter, nuncius, retulit et michi, notario, fidem fecit:

Air ^[29] *que comptàvem vint y dos de octubre presentà la susdita litera en lo loch de Tragó a Pedro Navarro, procurador general del abbat de Poblet en lo loch de Tragó y terme, y li ha leixat hun trellat* ^[h] *de la letra, y a fra Jaume Salines com a procurador axí mateix, y Miquel Plegà, loctinent de balle de Tragó y de Salavert, y a Berthomeu Pedra y* ^[30] *Johan de Bardaxí, paers de Tragó, als quals ha deixat altre trellat* ^[h] *de la letra.*

Postmodum autem, die in^[ti] *tulato* ^[i] *tricesimo mensis octobris, anno predicto, coram magnifico domino Petro Avarcha, domicello, locumtenente dicti domini vicarii, comparuit reverendus frater Jacobus Salines ut procurator, uti dixit, bajuli, paciariorum et universitatis* ^[31] *predicte de Tragó, qui predicto nomine obtulit cedulam tenoris sequentis:*

Magnifice vicarie Balaguarii seu ejus locumtenens. Diebus effluxis inde et super recepcione quorundam testium nominandorum per quendam magnificum Salines, assertum dominum de Montassor, nuncius quidam assertus vestre curie ad locum

de Tragó litteras quasdam a vobis ^{|32} et curia vestra emanatas, ut asseritur, asportavit bajulo de Tragó et paciariis presentavit ad quas fit relacio. Verum quia, ut asseritur, testes predictos dictus Salines importunanter cupit recipi super confinibus terminorum de Tragó, Salavert et Montassor jam satis atque satis suis solitis et debitis signis demonstratis. Et locum et ^{|33} terminum de Tragó et de Salavert, cum hominibus, juribus omnibus et pertinentiis, idemque omnia castra, loca et poblaciones et grangie atque mansi monasterii Populeti, sit notorium et indubitatum esse, fuisse ach fore de vicaria Ilerdensi et in et de predicta vicaria Balaguarii exclusive limittata et computata, Ilerdensis vero dupleata ^{|34} et estensa, ofirmacionibus et estatutis regiis notoriis et indubitatis, vos [non] potuistis de premissis cognoscere nech vos intrromitire, nech potestis [casu] per predicta et [alias] sitis iudex penitus incompetens cum ^{|35} et quia in istis primo provocans sequi forum rey debeat, tum quia extra vestrum territorium vestre intime sive citaciones non [ertant], ^{|35} quare et alias, salvo semper jure si in aliquo contra nobilem abbatem et monasterium Populeti [percusti] dominium dicti loci de Tragó et Salavert, dictus bajulus et paciarii de Tragó et homines de Tragó, tam conjunctim quam divisim, pro suis interessibus, [f. 5 ch. .] et pertinentiis vestram presenciam ad cautelam adientes per legitimum procu-^{|36}ratorem et actorem illis melioribus via, modo et forma, quibus proposito et intencioni eorum valet adaptari di[cunt et exponunt] vestrum forum penitus declarantes quatenus vos de predictis amplius non vos intrromittatis negociumque et personas judici suo competenti remittentes [enantata si que sint redictus]. Revocantes partem adversam tam leviter provocantem ^{|37} in omnibus expensis comdempnando inferius agendis non consencientes, predicti bajulus, paciarii et homines de Tragó ymmo expresse discencientes, protestan?? de denegacione si [a]nte litte vestra nullitate actorum et agendorum remedio appellacionis et de omnibus lictis et permissis, requirens [versus] et ad partem pertorquor.

Et dictus magnificus ^{|38} locuntenens vicarii, in [quantum] sapit requisicionem et protestacionem petiit copiam [et . 4 ch. . us] constitutionis in quantum cedulam concessa copia parti ad contradicendum ad terciam assignat et intimetur. Dicta die preinserta provisio fuit ipsomet die intimata et notificata venerabili Francisco Soriguera, presbitero, ut procuratori dictorum Salines et ejus ^{|39} uxoris, per Anthonium Nicholau, nuncium sich refferentem.

Deinde autem, die intitulado octavo mensis januarii, anno a Nativitate Domini millesimo quingentesimo vicesimo tercio, coram dicto magnifico domino locumtenente vicarii comparuit dictus magnificus Petrus de Salines, previo nomine, qui obtulit cedulam tenoris hujusmodi:

Viam veritatis ignorat ^{|40} qui asserit in casu ocurrenti dominum qui dicitur de Tragó et in dicto loco habitatores coram Ilerdensi vicario citandos esse, posito perfecto quod sub illius vicaria constituti forent, cum natura cause nech modus

agendi paciantur, quoniam si recte prospiciatur hec non via ordinaria agitur sed solum super preparacione juris et deffensionis hujus ^[41] partis competentis si forsan in fucturum a prefatis domino loci de Tragó et hominibus consone vel aliorum locorum vicinorum loci et termini de Montassor super finibus terminorum dicti loci, prefati honorabilis Petrus de Salines et Margarita, ejus uxor, inquietare possent, quo in casu cum sit sapientis fectura precavere suasque deffensiones preparare ut contra ^[42] eorum bona et jura invadentes tum valeant. Et ideo in tali casu assertus dominus loci de Tragó et homines consone inepte opponunt exceptuata per eos, ^[cum sunt tantum] citati ad videndum jurare testes recipiendos ad fucturam rey memoriam si sua putaverunt interesse, in quo casu non cadit exceptio fori declinatoria si recte jura-^[43]tor^[ium] librantur, propter que non reffert si asserti domini de Tragó et aliorum locorum vicinorum et homines eorundem compareant vel ne et allegentur hec sunt la^[cr]a, cum impedire nequeant recepcionem dictorum testium. Propterea, pars ista petit, refertis aut non obstantibus ex adverso frivole deductis et sine racione et lege fundatis, ad recepcionem ^[44] testium mustrandorum procedi juxta alias supplicata et nullatenus differri officium vestrum humiliter super hiis quatenus, opus implorando inferius agendis attento quod est periculum in curia non recipiendo testes qui sunt s^[er]ies et infirmitate detenti, de quorum morte et absencia propter temporum calamitates timetur cum potissima pars juris et deffensionum ^[45] hujus partis in illis consistat, protestatur reverenter contra vos et bona vestra et assessorii vestri de amissione juris et de justicia denegata ach notorio gravamine et appellacionis remedio et de aliis sibi licitis protestari. Requirens notarium ^[et xignat advocatus].

Et dictus magnificus locutenens vicarii remisit provisionem faciendam magnifico domino ^[46] Johanni Gavastó, juri professori hujusmodi civitatis, que in hac causa pro assidente affinis sit et ad presente assumit. Et paulo post predicta, idem magnificus Johannes Gavastó in pede seu fine dicte cedule propria manu sequentem fecit provisionem:

Jesus cum virgine et matre. Oblata octavo die mensis januarii, anno millesimo ^[47] quingentesimo vicesimo tercio, concessa copia, assignat ad debitam delliberacionem ex causa ad terciam proximam et intimetur partibus ad dicendum quit quid et portetur processus Johannes Gavastó, assidens assumptus.

Preinserta provisio fuit ipsamet die intimata et notificata dicto reverendo fratri Jacobo Salines per suo nomine personaliter ^[48] in scriptis nech non in valvis curie dicti domini locutenentis vicarii affigendo in scriptis, videlicet dicto domino abbati Populeti, domino de Tragó, paciariis et proceribus dicte ville per Anthonium Nicholau nuncium sich refferentem. Subsequenter autem die intitulato decimo mensis januarii, anno predicto a Nativitate Domini millesimo quingentesimo vicesimo tercio, coram dicto ^[49] magnifico locutenente vicarii comparuit dictus magnificus Petrus Salines, previo nomine, qui verbo peciit et requisivit dictos testes fore et esse recipiendos ad fucturam rey memoriam in contumaciam partis adverse cum sich de jure fieri debeat protestando de expensis. Et dic-

tus magnificus dominus locumtenens vicarii, de consilio sui dicti magnifici as-⁵⁰ sidentis assumpti sedens pro tribunali in ejus curia dictis die et anno providendo super requisitis in scriptis, declaravit in hunc qui sequitur modum: (Al marge esquerre: Sententia)

Jesus cum virgine et matre. Visa im-primis supplicacionis cedula oblata per partem domini Salines et domine Margarite, ejus vxoris, dominorum loci et termini de Montassor, visa insuper provisione per ⁵¹ nos facta, visis insuper litteris emanatis a nostra curia, et visa relacione nuncii, visa insuper quadam cedula oblata per venerabilem fratrem Salines nomine procuratorio reverendi domini abbatis Populeti in qua continetur quod termini de Tragó et Salavert sunt de vicaria Ilerd_{ense}, visa insuper alia cedula pro parte P_{etrus} Salines oblata, et ⁵² visa provisione per nos facta ad debitam delliberacionem audiendam cum intimis in valvis curie affixis. Et quia non constat de potestate istius fratris Salines nech pro parte domini abbatis nech vicinorum de Tragó neque Salavert, est sufficienter deductum aut satisfactum per quod recepcio testium impediri debeat, et visis aliis necessariis et ⁵³ opportunis, dominus locumtenens vicarii, de antedicti assidentis assumpti consilio, in contumaciam dictorum citatorum non satisfaciencium nech personaliter neque per legitimum responsalem instatis nech monitis, mandat testes recipi ad eternam rey memoriam, comittendo notarium cause et curie nostre recepcionem testium cum aliis requisitis, salvois ⁵⁴ parti alteri juribus suis integrite_r. Lata, promulgata et publicata fuit hujusmodj declaracio per dictum dominum Petrum Avarcha, locumtenentem vicarii, de dicto consilio in ejus curia, instante dicto Salines, previo nomine, dicto die, videlicet decimo mensis januarii, presentibus pro testibus honorabile Francisco Farreny, et paratore, et Petro Rossell, ⁵⁵ agricola Balaguarii.

Dicto die preinserta declaracio seu provisio fuit intimata et notificata dicto nobili abbati Populeti, paciariis, bajulo et proceribus de Tragó, affigendo in scriptis in valvis curie dicti domini vicarii per Anthonium Nicholau, nuncium prout retulit et michi notario fidem fecit.

Cujus quidem provisionis, uti ⁵⁶ tute per me, Anthonium Roqua, notarium, fuit processum ad dictos testes recipiendos in et sub hach forma: Testes infrascripti fuerunt recepti ad fucturam rey memoriam in termino de Montassor per me, Anthonium Roqua, notarium, habentem comissionem a dicto magnifico locumtenente vicarii Balaguarii super contentis in supplicacione pro parte magnifici ⁵⁷ domini Petri de Salines et ejus uxoris oblata eisdem instantibus, quorum testium deposicionem tenor talis est:

Declaració d'Antoni Malet, veí de Castelló de Farfanya:

⁵⁷ *Die quartodecimo mensis januarii, anno a Natiuitate Domini millesimo quingentesimo vicesimo tercio, honorabilis Anthonius Malet, habitator ville Castilionis Farfanye,*

testis citatus, qui juravit dicere et deponere veritatem. Et interrogatus ipse testis super contentis |⁵⁸ in supplicatione predicta de verbo et verbum super unoquoque capite, int[erro]gatus et signanter super terminacionibus terminorum de Montassor ab Tragó per eundem testem ad oculum, presente me, notario, inspectus.

Et dixit que és veritat que a més de trenta y quatre anys que ell, testimoni, anave y venie en lo terme de Montassor, per quant en Salvador Malet, son |⁵⁹ oncle de ell, testis, lo tenie arrendat de Codó, notari de Balaguer, qui les ores era senyor de dit terme de Montassor, lo qual està situat dins en lo vegueriu de Balaguer e affronte ab lo terme de Tragó.

Ço és que comensa dita affrontació de dit terme ab lo de Tragó al camí qui-s diu camí de Lacayos, qui parteix del camí general de Os a Tragó. Y de aquí passa tota |⁶⁰ riba dreta que està vora del camí vell de Lacayos, la qual no està tallada, ans en alguns lochs paret. Y tota seguida fins a la font dela Vena, e aquí los de Tragó an desfeta la riba, encara que ell, testimoni, y ha peinyorat bestiar sobre aquella riba y ne hagué de hun Roig, majoral de hun tal Sencet Genís de Castelló, lo ban. Y de la font de la Vena, |⁶¹ que està dins en lo terme de Montassor dos o tres passos, va per unes morreretes dret la volta de Basconell. Y de aquí torna a una linda de roques que hi ha roses. Y de aquí dona dret a una morrada de roques que ha sobre lo coll de Basconell. Y entra en lo barranch y tira tot barranch amont fins a la collada de Basconell. Y torna per la collada |⁶² amont fins a una linda de roques que y ha al Grau. Y de aquí tira tota linda de roques avall y passa hun barranch que-s diu lo barranch de la orta de Montassor. Y de aquí passa a unes morreretes que y ha, fins a una linda de roques que tira tot dret sobre la spluga d'en Jesser. Y de aquí puje en la morrereta en la vista de Matamala. |⁶³ Y aquí acabe la boga ab lo terme de Tragó.

Aprés affronte ab lo terme de Os fins a la sglésia de Sant Miquel. Y de aquí davalla sobre les roques de Campo y affronte ab lo terme de Alberola y torne fins al dit camí de Lacayos.

E açò dix ell, testimoni, saber per quant ha hoijt dir les bogues del dit terme a molts antichs y en special als de Tragó, qui |⁶⁴ dihien que lo camí de Lacayos, ço es la riba vora lo camí, era boga del dit terme de Montassor ab Tragó y fins aquí ha vist ell, testis, amprivar als qui tenien lo terme de Montassor y penyorar, y han penyorat com dit ha als quy entraven de la dita riba amont. E ha hoijt dir publicament que lo senyor de Montassor te tota jurisdicció en aquell, civil y criminal. Y veu que |⁶⁵ dit mossèn Salines y sa muller vuy tenen y posseheixen aquell y per senyors de dit terme son aguts, tenguts, nomenats y reputats.

Generaliter autem ad omnia fuit ipse testis interrogatus et ad omnia dixit quod non citatus per nuncium, videlicet Anthonium Nicholau, nuncium curie dicti vicarii. Fuit sibi lectum et perseveravit.

Declaració de Salvador Malet, veí d'Os

⁶⁵ *Dictis die et anno, honorabilis Salvator Malet* |⁶⁶ *habitor, loci Ossis, testis citatus qui juravit dicere et deponere veritatem. Et primo fuit ipse testis interrogatus super contentis in supplicacionis et super omnibus premissis.*

Et viso ad oculum dicto negocio, passim dixit que és veritat que ell, testis, ha vist y veu que mossèn Pedro de Salines y sa muller son vuy senyors del terme de Montassor y per tals són haguts, |⁶⁷ tenguts, nomenats y reputats. Y ha vist ell, testis, que dits mossèn Salines y sa muller an posat vassalls y tenen vassalls en dit terme, ço és Johan Grau y Johan Malet, tots de Os, los quals veu ell, testimoni, lis paguen quístia y delme com vassall fa a senyor. Y sab bé que dit terme és en lo vegueriu de Balaguer, per quant ell, testis, fonch present una vegada que mossèn Codó, |⁶⁸ notari de Balaguer, y tota la cort, y plantà unes forques en hun toçal ha davant lo loch qui va a la font y penjà hi una boxaqua. Y ha vist ell, testimoni, sempre an tengut y possehit aquell dit Codó. E açò dix ell, testis, saber per quant és recordant de més de quaranta anys y a estat cerca de trenta anys en lo dit terme de Montassor, lo qual tenien |⁶⁹ arrendat ell, testis, y son pare. E sab ell, testis, e ha hoijt dir a molts antichs que lo terme de Montassor affronte ab lo terme de Tragó.

Ço és que comensa a hun camí que parteix del camí general de Os a Tragó, se diu lo camí de Lacayos, que-s pren a la primera colladeta que és après del torrent de la Canaleta de part lo castell de Alberola, que ara ho conrea |⁷⁰ Johan Terés de Tragó, y lo que conrea és en lo terme de Montassor perquè una riba que ha |vo?ra lo camí de Lacayos parteix la boga del terme de Tragó ab la del terme de Montassor. Y passa tota riba fins a la font de la Vena, la qual està dins en lo terme de Montassor. Y de allí tira tot lo camí de Lacayos fins sobre lo clot del Oliver, que és del terme de Tragó, que done |⁷¹ a unes paredades que ha davant lo morral de Basconell. Y de aquí done a hun torrent de roqua que està sobre lo toll del Banyador. Y de allí puje tot torrent amont fins a la collada del grau de Basconell. Y de aquí puje per lo grau amont fins a la primera fexa de roques. |E? de aquí va tota fexa avall fins al torrent que ve de la plana d-en Jesser |⁷² y de la orta de Montassor. Y de aquí travessa sobre la colladeta sobre la fexa dela |^[k] spluga d-en Jesser en vista de la plana de Montassor. Y de aquí gira per la fexa de la spluga den Jesser avall fins al sol dela fexa. Y de aquí salta per una altra fexeta alla |^[l] al sol de la plana de Montassor y done rahó al cap de la morrera, en vista |⁷³ de la font de Matamala. Y de allí davalla baix per hun serradell et avall fins a la primera fexa de roques davant la colladeta de la cabana del pac dels porchs. Y de allí torne tota fexeta fins sobre la font de Matamala.

Y aquí acabe les affrontacions ab lo terme de Tragó, les quals sab ell, testis, per quant après que hagué arrendat ell, |⁷⁴ testimoni, y dit Salvador Malet, son pare, dit terme de Montassor, tenien gran ramat de cabres y no sabien molt bé les bogues del terme, y entrant en lo terme de Tragó los de Tragó se quexaven y ell, testis, y lo dit son pare digueren als prohòmens de Tragó que tinguessen consell y que los donassen dos hòmens

que sabessen les bogues per-a mostrar la·ls, |⁷⁵ que après no passarien més avant del que aquells tals los dirien, e axí foren contents. E axí, hun dia que ha bé mes de trenta anys, venint lo capellà de Tragó a dir missa a Montassor, digué al pare de ell, testis, y a ell, testimoni, que los paers de Tragó li havien dit que ell digués a ell, dit testis, y a dit son pare que fossen aquí en Montassor |⁷⁶ lo dia de Sanct Pere, que ells serien aquí per a mostrar los les bogues del terme. Y lo pare de ell, testis, dix al capellà que·ls digués que vinguessen, que ell los apparellarie de dinar. E axí, lo dit dia vingueren aquí en Morella de Tragó y en Otger de Tragó, sogre de Sancho de Tartareu, qui eren hòmens molt anthichs, que, |con? ell, |tots? |⁷⁷ |e?ren hòmens de sixanta anys passats, en nom de tota la vila. Y essent allí, digueren que la vila los y trametia per mostrar los les bogues. E axí, après que hagueren dinat comensaren a les colomines de Montassor y al cuçol de Sanct Miquel. Y de aquí davallaren per lo rench dels roures darrere la roqua de Campo, boga de Montassor y de Alberola. |⁷⁸ Y de allí davallaren a la collada sobre la vila y tornaren per hun ca|min?al que hi ha anthich a la font de la Canaleta, la qual està en lo terme de Montassor segons ell dihién. Y de aquí ix a unes cabanes a damont lo camí dels Lacayos. Y de aquí saltaren al camí qui va de Os a Tragó, y aquí al camí de Lacayos mostraren los sus dits les |⁷⁹ dites bogues de Tragó y de Montassor de pas a pas segons ell, testis, a depositat, fins sobre la font de Matamala. Y en après fins allí on a depositat ell, testis, ha tengut y possehit y vist tenir y possehir, encara que ell, testis, y ha penyorat quatre o cinch vegades damont la riba del camí de Lacayos. Y és recordant que una vegada penyorà les cabres |⁸⁰ de Vicent Camarasa, qui tenie arrendat lo terme de Tragó, que estaven |per a? mont lo camí de Lacayos, y ne hagueren quatorze solidos de ban. Y altra vegada la cabana de Senct Genís de Castelló, qui ere majoral de Johan Roig de Castelló, que anave per la boga tot camí de Lacayos, y ne pagaren nou o deu solidos |a? gràcia feta. Y altra vegada |⁸¹ unes vaques de Almenar de Camporrells, qui tenie comprat lo terme de Tragó, que les trobaren a les morreres que deixen lo camí de Lacayos desà lo morral de Basconera^[sic] y les se·n·portaren a Montassor. E altres vegades que no se·n·recorde, que may del dit camí de Lacayos amont persona les ha fet contrast. E axí mateix, los sus dits mostraren |⁸² a ell les affrontacions del terme de Os ab lo de Montassor.

Generaliter autem ad omnia fuit ipse testis interrogatus et ad omnia dixit quod non citatus per dictum nuncium. Fuit si[bi] lectum et perseveravit.

Declaració de Barlambeu de Gomar, veí d'Os

⁸² *Dictis die et anno, honorabilis Barlambeus de Gomar habitator ville de Os, testis citatus, qui juravit dicere et deponere veritatem. Et interrogatus super |⁸³ premissis, videlicet super contentis in supplicatione et super terminacionibus terminorum de Tragó et de Montassor per eundem testem oculariter visis et inspectis.*

Et dixit que ell, testis, sab y a vist y hoijt dir que mossèn Pedro Salines y Margari-da sa muller són senyors del terme de Montassor, perquè mossèn Codó, notari de Balaguer

y senyor |⁸⁴ de dit terme, donà aquell en testament a la dita Salines, y per senyors del dit terme dits cònjuges son tenguts, nomenats y reputats. Y tenen allí heretats qui conreen y li paguen quístia y delme com vassall fa al senyor. Y sab que lo senyor de dit terme té en aquell tota jurisdicció, civil y criminal. Y ha vist ell, testis, y han tengut |⁸⁵ forques en dit terme hun Pere Moragues qui les ores tenie y ere senyor de dit terme, y après que fonch vengut dit mossèn Codó, notari de Balaguer, de Barchinona, lo qual era senyor del dit terme y aquell havie donat y deixat al dit Moragues de Balaguer tant que ell estigués a Barchinona, |muntà[?] al terme de Montassor |⁸⁶ ab mossèn Toralla, veguer de Balaguer, perquè dit terme era veguariu de Balaguer, y tornà a refermar dites forques. E ha vist ell, testis, de més de quaranta anys ençà, que pascíficament y quieta lo senyor de Montassor a tengut y possehit dit terme de Montassor y ell, temps que dit Pere Moragues, oncle de ell, testis, entrà en dit |⁸⁷ terme perquè lo mossèn Codó lo y havie deixat, com dit és, y ell, dit Moragues, lo deixà a ell, testis, volgué saber ell, testimoni, y dit Moragues les bogues del dit terme ab lo de Tragó. E axí, dit son oncle y feu venir a tres prohòmens de Tragó, lo hun se dehie Morella, l-altre Carnicer y l-altre Sancta Lucia, y Morat|ó[?] de Tartareu, |⁸⁸ que s-i trobà de avenen|s[?]a, y tots, present ell, testis, mostraren la boga del dit terme de pas a pas a ell, testis, y dit son oncle.

Y dihiem que passave la boga del camí general qui va de Os a Tragó a una riba que està vora lo camí qui-s diu camí de Lacayos, que-s pren tantost part la boga de Alberola. Y de aquí va tota riba seguida |⁸⁹ fins a la font de la Vena, que és dins en lo terme de Montassor. Y après de aquí al coll de Basconell y de aquí per la corra[?]la amont fins a la collada del grau de Basconera^[sic]. De aquí va a una altra collada que ha sobre la spluga d-en Jesser y tira tota vinça de les roques de les splugues e ix en vista del camí de Tragó a Balaguer. |⁹⁰ E gira après a la collada en vista de la font de Matamala, que hi ha una cabaneta per matar porchs. E aquestes bogues li mostraren dits prohòmens de Tragó.

E fins a la dita boga del camí de Lacayos ha vist ell, testis, lo senyor del terme de Montassor a tengut y possehit pascíficament y quieta sens contradicció |⁹¹ alguna. Y ell, testis, y ha penyorat com a tenint dit terme y com a balle moltes vegades en dit terme si trobave los bestiarers strangers de la riba del camí de Lacayos amont. Encara que-s recorda que una vegada y penyorà una cabana d-en Badia y de Arnau Roich de Algerri, y se avingueren ab ell perquè passaven |⁹² de la riba amont. Encara que hi havie ab ell, testis, hun Andreu Rúbies que està ara en Gerb.

E açò dix ell testis saber per quant és recordant de més de quaranta anys, com dit és, que sempre ha vist les dites coses. Més dix ell, testis, que dit terme affronte ab lo terme de Os y de Alberola.

Generaliter autem ad omnia fuit ipse testis |⁹³ interrogatus et dixit ad omnia quod non citatus per dictum nuncium. Fuit sibi lectum et perseveravit.

Intervenció de Pere de Salines

⁹³ *Deinceps autem, die intitulado decimo nono mensis januarii, anno predicto a Nativitate Domini millesimo quingentesimo vicesimo tercio, coram dicto magnifico domino locuntenente vicarii comparuit dictus magnificus dominus Petrus de Salines, previo nomine, qui obtulit cedulam* ⁹⁴ *tenoris hujusmodi:*

Petit hec pars dictorum Salines testes receptos eis instantibus publicari et pro publicatis haberi et copiam auctenticam et fidem ferentem eis tribui et concedi, ut alias petitum extitit. Et cum hiis dictus Salines fidem facit de sua potestate, petens inseri officium vestrum, requirens notarium.

Et cum hiis obtulit quoddam publicum instrumentum tenoris hujusmodi:

⁹⁵ *Noverint universi quod ego, Margarita, uxor magnifici Petri Salines, officialis Sancte Inquisicionis in principatu Cathalonie, nunch habitatrix civitatis Balaguarrii, domina potens castri et termini dicto de Montassor, abbaciatus Agerensis, confidens ad plenum de fide, industria et legalitate, primum et ante omnia laudando, approbando, ratificando* ⁹⁶ *et confirmando quicquid per vos, dictum magnificum Petrum Salines, virum meum, circa infrascripta et alia quevis negocia per me et nomine meo hactenus procuratum et actum fuerit sive gestum. Nunch vero et de novo gratis et ex mea certa sciencia facio, constituo et ordino procuratorem et negociorum meorum infrascriptorum gestorem certum et specialem* ⁹⁷ *et ad infrascripta eciam generalem, ita quod specialitas generalitati non derroget nech contra vos, dictum magnificum Petrum Salines, virum meum ibi presentem, et honus hujusmodi procuracionis in vos suscipientem, videlicet ad petendum, deffendendum, gubernandum et administrandum pro me et nomine meo dictum castrum et terminum de Montassor cum omnibus juribus et pertinentiis* ⁹⁸ *suis, et ad petendum, exhigendum et recipiendum pro me et nomine meo omnes et singulas pecunie quantitates, redditus, exitus et proventus et alia quelibet jura quos et que habeo et habere debeo in dicto castro et termino de Montassor, nechnon omnia alia jura mea in dicto castro et termino michi spectancia et spectatura pro me et nomine meo* ⁹⁹ *pettendum, deffendendum, habendum et recuperandum. Et si necesse fuerit eo casus endurit dictum terminum de Montassor cum termino de Tragó et alias sitandum et pro me et nomine meo fitari pettendum et faciendum ad in fucturum rey memoriam, et omnia alia circa predicta pro me et nomine meo faciendum, requirendum et protestandum queque ego fa-* ¹⁰⁰ *cere possem si ad hech personaliter constituta fuisset, dando vobis super hiis plenam et liberam potestatem. Item vassallum seu vassallos in dicto termino pro me ponendum et bajulum seu bajulos et alios oficiales et administratores et gubernatores, procuratores pro me et nomine meo in dicto termino faciendum et eum vel eos* ¹⁰¹ *revocandum et alios de novo creandum. Et compotum seu compota ab ipsis recipiendum, et de receptis albarana, apochas, fines, diffiniciones et absoluciones faciendum et firmandum. Et nichilominus hominibus et mulieribus cujuscunque condicionis existant in dicto castro et termino de Montessor degentes nunch vel in fucturum nomine meo in-*

|¹⁰²parandum, mandandum et inducendum et eis pena banna imponendum. Et citationes, moniciones et requisiciones faciendum et fieri mandandum, crimina, excessus et delicta quecunque quocunque nomine censeantur, tam comissa quam comittenda infra dictum terminum et jurisdictionem meam corrigendum, castigandum et puniendum et de eis cum |¹⁰³diligencia inquirendum. Et de hac super hiis et quolibet eorum sicut et prout vobis expediens videbitur componendum et transhigendum. Et eciam si volentes gracias, absoluciones, diffinitiones et remissiones generales vel speciales, et eciam guidatica pro me et nomine meo faciendum. Et in dicto castro et termino de Montassor |¹⁰⁴statuta et ordinaciones ad comodum et bonum estatum faciendum, ordinandum et renovandum quando et quomodo vobis expediens videatur. Et in dicto castro et termino pro me et nomine meo jurisdictionem^[sic] civili et criminali utendum et exercendum, instrumenta et alias scripturas auctenticas perditas recuperandum et recuperari |¹⁰⁵faciendum et mandandum prout deceat. Et de et super predictis et quolibet eorum et aliis quibuscunque rationibus sive causis quencunque judicem ecclesiasticum vel secularem et alium quemvis audiendum, et si vobis videbitur recusandum. Et causas suspicionum ponendum et probandum et eas in animam meam jurandum. Et jurisdictiones |¹⁰⁶judicum porroaciones faciendum et consenciendum. Et querelas quascunque sive clama et retroclama pro me et nomine meo faciendum et fieri consenciendum et exponendum jusque super bonis meis firmandum. Et generaliter ad faciendum omnia et singula alia in predictis et circa ea superdependentibus et |¹⁰⁷emergentibus ex eisdem ach ea tangentibus quovismodo pro me et nomine meo, quecunque sint ad hech utilia et eciam opportuna et que ego facere possem si personaliter adessem, eciam si ea talia fuerint que mandatum exhigant speciale et eciam si majora, graviora et duriora superius expressatis, salvo tamen quod |¹⁰⁸aliqua de bonis et juribus meis alienare non possitis. Ego enim, super predictis omnibus et singulis et dependentibus seu emergentibus ex eisdem et eis adherentibus seu connexis et ea tangentibus quovismodo et super universalis regimine et administracione dicti castri et termini de Montassor et singulorum negociorum et jurium meorum |¹⁰⁹do et comitto vobis, dicto viro meo ibi presenti, plenarie vices meas et liberam et generalem administracionem, cum plenissima facultate. Et volens vos, dictum procuratorem meum et substituendum vel substituendos a vobis super predictis relevare ab omni onere, satisdandi fidem jubendo in hiis pro vobis et eis, pro-|¹¹⁰mitto vobis et eis, nech non et notario infrascripto, ut publice et auctentice persone, et pro aliis eciam personis omnibus quorum interest et intererit ach interesse poterit legitime stipulanti judicio sisti et judicatum solvi cum suis clausulis universis. Et nos semper habere ratum, gratum, validum atque firmum |¹¹¹quicquid per vos, dictum procuratorem meum procuratum et actum fuerit sive gestum et nullo tempore revocare, sub obligacione omnium bonorum ypotheca.

Actum est hoc in civitate Balaguarrii, die quinta mensis septembris, anno a Nativitate Domini millesimo quingentesimo decimo octavo.

Sig+num mei, Margarite |¹¹² Salines predictae, que hec laudo, concedo et firmo.

Testes hujus rei sunt discretus Petrus Johannes Bonet, presbiter, et Bertholomeus Molner, assahonator pellium, habitatores civitatis Balaguarrii.

Sig+num mei, Francisci Soriguera, presbiteri, auctoritate apostolica notarii publici cu|r²iarum Balaguarrii et per universum |¹¹³ orbem, qui in predictis omnibus et singulis interfui et mea manu scripsi et clausi, cum suprapositis in prima pagina ubi dicitur "procuratores", in secunda pagina rasis, videlicet "imperandum"^[m], in tertia pagina "Actum". Eciam cum rasis in dicta prima pagina, ubi dicitur "infrascriptis termino de Tragó |¹¹⁴ et alios"^[n].

Conclusió

¹¹⁴ *Pro altera vero parte nullus comparuit. Et dictus magnificus locutenens vicarii, de consilio sui, dicti magnifici et infrascripti assidentis assumpti, fecit provisione tenoris hujusmodi:*

Jesus cum virgine et matre. Oblata decimo octavo januarii, anno millesimo quingentesimo vicesimo tercio, providet testes receptos publicari et pro publi-|¹¹⁵catis haberi et autenticam copiam ipsi pettenti tradi et hinch ad terciam ad contra dicendum alteri parti, cur publicari non debeant mandans producta inseri c[· 3 ch·]o intimetur Johannes Gavastó, assidens assumptus, preinserta provisio fuit ipsamet die intimata et notificata dicto nobili abbati Populeti, bajulo, paciariis et |¹¹⁶ universitati de Tragó, affigendo in scriptis in valvis curie per Anthonium Nicholau, nuncium sich refferentem.

Deinceps autem, die intitulato vicesimo nono mensis januarii, anno predicto, coram dicto magnifico domino locutenente vicarii comparuit venerabilis Franciscus Soriguera, presbiter, ut procurator et eo nomine dictorum Salines conjugum, qui dictis nomine obtulit |¹¹⁷ cedulam tenoris sequentis:

Petit hec pars Petr|o[?] Salines testes publicari et pro publicatis haberi, de sump-tibus semper protestando, requirens notarium, etcetera.

Et dictus magnificus dominus locutenens vicarii, de consilio sui, dicti magnifici assidentis assumpti, fecit provisionem tenoris hujusmodi:

Jesus cum virgine et matre. Oblata per procuratorem de Sa-|¹¹⁸lines vicesimo nono januarii, anno quingentesimo vicesimo tercio, assignat ad debitam declarationem ad diem sabbati proxime sequentis, et concessa copia, intimetur in valvis curie Johannes Gavastó, assidenti ass|umpti[?].

Dicto die preinserta provisio fuit ipsamet die intimata et notificata dictis multum nobili ^[119] *ach reverendo abbati Populeti, paciariis, bajulo ach universitati loci de Tragó, affigendo in scriptis in valvis curie dicti domini locuntenentis vicarii per Anthonium Nicholau, nuncium sich michi, notario, refferentem.*

Finaliter autem, die sabbati intitulado ^[l] *tricesimo primo et ultimo mensis januarii, anno predicto a Nativitate Domini* ^[120] *millesimo quingentesimo vicesimo tercio* ^[o], *coram dicto magnifico domino [Johanne Gavastó], jurium professore in hach causa assidente assumpto, ach locuntenente magnifici domini Alfonsii Gay, domicelli, vicarii dicte civitatis et vicarie Balaguarii pro regia Aragonum magestate, et in sua curia iudicium tenente, comparuit dictus magnificus* ^[121] *Petrus de Salines, previo nomine, qui verbo peciit et requisivit id quod supra. Et dictus magnificus assidens et assumptus ach locuntenens vicarii delliberando juxta presentis diey assignacionem, in scriptis declaravit in hunch qui sequitur modum:*

Jesus cum virgine et matre. [Ego], dictus dominus locuntenens vicarii et assidens assumptus, visa quadam ^[122] *cedula oblata per ipsum dominum Salines et insuper visa alia cedula oblata per procuratorem ipsius Salines, et visis intimis in valvis curie affixis hiis omnibus visis et aliis videndis, et attentis attendendis* ^[b] *providet quod, habitis testibus pro publicatis, copiam auctenticam de omnibus et singulis suppra dictis pre* ^[f] *fatis a* ^[2] *Petro* ^[123] *Salines et Margarite, ejus uxori, dominis loci et termini de Montassor aut eorum procuratori concedi et tradi, taliter ut iudicio et extra ubique locorum fides congrue et plena adhiberi possit et alias, prout in similibus est fieri solitum juxta estilum presentis curie, Johannes Gavasto locuntenens et assidens et assumptus.*

Lata, promulgata et publicata ^[124] *fuit hujusmodi sententia sive declaracio per dictum dominum locuntenentem vicarii, instante dicto magnifico domino Petro Salines, previo nomine, predictis die et anno [in dicta] curia, presentibus honorabile Johanne Amador et Raymundo Vilamolat, barreterio Balaguarii, pro testibus ad hech vocatis specialiter et assumptis.*

^[125] *Sig (signe)num mei, Anthonii Roqua, auctoritate apostolica notarii publici Balaguarii, habitatoris scrib...que curiarum magnificorum dominorum vicarii et bajuli premissae civitatis, qui presentacioni dicte supplicacionis, provisionibus inde factis attestacionibusque dictorum testium et publicacioni eorundem aliisque omnibus premissis presens interfui et juxta estilum dicte* ^[126] *curie ordinavi et exinde hoch presens publicum instrumentum abstraxi, scripsi et requisitus clausi.*

[a] Esmenat [b] Al marge esquerre: *secunda* [c] Esmenat; abans hi deia domini [d] Repeteix el text de més amunt (línies 2–10) [e] Ad lit.: *mandado* [f] Ad lit.: *faciat* [g] Espai raspat d'uns 5 ch; sembla que abans hi deia Tragó [h] trellat: trasllat [DCVB] [i] Ad lit.: *intitulado* [j] Ad lit.: *tum* [k] Raspat, uns 3 ch [l] Sobrant; tindria el sentit de *a la* [m] En aquesta versió: *inparandum* (lín. 101–102) [n] No concorda amb el contingut del

pergamí ^[ol] Data incoherent; el 31 de gener de l'any 1523 no era dissabte, sinó diumenge
^[pl] Cancel·lat, uns 9 ch

36

16–22 maig 1549

A la mort de la senyora Caterina Salines, la comunitat de canonges, beneficiats y preveres de Balaguer havia heretat el lloc de Montessor i l'havia venut a la universitat d'Os. Feta aquesta venda, el reverend Francisco Claverol, com a procurador de dita comunitat, dona possessió de dit lloc a Joan Farriol, paer en cap d'Os, el qual nomena com a batlle de Montessor n'Antoni Balsa.

► O Arxiu Comarcal de la Noguera, Fons de l'Ajuntament d'Os de Balaguer, reg. 982.

(Epígraf al darrere:) *Acte de la possessió del terme de Mont|a|sò.*

^{1,1} Als 16 de maig ^[a] 1549 en poder de mossèn Joan ^[2] Labó, notari apostòlich y real de la ciutat ^[b] de Bala-^[3]guer. Lo qual terme pertenia a la dita comunitat ^[4] en virtut de llegat fet a dita comunitat per ^[5] Francisco [C]odó^[cl], notari de Balaguer, senyor de dit ^[6] castell després de la mort de la senyora Caterina ^[7] Salines, viuda, si morís sens fills, y axí mateix ^[8] per donatio que feu dita Salines a dita comunitat ^[9] de tots los drets li podien spectar en dit terme, ^[10] de la qual donatio conste en poder del dit notari ^[11] als ^[a] 16 janer del sobredit any.

¹² Lo acte de la pocessió als 22 de may de ^[13] 1549 en poder del dit Llebó. Lo reverent Francisco Claverol, ^[14] procurador de la comunitat, consta de la procura en ^[15] poder del mateix notari al 16 de dits mes y any, ^[16] donada a Joan Farriol, paer en cap. Digué ^[17] lo procurador les següents paraules:

Mossel^[cl] paer ^[18] en Joan Farriol, en nom de la vila de Os. Jo, ^[19] com a procurador de la comunitat dels senyors de ^[20] canonges, beneficiats y preveres de la comunitat ^[2,1] de Balaguer, per complir al que vos és estat ^[f] ^[2] promès y avui és estat manat per dita reverent comu-^[3]nitat vos pose en vera y real pocessió, ab tota ju-^[4]risdicció, civil y criminal, mer y mixt imperi, del ^[5] castell y terme de Montasor per virtud de la venda ^[6] que per dita venerable comunitat se és estada feta de ^[7] dit castell y terme etcetera.

Va desembaynar una spasa, ^[8] dixit: “pocessió, pocessió, pocessió”, prengué-s lo bastó ^[9] ab que crearen balle, y lo dit balle prestà sa-^[10]grament y homenatge.

Ara hoyats que us notifiquen y fan a saber de part ^[11] del honorable en Antoni Balsa, balle del castell ^[12] y terme de Montasor, creat per lo honorable en Joan ^[13] Farriol, paer en cap de la vila de Os, em nom ^[14] dels pahers, prohòmens,

universitat y singulars de |¹⁵ *aquella com a senyora del dit castell y terme de* |¹⁶ *Montasor, a totom generalment de qua*[lsev]ol^[g] *grau* |¹⁷ *y conditio*^[h] *que sien. Que ninguna persona*^[i] *directa-*|¹⁸ *ment ni indirectament no goseu jurar de Déu ni* |¹⁹ *de na Senyora ni tots los sants y santes de para-*|²⁰ *dís en pena de deu sous y estar deu dies a la* ||^{3,1} *pressó. Més avant que ningú gosie cassar* |² *ningun gènere de cassa, ço és perdius, cunills, ni* |³ *cassa grossa sots la pena demunt dita. I perquè* |⁴ *ningú puga allegar ignorantia, mane sirà*^[i] |⁵ *publicada la present pública crida devan la iglésia* |⁶ *y castell. Y Déu que-ns do pau y salut y pluja,* |⁷ *amen.*

Fuerunt plantate furquæ al Solanell, |⁸ *y y fou plantada una rama de ginebro.*

⁹ Die 16 novembre 1683.

¹⁰ Miquel Fontova, paher.

¹¹ 60 porques de llarch.

¹² 4 jornals y mitg.

¹³ Se ha plantada una fita devan les forques.

¹⁴ Altre fita a 60 passes.

¹⁵ 5 lb.

¹⁶ 5 lb.

¹⁷ 1 lb. 7 s.

¹⁸ 3 lb. 10 s.

[a] |IHS? [b] Ad lit.: ciut [c] Ad lit.: Rodó [d] Duplicat [e] mossel: mossèn + el
[DCVB] [f] Ad lit.: eltat [g] Ad lit.: quasvesol [h] Ad lit.: conditio [i] Ad lit.: percona
[j] Ad lit.: manes irà

37

Castelló de Farfanya, 14 febrer 1603

Francesc Lloret i el seu fill hereu Felip Lloret, pagesos de Os, venen a Bartomeu Aster, sastre de la mateixa vila, una heretat al terme de Montessor pel preu de 51 lliures barceloneses. En lloc de satisfer directament aquesta quantitat, els compradors es fan càrrec d'un censal d'aquest preu que comporta l'obligació de pagar una pensió anual de 51 sous a la universitat d'Os. L'heretat en qüestió limita a tremuntana amb les roques del castell de Montessor.

► O Os de Balaguer, Fons particular de CASA JOAN PAU.

(Epígraf al darrere, repetit:) *Acte de Montasò.*

^{1r,1} *Acte de venda feta per Francesch Lloret y* |² *Phelip Lloret, son fill, a Berthomeu Aster* |³ *de Os de una heretat en lo terme de Mon-*|⁴ *tesor per preu de LI lb. s., de les quals se* |⁵ *ha encarregat lo censal que dita heretat fa.*

⁶ Recepi. Facta |apocha|. |⁷ (Signatura)

^{2r,1} In Dei nomine. Noverint uni-|²versi quod nos, Franciscus Lloret, pater, et Philippus Lloret, |³ filius hereditatus, agricolę villę de Os, abbatius Agerensis, |⁴ gratis et ex nostra certa scientia, per nos et nostros heredes et [suc]-|⁵cessores quoscunque, vendimus et ex causa ac titulo venditio-|⁶nis concedimus vobis, honorabili Bartholomeo Aster, sutori |⁷ ejusdem ville de Os, et vestris et quibus volueritis perpetuo, totam |⁸ illam petiam terre [cam]pam, partim cultam et partim herę-|⁹mam, tinentie octo jugerum terre parum plus vel minus, cum |¹⁰ introitibus, exhitibus omnibusque juribus et pertinentiis suis |¹¹ universis quam nos nostris justis et legitimis titulis habemus |¹² et posidemus in termino de Montesor. Et terminatur ab |¹³ oriente cum honore Petri Joannis Cortés, a meridie cum passu |¹⁴ de la font de la Hor[ta], ab occidente cum camino de Tragó, et |¹⁵ a circio cum rupis castri de Montesor. Francham et quitiam |¹⁶ ab omni censu et retrocensu et alia censualis |¹⁷ prestatione, dempto onere comuni sive potestate terre et |¹⁸ censuali infrascripto. (.....||.....)

^{3r,9} Pretium vero predictę pe-|¹⁰tię terre quam vobis vendimus est quinquaginta una librę |¹¹ monete Barchinone, quod quidem pretium, ex facultate et potestate quas |¹² vobis donamus et conferimus cum presenti, penes vos retineatis pro quo |¹³ habeatis penes vos et vestros incarricare et ad solvendum assumere |¹⁴ totum illud censuale mortuum jam creatum pentionis an-|¹⁵nuę quinquaginta unius solidorum et pretii sive proprietatis |¹⁶ quinquaginta unius librarum, quod dicta petia terre est obligata |¹⁷ quolibet anno certo die facere universitati dictę ville de Os, una |¹⁸ cum pentionibus et ratis ex dicto censuali debitis et ab inde debendis. (.....||.....)

^{4v,11} Actum est hoc in villa |¹² Castillionis Farfanyę, die decima quarta mensis february, anno a Nativitate |¹³ Domini millesimo sexcen[tesimo ter]tio.

¹⁴ Sig+num Francisci Lloret |¹⁵ et Philippi Lloret ejus filii, venditorum predictorum, qui hec |¹⁶ laudamus, firmamus et juramus.

¹⁷ Testes hujus rei sunt honorabilis Franciscus Pastor et |¹⁸ Joannes Santalucia, agricolę villę Castillionis Farfanie.

¹⁹ Sig(signę)num meum, Bartholomei Eva, auctoritatibus apostolica et |²⁰ regia notarii publici villę Castillionis Farfanyę, |²¹ abbatius Agerensis, qui premissis interfui, eaque |²² propria manu scripsi et clausi.

(Continua amb l'àpoca)

38

13 juny 1611

Miquel Majós i Pere Camarasa, pagesos de Tragó, reconeixen deure 20 lliures

als paers i la universitat d'Os com a senyors del terme de Montessor, per raó d'una tala que aquells havien fet sense llicència en dit terme.

► P Arxiu Comarcal de la Noguera, Fons de l'Ajuntament d'Os de Balaguer, reg. 688.

(Epígraf al darrere:) *Debitori per una tala de Tragó.*

^{1,1} *Universis et singulis harum seriem inspecturis, visuris, lecturis pariterque* |² *et audituris atestor exploratamque fidem facio ego, Raphael Fontova, presbiter et rector ecclesiæ* |³ *parrochialis Sancti Michaelis villæ de Os, archipresbiteratus Agerensis, et eo nomine auctoritate ordinaria* |⁴ *dicte villæ notarius publicus, infrascriptus, quod apud me, dictum et infrascriptum notarium, in dicta villa fuit* |⁵ *receptum et testificatum quoddam publicum debitorii instrumentum cujus aprisie tenor talis est:*

⁶ *Die decima tertia mensis junii, anno a Nativitate Domini millesimo sexcentesimo undecimo, nos,* |⁷ *Michael Majós et Petrus Camarasa, agricole et habitatores loci de Tragó, attendentes* |⁸ *et confidentes pro quadam tala sive scinditione arborum per nos, absque licentia vestri, honorabilium* |⁹ *patiariorum et universitatis villæ de Os et eo nomini dominorum termini de Montassor, in dicto* |¹⁰ *termino et arboribus ejusdem facta, comissa et perpetrata, per procures, visores seu stimatores* |¹¹ *dicti termini ac pro dampno infesto condemnatos fuisse in summa seu quantitate* |¹² *viginti librarum, pro quibus exsolvendis, et ut vobis satisfieri possemus, proque evitandis* |¹³ *sumptibus, molestiis et vexationibus, de securitate et cautioni infrascripta concordavimus* |¹⁴ *et in pacto deduximus.*

Ideo, gratis etc, pro dicto adimplendo pacto, proque sublevando |¹⁵ *nos a venditione quorundam bovum per vos seu ministros vestros nobis pignuratorum* |¹⁶ *et in encantu publico venditorum, convenimus et promittimus dictas viginti libras in quibus* |¹⁷ *juste condemnati fuimus dare et solvere vobis, honorabilibus Joanni Spert, dicto* |¹⁸ *lo baró de Alberola, et Jacobo Millà, patiaris dicte villæ de Os, nomine universitatis dicte* |¹⁹ *villæ aut cui dicta universitas voluerit, ordinaverit seu deliberaverit, hinc ad diem* |²⁰ *seu festum Beate Marie mencis augusti proxime venienti sine dilatione etc, cum salario procuratoris in* |²¹ *[tu]s presentem villam de Os quinquē solidorum, et extra eandem decem* |²² *et notari[o] duodecim solidorum Barchinonensium, ultra qu[os] etc promittimus restitueri missiones etc.*

²³ *Super quibus etc, credatur etc. Preterea promittimus non firmare jus etc. Pena est L s.* |²⁴ *Barchinonensium, que pena etc, de qua etc, tertium curie etc, quæ toties etc, qua soluta etc, nichilo-* |²⁵ *minus etc. Et pro his complendis etc obligamus vobis omnia et singula bona et jura* |²⁶ *nostra et alterius nostrum in solidum, mobilia et immobilia etc. Renunciamus quantum* |²⁷ *ad hec beneffitio novarum constitutionum etc, et epistole etc, et consuetudini Barchinone* |²⁸ *de duobus vel pluribus in solidum se obligantibus loquenti, et omni alii etc nech* |²⁹ *non foro nostro et alterius nostrum in solidum*

proprio etc, et subponimus et ^{|30} *submittimus nos et bona nostra et alterius nostrum in solidum quantum ad hec* ^{||2,1} *foro etc honorabilis vicarii seu regentis vicariam Balagarii, Barchinone, Ilerde vel etc, inquitur etc* ^{|2} *cum facultati variandi etc, et nichilominus etc facimus et firmamus scripturam sub pena* ^{|3} *tertii in libris tertiorum dictarum curiarum et cujuslibet earum et alterius cujuslibet* ^{|4} *curiæ in qua juxta novissimas Cathalonie constitutiones scripturam tertii firmare* ^{|5} *possit, obligando proinde bona nostra tantum et alterius nostrum in solidum, mobilia et immobilia etc,* ^{|6} *cui etc. Et quia sumus constituti ex dictas curias et dictam tertii scripturam firmare* ^{|7} *non possumus, ad quam firmandam personaliter interesse non valemus, ideo gratis etc consti-* ^{|8} *tuhimus et ordinamus procuratores nostros et alterius nostrum in solidum certos etc, itaque etc,* ^{|9} *omnes et singulos notarios et scribas juratos dictarum curiarum et cujuslibet earum* ^{|10} *qui nunch sunt et pro tempore fuerint, licet absentes tanquam presentes et quemlibet eorum* ^{|11} *in solidum ad v[?] pro nobis et nomine nostro et alterius nostrum in solidum dictam tertii* ^{|12} *scripturam firmandum bonaque nostra omnia ac jura, mobilia et immobilia obligandum.* ^{|13} *Promittimus habere ratis etc. Et ut predicta etc, juramus etc. Hec igitur etc.*

Actum etc. Testes ^{|14} *sunt honorabilis Armengaldus Rossell, ferri faber loci Villæ Novæ* ^{|15} *Bellipodii Avellanarum, et Petrus Pons, agricola, in dicta villa de Os habi-* ^{|16} *tator.*

Ut igitur premissis aliena manu scriptis in juditio ^{|17} *et extra ab omnibus ubique plenaria fides inpendatur, ego,* ^{|18} *dictus Raphael Fontova, presbiter et rector ac notarius pre-* ^{|19} *dictus, hic me subscribo et meum quo utor in instru-* ^{|20} *mentis appono sig(signe)num.*

39

[Os], 11 juny 1633

Joan Pere Morell i Francí Fontova, paers d'Os, arrenden el terme de Montessor per quatre anys al doctor Adrià de Sarroca i de Latorre. El preu de l'arrendament és de 55 lliures anuals.

► O Arxiu Comarcal de la Noguera, Fons de l'Ajuntament d'Os de Balaguer, reg. 687.

(Epígraf al darrere:) *Capitolació y arrendament del terme de Montasò.*

^{1,1} *Capitulació i arrendament del terme de Montasor, fet per* ^{|2} *los honorables Joan Pere Morell i Francí Fontova, pahers* ^{|3} *de la vila de Os, [senyors de dit terme] per orde i consentiment de tod lo consell* ^{|4} *de dita vila, fet al doctor Adrià de Çarrocha i de* ^{|5} *Latorre pera temps de quatre ayns, comensant a sinch* ^{|6} *de juyn lo present ayn de 1633, acabant lo aynn de* ^{|7} *1637, tanbé a sinch de juyn, ab los pactes i conditions* ^{|8} *següents:*

Arrende's per preu de sinquanta sinch lliures cada ayn [que són dossentes i vint lliures en los quatre ayns]^[a].

Primo, li donen al dit arrendador totes les herbes, delmes, quèsties, ^[9] terratges i tod lo que se especte a la vila, i en particular ^[10] li donen lo terme nèdol^[b], de manera que no pugue entrar-i ^[11] ningun bestiar ni aveyes sinó les que treballaran allí o per allí [prop], ^[12] exceptad de que poden abeurar a la font de l-Orta, per ^[13] les carrerades de la font del Bolter i coma d-ent [Torvad], anant ^[14] a la collada de les Forques i tornand-se-n per lo mateix camí.

¹⁵ Item, que si i entre bestiar foraster lo puguen penyorar o fer ^[16] penyorar a qui vullen, i los interesos sien la mitad del dit ^[17] arrendador i l-altra mitad del qui penyorarà.

¹⁸ Item, que si aveyes o ramades de la vila y entren, que-ls puguen ^[19] judicar la erba, i lo que judicaran sie del arrendador.

²⁰ Item, que si les aveyes de treball fan allí mal, que ajen de ^[21] pagar lo ban acostumat en la vila de Os.

²² Item, li donen al dit arrendador lo pou de la neu en esta ^[23] manera: que sempre i quant i aje neu i n-i posen, ^[24] que mentres n-i aje tinguen obligatió de proveir-ne la ^[25] vila de Os a dos dinés la lliura de setze onses fins a setembre.

²⁶ Item, se reserve la vila tota la jurisdicció sivil i criminal ^[27] de la manera que ara la té i exerseyx.

²⁸ Item, que lo arrendador no pugue tallar olzines ni arbres ni lle-^[29]nya sinó pera provisió de sa casa.

³⁰ Item, que pugue llaurar i tràurer erms ab tal que ne sie ^[31] tallar bosch, però que puguen llaurar terres ermes encara ^[32] que altre temps se sien cultivades.

³³ Item, que la quantitat de sinquanta sinch lliures s. cada [ayn] que ^[34] dit arrendador té de pagar la aje de pagar en tres terses, ^[35] és a çaber, la primera, que són divuit lliures sis s. i vuit [d.] lo dia ^[2,1] i festa de Sant Barlameu apòstol, que és a 11 de juyn, i les ^[2] restands dos terses, que són trenta sis lliures tretse s. i quatre [d.] en dos ^[3] pagues, la una lo dia de Santa Lúcia i l-altra lo dia de ^[4] Santes Creus de mag, fins a la real solutió de dites dossentes ^[5] i vint lliures s. pera dits quatre ayns.

⁶ Item, volen dits pahers [i consellers] que de esta paga primera en avant ^[7] totes les demés les tinga de pagar lo dit arrendador a Hernàn-^[8]des de Campos, escultor, per la obra del retaule, i de ell tin-^[9]quen de cobrar àpochas.

¹⁰ Item, se estigue dit arrendador tenir i complir tod lo sobredit ^[11] sots obligatió de tots sos béns, i pera tenir i cumplir millor tod ^[12] lo sobredit done per fiança a Joan Pere Çafora, ferrer.

¹³ *Fonch jurada la present capitulació per dit doctor Çarrocha, |¹⁴ prinsipal, i Joan Pere Çafora, fiansa.*

¹⁵ *Item, Los dits Joan Pere Morell i Francí Fontova prometen, ab |¹⁶ exprés consentiment de tod lo consell, tenir i complir tod lo |¹⁷ sobredit sots obligació dels béns de la vila i així o firmen |¹⁸ i juren.*

Feta la present capitulació per mi, Miquel Spert, |¹⁹ prevere i rector de la present vila de Os, vuy a 11 de juyn |²⁰ de 1633.

Testes Miquel Badia i Lluiz Porta, habitands en la vila de |Os|.

[a] Afegit mitjançant una crida [b] *nedo, nèdol*: herbatge de pastura abundant i net, no trepitjat del bestiar, que es dona a pasturar a petites porcions i és la millor pastura per a ovelles de cria [DCVB]

40

[Os], 25 setembre 1638

Els consellers d'Os, encapçalats per Joan Grau, paer, i Francí Fontova, batlle, arrenden el terme de Montessor per quatre anys a Jaume Millà, pagès de la mateixa vila, com a més donant en públic encant. El preu de l'arrendament és de 53 lliures barceloneses i 12 sous cada any.

► O Arxiu Comarcal de la Noguera, Fons de l'Ajuntament d'Os de Balaguer, reg. 977.

(Epígraf al darrere:) *Acte de arrendament del terme de Montasò de la vila de Os.*

^{1,1} *Die vigessia quinta mensis septembris 1638.*

² *Yoan Grau, paé, Fransí Fontova, balle, Pascual Fonto-|³va, Miquel Bòria, Joan Pere Balsa, Joan Baldomà, An-|⁴dreu Malet, Monserrat Casset, Miquel Spert, Antoni Gasol, |⁵ Jaume Bòria y Simó Trilla, tots consellers, representant |⁶ tota la universitat de la vila de Os, congregats y units |⁷ en una promenia com és costum pera fi i efecte de a-|⁸rrendar lo terme de Montassò, arrenden dit terme a |⁹ Yaume Millà, pagès de la mateixa vila, al públic |¹⁰ encant com a més donant per Joan Speix, nunsí de dita |¹¹ vila, per temps de quatre annis en preu de sincuan-|¹²ta |i tres| lliures barceloneses i dotse sous cada un anni, pag-|¹³adores ab esta forma: Ço és, la mitat pera-l dia de Ca-|¹⁴rnistoltes primer vinent, que serà en lo anni de 1639, i |¹⁵ l'altra mitat restant pera-l dia festa de Tots los Sants |¹⁶ primer vinent, que serà en lo [an]ni damunt dit de 1639, don-|¹⁷ant-los dita universitat al dit arrendador tot lo terme |¹⁸ nèdol^[a], que no pugue entrar ninguna ramada de bestia |¹⁹ |b| gros, ni menut a-beurar, y tot lo que tenen en dit terme, |²⁰ reservant-se emperò la jurisdicció i les lle??ces. Y que |²¹ les erbes sien judicades per dos ganadés que*

no sien en|tra|²²vesats, elegits per los senyors de país, barons de dit terme. |²³ Y si acàs al dit arrendador no li estaven en bé los dos ga-|²⁴nadés elegits per dits paers, que n ajen de elegir altres |²⁵ dos agradables a dit arrendador. Y per millor complir |²⁶ y observar tot lo damunt dit, lo dit Jaume Millà done |²⁷ per fiança y principal a Joan Gasol, present, ab voluntat ||^{2,1} sua. Prometent |² tant una part com altra observar y tenir tot lo |³ contengut en lo present instrument sots obliga-|⁴sió de tots sos béns, aguts i per aver, i ab jura-|⁵ment.

Testes sunt Joan Sanso i Jau-|⁶me Bòria, menor, los dos de la vila de Os.

[a] nedo, nêdol: herbatge de pastura abundant i net, no trepitjat del bestiar, que es dona a pasturar a petites porcions i és la millor pastura per a ovelles de cria [DCVB] [b] Hi ha un traç vertical que no sabem interpretar

41

Os, 5 febrer 1681

Els paers d'Os, Francesc Baldomar i Joan Benavarre, arrenden el terme de Montessor als tutors de Joan Millà, clergue, el qual era pubill i hereu de d'un rector també anomenat Joan Millà. L'arrendament es fa per tal de satisfer la quantitat de 176 lliures i 12 sous que s'havia quedat a deure a dit rector per les despeses que aquest havia realitzat com a procurador de la universitat d'Os en certs plets contra el monestir de Santa Maria de Bellpuig de les Avellanes.

× O Fons parroquial d'Os de Balaguer.

► A 2004, còpia digital : en poder de l'autor.

(Epígraf al darrere:) *Acte del arrendament de Motassor a Ramon Millà de la* [· · 6 ch · ·].

^{1,1} *Die quinta mensis february, anno a Nativitate Domini |² millesimo sexcentesimo octuagesimo primo, in villa de |³ Os, Agerensis diocesis.*

⁴ *Nos, Franciscus Valldomar, patiarus in ordine primus, |⁵ et Joannes Benavarre, in ordine secundus, universitatis et |⁶ villæ de Os, archiprestatus Agerensis, in hoc presenti et |⁷ currenti anno, agentes hec vigore facultatis et po-|⁸testatis ac cum deliberatione concilii generalis ejusdem |⁹ villæ tenti et celebrati de mandato honorabilis Jacobi |¹⁰ Spert, dictæ villæ bajuli, ad instantiam et requisi-|¹¹tionem nostram die presenti et infra [· · 2 ch · ·] et super fir-|¹²mare obligationem aliquam debiti et crediti in |¹³ favorem heredum reverendi Joannis Millà, quondam presbiteri, rectoris |¹⁴ parrochialis ecclesię ejusdem villæ de Os, illius quantitatis |¹⁵ liquidatæ in computis calculatis de soluto et re-|¹⁶cepto per dictum reverendum Joannem Millà uti sin-|¹⁷dicum, procuratorem et actorem*

ipsius universitatis |¹⁸ *in ac pro litibus que vertebantur inter dictam uni-*|¹⁹*versitatem ex una, et Regalem Cænobium Beatæ* |²⁰ *Mariæ Bellipodii Avellanarum, diocesis Urge-*
llensis partibus ex |²¹ *altera,* ^[a] *usque ad diem sui obitus, volentes dictam* |²² *concilii deliberationem operis per effectum adimplere.*

²³ *Igitur, gratis etc, confitemur et recognoscimus, dicto nomine,* |²⁴ *ac* | dictæ uni-
versitatis et singularium ejusdem, presentium, ||^{2.1} *absentium et futurorum, debere vobis,*
honorabili Raymun-|²*do Millà, tamquam tutori ac patri et legitimo admi-*|³*nistratori Jo-*
annis Millà, clerici, heredis reverendi Joannis Millà |⁴ *supra dicti, in pupillari etate cons-*
tituti, et Jacobo Corsà, |⁵ *etiam tutori, presentibus, et reverendo* ^[b] *Camarasa, presbitero,*
|⁶ *canonico insignis ecclesiæ collegiatæ Santi Petri Agerensis,* |⁷ *contutori, absentibus etc,*
et nos? etc, centum septuaginta |⁸ *sex libras et duodecim solidos Barchinone, cum const-*
tet dic-|⁹*tum reverendum Joannem Millà solvisse uti sindicum præ-*|¹⁰*fatum pro dicta*
universitate tercentum viginti quin-|¹¹*que libras et duos solidos et solum recepisse cen-*
|¹²*tum quadraginta octo libras et decem solidos.*

Quas |¹³ *centum septuaginta sex libras et duodecim solidos* |¹⁴ *vobis, dicto nomine,*
solvemus hoc modo, scilicet, quod nos, |¹⁵ *presenti anno arrendabimus in encantu pu-*
blico plus danti |¹⁶ *vel alias, terminum de Montassò, proprium dictæ* |¹⁷ *universitatis,*
et pretium ab ipso arrendamento resul-|¹⁸*tans vobis consignabimus, prout cum presenti*
consigna-|¹⁹*mus, donec et quousque sitis, dicto nomine, satisfacti* |²⁰ *integriter in to-*
tum vestrum, dicto nomine, creditum, scilicet, |²¹ *centum septuaginta sex librarum et*
duodecim soli-|²²*dorum.*

Et est sciendum quod presentem vobis facimus obli-|²³*gationem debiti et crediti*
sub spe diffinitionis infrascriptæ. Et predicta omnia et singula, |²⁴ *dicto nomine, promit-*
timus attendere et complere sine dilatione, ||^{3.1} *cum salario procuratoris in*|^{tus} *presentem*
villam de Os X, et extra |² *eandem XX solidorum Barchinone, ultra quos etc, restituemus*
missio-|³*nes etc, super quibus credatur etc. Et pro his complendis etc,* |⁴ *obligamus bona*
omnia dictæ universitatis et singu-|⁵*larium ejusdem presentium, absentium et futurorum*
etc, et |⁶ *cujuslibet nostrum et eorum in solidum mobilia etc. Renunciantes quan-*|⁷*tum*
ad hec, dicto nomine, beneficio novarum constitutionum, dividendarum |⁸ *et cedendarum*
actionum, epistolæ etc, et consuetudini Barchinone |⁹ *loquenti de duobus vel pluribus*
in solidum se obligantibus. |¹⁰ *Renuntiantes etiam, dicto nomine, foro nostro et dictæ*
universitatis |¹¹ *et singularium ejusdem etc proprio et ipsius fori pri-*|¹²*villegio. Submit-*
tentes etc nos et bona nostra |¹³ *et dictæ universitatis et singularium etc foro examini*
etc, |¹⁴ *cujuscunque judicis, tam ecclesiastici quam secularis, coram* |¹⁵ *quo etc, cum fa-*
cultate variandi etc, Renunciantes, dicto nomine, legi etc |¹⁶ *ubi inceptum est judicium*
ibi suum finem |¹⁷ *habere debet, et restitutionis in integrum etc, et* |¹⁸ *omni ali.* *Et pro*
predictis scribimus etc. Et sub pena |¹⁹ *tertii solvere promittimus vobis, dicto nomine, in*
libris tertiorum |²⁰ *curiarum magnificorum vicariorum Barchinone, Balagarrii et aliorum*
|²¹ *presentis principatus Catalonie, cum obligatione omnium bonorum* |²² *nostrorum,*
dicto nomine, dictæque universitatis etc. Constituentes |²³ *procuratores ad dictam ter-*

tii scripturam firmandum |²⁴ omnes notarios et scribas juratos dictarum respective curiarum |²⁵ et cujuslibet earum et quemlibet eorum in solidum, |²⁶ licet absentes etc, quorum nomina. Et ut predicta ||^{4,1} juramus, dicto nomine etc, hech igitur etc.

Ad hæc, |² nos, Raymundus Millà et Jacobus Corsà, nomini-|³bus supra dictis, presentes, et dictus canonicus Ca-|⁴marasa, absens, per firmam validam et solemnem |⁵ stipulationem, deffinimus, remittimus et absolvimus, |⁶ ac confitemur quod venimus vobiscum ac cum dicta |⁷ universitate ad rectum et legale computum de et |⁸ super his que dictus reverendus Joannes Millà, uti sin-|⁹dicus dictæ universitatis solverat et receperat que-|¹⁰que ad manus suas pervenerat, ac de omni inter-|¹¹esse |in se| ipsum, uti sindicum prefatum |¹² medianti quoquomodo et dictam universitatem, quo com-|¹³puto facto et legitime examinato, nedum semel |¹⁴ sed bis quoque et ter ac pluries, atque plena sine omni |¹⁵ fraude reddita ratione, computatis receptis cum datis solu-|¹⁶tis et expensis, ac habita ratione de gestionibus pro |¹⁷ certo, et rei veritas sich se habet ut supra dictum |¹⁸ est de quantitate confessata ac debita. Ideo, faci-|¹⁹mus dicto nomine vobis, dictis patiariis et universitati, bonum |²⁰ et perpetuum finem, absolutionem, diffinitionem et |²¹ remissionem et pactum firmissum |^{cl} de ulterius aliquid |²² non petendo (excepto |u|ns albarans firmats de ma de |²³ micer Batista Ruffach de Balaguer, que no se |²⁴ són passats ni se-n ha agut rahó en los comtes) |²⁵ et de non agendo vallat|is|, stipulative solemn-|^{5,1} ni ||^{5,1} apud notarium infrascriptum etc. Promittentes vobis quod dictum |² computum non impugnabimus neque a vobis aliud |³ compotum nobis reddi petemus, quinimo supra dictis |⁴ nobis silentium sempiternum imponimus, abdi-|⁵camus a nobis |Domino Nostro| omnem agendi viam n|ec|d|am|que |⁶ est additum in premissis, vosque a predictis omnibus |⁷ et singulis per Aquilianam stipulationem precedentem |⁸ et accep|f|ilationem subsequentem legitime inter-|⁹positas penitus liberamus et absolvimus, nos enim |¹⁰ volumus vos |Domino Nostro| esse perpetuo analogistas, hoc est |¹¹ franchos, liberos et immunes a rationibus reddendis |¹² et a reliquis si que forte fuerint, quod non ar-|¹³bitramur refundendis, acceptamus etiam dictam |¹⁴ consignam, eqmque laudamus |Domino Nostro| prout superius |¹⁵ continet. Et ut |predicta| etc. Juramus etc. Hæc igitur etc. Actum etc.

¹⁶ Testes sunt honorabilis Michael Fontova |¹⁷ de Os, et Matheus Sancho de Tartareu, |¹⁸ ambo agricolæ.

Testes fir|me| dicti canonici Camarassa.

[a] Paraula cancel·lada [b] Espai en blanc d'uns 6 ch [c] Per firmissimum

en cap, i Felip Calbet, paer segon, arrenden el terme de Montessor per tres anys a la senyora Teresa de Subirà i Portolà. El preu de l'arrendament és de 350 lliures més 25 lliures anuals que dita senyora redimirà d'un censal que li feia la vila d'Os.

► O Arxiu Comarcal de la Noguera, Fons de l'Ajuntament d'Os de Balaguer, reg. 978.

(Epígraf al darrere:) *Acte de arrendament del terme de Montesò a dona Teresa de Portulà.*

^{1,1} *Memorial del que se ha tractat en lo arendament de Montesò* |² |¹ gariges |*de la vila de Os* | *ab dona Teresa de Subirà y Portolà.*

³ *Primo, done de arrendament tresentes sinquanta* |⁴ lliures, dich ... 350 lb. s. |⁵ *per term*[in]|^a |*de cada un ani y les* |⁶ *vintisich lliures que la villa* |⁷ *li fa y correspon de sensall* |⁸ *cada un any y que dita dona* |⁹ *Teresa Subirà fa de redemptio* |¹⁰ *a la villa tots anis duran lo* |¹¹ *arendament.*

¹² *Item, se reserve la villa lo delme y* |¹³ *quístia de Montesò tot lo temps* |¹⁴ *que durarà lo arendament.*

¹⁵ *Item, se li promet lo arendament per* |¹⁶ *termini de tres anis, comensan* |¹⁷ *lo dia finirà lo arendament pasat,* |¹⁸ *com conste en acte en poder del* |¹⁹ *senyor rector de dita villa.*

²⁰ *Item, vol la villa lo modo de la paga* |²¹ *que si no-s inporte sent dobles, sent* |²² *dobles o sis sentes lliures que dita dona* |²³ *Teresa les aige de donar en continén* |²⁴ *si lles a de menester la villa* ||^{2,1} *y fen-li àppoca de tot lo diner que dita dona Teresa dona-*|² *rà.*

³ *Primo demane dit majoral de dona Teresa Subirà que se* |⁴ *li done carrerades y abeurades a coneguda de quatre* |⁵ *hòmens de dita villa que dit majoral los pugue alle-*|⁶ *gir.*

⁷ *Item, demane dit majoral una jova o dos per fer una basa* |⁸ *o dos a on serà més convenient. Y dit majoral dona-*|⁹ *rà pa y vi a la dita gent que aniran a la jova.*

¹⁰ *Item, demane dit majoral que en lo terme de Montesò ni* |¹¹ *garria no puguen plantar pleta sinó que s*|^{or}|[?] *suís algu-*|¹² *na picadura o gerra duran los tres anis del arenda-*|¹³ *ment, so és de Sant Joan a Sant Miquell* |^v|ⁱⁿ|^t|^b *dies més o menos* | *y que si algú* |¹⁴ *vulle ser enpertinent sens llisència del arendador, que* |¹⁵ *si li aige judicar la herba, y que aige de pagar aquell* |¹⁶ *que fa*|^s|[?] *a* |^c *lo mal.*

¹⁷ *Item, que dit majoral de dona Teresa promet de tenir lles* |¹⁸ *eguas del* |^m *maturalls* | *de dita villa pagant, y los de un* |¹⁹ *ani a la meitat de les egües.*

^{3,1} *Auy alls 12 del mes de juny del anni de 1698, congregats* |² *en la casa de la villa tots los del consell de la villa de Os,* |³ *e sent en la dita casa de la villa pera fi i efecte dels*

útils^[d] |⁴ y profits de dita villa. I an assistit en dit consell Joan Mi-^[5]llà, balle de dita villa, y lo senyor paer en cap, Miquel Gasol, i Fe-^[6]liph Calbet, paer segon, i Gesinto Fontova, consellé, i Joan Mo-^[7]rell, consellé, i Miquel Benavary, consellé, i Pere Rúbies, consellé, |⁸ y Pere Curià, consellé, i Jaume Bòria, consellé, i Jaume Fonto-^[9]uva, consellé, y Tadeu Fontouva, consellé, Joan Fula, consellé, |¹⁰ Joseph Safora, consellé, y Francischo Balsa, consellé. Y que |¹¹ durant lo termini dels 3 annys no-s puegue tenir d'ingun par-^[12]ticulà cabres ni d'ingun gènere de bestia en les garigues de Mon-^[13]tesò i |ga^[7]ries del terme de dites garigues en tot lo estiu.

I així o |¹⁴ fermen e liuren en ma y poder del^[e] dit rector, dia |i^[2] anni |¹⁵ sobre damunt dit.

Són testimoni del present acte los |¹⁶ baix firmats testes Joseph |O^[7]rgo y Jaume |Cossé^[2] |¹⁷ de la Val de Aran, del lloch |¹⁸ de Mort i visbat de Comen-^[19]ge.

[a] Ad lit.: *termi* [b] Alternativament: *vuit* [c] Alternativament: *farà* [d] útil: utilitat, profit [DCVB] [e] Duplicat

43

Os, 8 març 1699

Els consellers d'Os, encapçalats per Miquel Gassol, batlle, Jacinto Fontova, paer en cap, i Tomàs Fontana, paer segon, arrenden el terme de Montessor a la senyora Teresa de Subirà [i Portolà] per tres anys addicionals als que ja s'havien concedit (document 42). A canvi, dita senyora paga diverses quantitats i en particular cancel·la un censal de 500 lliures que li feia la vila d'Os.

► O Arxiu Comarcal de la Noguera, Fons de l'Ajuntament d'Os de Balaguer, reg. 979.

A més de l'epígraf, l'última pàgina conté uns comptes amb les xifres següents:

66 ll, 275 ll, 500 ll; 841 ll; 2100 ll; 1359 ll.

Tenint en compte els preus que s'expliciten en el document, i notant que

$841 = 66 + 275 + 500$ i $1359 = 2100 - 841$,

queda prou clar que en cert moment s'havien fet tres pagaments que totalitzaven 841 lliures, i encara en mancaven 1359 fins a les 2100 que eren el preu total de 6 anys.

(Epígraf al darrere:) *Acte de arrendament a favor de Dona Teresa de Subirà.*

^{1,1} *Auy alls 8 dies del mes de mars del anny de 1699 en cassa de la villa |² fermen acte de arendament a miseniora dona Teresa de Subirà per lo |³ espay i termini de tres annys ab los pactes segens:*

Se ena[n]taran en lo present |⁴ acte de dit arendament i estan als pactes i se refereixen al acte del |⁵ dit altre arendament dels dits tres |⁶ anys[?] que comensarà dit arendament és per sis annis, so és escancelant lo acte premitiu i que dinguin |⁷ particulà no pugue tindre detinguts en les garigues sinó és 400 caps |⁸ de bestia seu propi i tant bé del que tindran bestia tant bé de migés ni |⁹ de colcà ni altres tractes, i paguen per cada hun anny tresentes i sinquanta liu-|¹⁰res, que los dits sis annis prenen suma de dos mil i sent liures los dits sis annys |¹¹ que puge lo dit arendament, volent les dites pars que lo present acte de arendament |¹² de dites garigues i de dit terme sie alargat ab totes càusules oportunes |^a a st-|¹³il de qualsevol notari, tant eglesiàstich i secular i ab jurament larga-|¹⁴ment etc.

¹⁵ Esent bale Miquel Gasol, paer en cap Jesinto Fontouva i paer |¹⁶ segon Tomàs Fontana i clavari Anton Rúbies, i consells Miquel |¹⁷ Costa i Miquel Badia i Simó Fontouva, Tadeu Fontouva, Joseph Sa-|¹⁸fora, Jaume Fontouva, Feliph Calbet, Joan Morell, Toni Domingo, Mi-|¹⁹quel Benavari, Joan Millà, Pere Euva.

²⁰ Són testimonis Mateu Sansho, |²¹ de Tartareu, i Andreu de Deu, |²² f[r]ansès.

²³ Auy alls 8 del mes de mars del any de 1699 en la villa de Os firmen |²⁴ àpocha de rebuda al reverent mossèn Pere, com a procurador de dona Teresa de |²⁵ Subirà, de-la cantitat de sent i sinquanta dobles ab or i vint i sinch liures |²⁶ i de altre partit fermen àpocha de cantitat de sixanta y dos dobles, i de al-|²⁷tre partit fermen àpocha de cantitat de sinchsentes liures.

Les quals |²⁸ sinchsentes liures són per lo acte del sensal de les sinsentes liures que la |²⁹ dita villa feu de ànnua pensió tots annis a la dita dona Teresa, de ànn-|³⁰ua pensió 25 ll s., cada hun anny, l[a] |^b qual pensió s-és quitada per dita vi-|³¹la de Os, i promet lo dit reverent mossèn Pere promet de fer escanselar los act-|³²es de la creasió de dites sinsentes liures i la present àpocha de dita cantitat.

³³ Firmen la present àpocha de rebuda los seniors de país, qui són Jesinto Fo-|³⁴ntouva, paer en cap, i Tomàs Fontana, paer segon, i tots los demés con-|³⁵nselés damunt enomenats. Volent dites pars que la present àpocha de dita |³⁶ cantitat sie alargada ab totes les clàusules oportunes i nesesàries i ab ju-|³⁷rament largament etc. I dit consel a-legit per elets pera fer la dita quita-|³⁸sió a Joan Morell i Tadeu Fontouva, i |^{no so la} firmen la present àpocha dia i |³⁹ any sobre damunt dit. I dits an rebuts i firmen la àpocha de dit Morell i Tadeu |⁴⁰ Fontouva.

⁴¹ Testimonis de la present àpocha |⁴² són Joseph Badia i Miquel |^{Mo-}|⁴³nsó[?], los dos de la vila de Os.

(Una pàgina en blanc)

^{3,1} |^{Item} reste a deure lo dit mossèn Pere, com a procurador de dona Teresa de Subi-|²rà, la suma i cantitat de quatresentes, i de les dosentes se obligue a qui-|³tà les dosentes

liures o pagar la pensió de dosentes liures i les restants dosentes |⁴ liures pagadores, so és sinquanta liures cada hun anny fins a que sien pagades les dites |⁵ dosentes liures, i les sinquanta liures que a la baxada de les egües que les aige de |⁶ pagar pera Tots Sants proper vinent fins sien pagades les dites dosentes liures dins |⁷ los quatre annys.

⁸ Miquel Monsó, testimoni, i Magí Mo-|⁹lins, de la vila de Castelló de Farfania.

[^a] Cancel·lat?: i [^b] Ad lit.: lo

44

Os, 17 febrer 1707

Els paers i consellers d'Os venen la neu que hi ha al pou de Montessor a Josep Serret i Francesc Gener, respectivament negociant i apotecari de la ciutat de Balaguer.

► O Arxiu Comarcal de la Noguera, Fons de l'Ajuntament d'Os de Balaguer, reg. 980.

(Epígraf al darrere:) *Acte de venda que fa la vila de Os del pou de la neu de Montasò en lo any 1707.*

^{1,1} Die decima septima mensis februaryi anno millesimo |² septingesimo septimo, in villa Ossis, archipresbiteratus |³ Agerensis.

⁴ Los magnífichs senyors phaers, que són Simó Fontova, |⁵ phaer en primer loch, y Francisco Fontova, en darrer |⁶ lloch, junt ab los magnífichs consellers, congregats en |⁷ la casa de la villa, essent la major part, venen y |⁸ per títol de vendició [concedeixen] tota aquella neu està en lo pou |⁹ del terme de Montaçò, ab los pactes contenguts en dit |¹⁰ acte, y no sens ells.

Primerament, dita villa se reserve |¹¹ setcentes arrobes de neu per son ús a ses lliures voluntats |¹² de la manera la auran de menester so és |¹³ fins lo dia de Sant Joan de juny la agen de donar un dia |¹⁴ part altre [^a], y de Sant Joan en avant cada dia, prenent-la |¹⁵ a la ocasió, pujarà lo nevater de Balag[ue]r [^b] y que |¹⁶ dit nevater aje de avisar-lo quant passarà.

¹⁷ Item, los conpradors prometen que si acàs se acabave |¹⁸ la neu del pou antes de ara, que dits conpradors ajen |¹⁹ de donar la neu en font de pou de la manera està |²⁰ tractat en lo capítol primer, i que dites setsentes arrobes |²¹ dita villa la aje de r[è]brer [^c] fins lo dia de Tots Sants |²² primer vinent.

Item, prometen dits conpradors que |²³ si, acabades dites setsentes arrobes de neu, la villa de |²⁴ Os nesesite de més neu y n-i aurà en dit pou de Mon-|²⁵tasò, los ne faran

a |¹rel[?] la arroba, ab pacte la ajen |²⁶ de puïar a sercar·la en dit pou, enten·se dit pacte ||^{2,1} no obligar en cas que la villa se vengue la neu |² a·robes y miges arrobes als forasters.

³ Item, s·és pactat entre dits venedors y conpradors que |⁴ si la ciutat de Balaguer posave gel o neu en |⁵f[?]ont pou |⁵ bastantament pera ús de dita siutat, que dits conpradors |⁶ se puguen apartar de dit contracte, y que si no pose |⁷ neu o gel dita siutat per son ús, que·n aje de conprar, |⁸ sols dos càrregues agen de estar en dita conpra.

⁹ Item, dits venedors se obliguen a cobrir lo pou a |¹⁰ satisfació de dits conpradors dins lo termini de 12 dies, |¹¹ o que dos persones de satisfació ne ajen de estar |¹² coneixedores en cas de dis[còr]dia^[d].

A |¹VMs.[?] Joseph |¹³ Serret, negociant, y Fran[cesch]^[e] Gener, apotacari, tots de |¹⁴ la siutat de Balager, per preu de 400 lb. lliures |¹⁵ moneda barcelonesa, pagadores en la forma segent. |¹⁶ Vintisinch dobles vuit dies antes de anar·ce·n los |¹⁷ soldats en cas ne fase dita vila; en cas que no, per |¹⁸ lo dia de Sant March primer vinent; les restant ab |¹⁹ dos iguals pagues, la primera per lo dia de |²⁰ Nostra Señora de agost, y la segona per Sant |²¹ Miquel de s[e]tembre^[f] primer vinent. Y per ma-|²²jor seguritat donen per fermansa eo fidejuser |²³ al Senyor Francisco Moragues, in solidum, ab escriptura de |²⁴ jus in bonis, y per tenir y conplir obliguen tots sos |²⁵ béns mobles, immobles, aguts y per aver, ab renunci-|²⁶ació de son propi for, ab submició de qualse-|²⁷vol altre, junt ab les clàusules obortunes ce ||^{3,1} solen posar en tals actes, ab jurament, llargament.

² Testimonis mossèn Matheu Cardenes, |³ Joceph Riu, estudiant.

⁴ Pres per mi, mossèn Joseph Morell, |⁵ notari ordinari de la villa de Os.

[a] part altre: un sí i l'altre no [DCVB] [b] Ad lit.: Balaga|[?]i[?]r [c] Ad lit.: rbrer
[d] Ad lit.: discorcordia [e] Ad lit.: Franseh [f] Ad lit.: sotembre

45

Os, 21 desembre 1716

El batlle, paers, síndic i consellers d'Os, d'una part, i el pubill Joan Morell d'Os, d'una altra, renunci·en a certes pretensions que cada part tenia envers l'altra en relació amb l'arrendament de les herbes de Montessor.

► O Arxiu Comarcal de la Noguera, Fons de l'Ajuntament d'Os de Balaguer, reg. 981.

(Epígraf al darrere:) Acte de compromís firmat entre lo povill Joan Morell y la vila de Os. 1716.

^{1,1} Die 21 de desembre de 1716, en la vila de Os, archipes-|²trat de Àger, etcetera.

³ Los honorables Francisco Boldumà, batlle de Os, Joseph Safora ⁴ y Pere Rúbies, pahers de dita vila, y Jacinto Fontova, síndich, ⁵ elegits per lo consell pera ajustar unas de|p|endèncias o ⁶ pretencions té la dita vila contra lo povill Joan Morell de Os, ⁷ de un acte de arrendament de erbas del terme de Mon-⁸tesò que tragué son honcle, lo reverent Joseph Morell, donant ⁹ per fianças a Joan Morell, son germà, y Joan Aster, ¹⁰ tots de Os, encarregan-sa y obligan-se a quitar, per rehó ¹¹ de dit arrendament un censal de preu y propietat ¹² 150 lb., pensió ànnua 150 s., que la vila de Os fa y presta al ¹³ illustre capítol de Àger, los sobredits, junts y congregats ¹⁴ devant del molt illustre senyor dom fra Joseph Agustí Bo-¹⁵ver, abat del convent de nostra senyora de Vellputg de las ¹⁶ Avellanes, de una part, y lo povill Joan Morell, y Joan ¹⁷ Torres, son honcle, del pobble de Malfet, de altre part, ¹⁸ lo qual povill pretén contra dita vila uns censals que ¹⁹ junts fan la^[a] suma de 260 lb., pensió ànnua ²⁰ 260 s.. Avent altercat estas pretencions las ditas parts ²¹ devant del molt illustre dit senyor abat, y pretenent la vila ²² se li devia 170 lb. de pensions ²³ ²⁴ gablement, las dos parts, y compost las sobraditas differ-²⁵èncias y pretencions, en que lo dit povill Joan Morell ren-²⁶uncia y sedeix tot lo dret té o podia tenir en dit cens-²⁷al o censals, ab tots las pensions y porratas fins al dia ²⁸ present caygudes, donan-se per content, lluits y quitats los ²⁹ dits censals, de forma que per ell ni sos successors pujan ³⁰ aprofitar ni a la vila danyar, firmant àpocha de ³¹ lluició y quitació llarga y bastant etcètera. Y així mateix, lo sobra-³²dit batlle, pahers y síndich sobradit y consellers Thadeu ³³ Fontova, Francisco Balsa, Thomàs Fontana, Pere Casset, Thomàs ³⁴ Quintana, Pere Eva, Joan Fulla, Francisco Fontova, ^{2,1} Anton Rúbies, Miquel Benevarri, Jaume Bòria, Francesch Gassol, ² tots consellers de de dita vila, unànimes y conformes, renuncian a tota ³ la sobradita pretensió de aquell acte de arrendament de erbas ⁴ y consigna de censal feu la dita vila al dit capítol de Àger, com ⁵ consta del acte rebut y testificat en poder dej quondam Joan Millà, ⁶ prevere y rector de Os, any 1667, a tot y qualsevol dret pot afevorir a ⁷ dita vila per rehó de dit acte y consigna feta, y que de aquí al ⁸ devant per ninguna causa ni rehó puga demanar dita vila ⁹ al dit Joseph Morell ni a los fiansas, volent lo present acte sia aller-¹⁰gat a astil de notari.

Firmat ab jurament llargament, en pod-¹¹er de mi, Vicens Vidal, rector de Os, y los testimonis infrascrits:

Testes sunt Reymundus Fuster, aputecari, y ¹² lo doctor Joseph Spert, domiciliats en dita vila de Os.

^[a] Duplicat

46

Os, 11 setembre 1727

Jaume Corsà i Anton Gassol, regidors d'Os, havien ordenat a Francisco Baldumar i Joan Espert, pagesos d'Os, que anessin a examinar una partida de bigues de roure i alsina que eren al terme de Tragó, per determinar si provenien del terme de Montessor. Dits pagesos es pronuncien en sentit afirmatiu en base a diversos arguments.

- O Arxiu Comarcal de la Noguera, Fons de l'Ajuntament d'Os de Balaguer, reg. 572.
Paper, foli, timbrat. Not. dors.: *Relació de unes bigas se tallaren en Montasò los de Tregó.*

^{1,1} *Dia 11 de setembre de mil setcens y vintiset, en ² la vila de Os, archipestrat de Àger &c.*

Los honorables Francisco Baldumar y Joan Spert, pagessos ³ de la vila de Os, fan certa y indubitable relació, en ⁴ presència de mi, notari, y testimonis vall scrit y ab ju-⁵rament llargament, com avén·los ordenat los senyors ⁶ regidors de la vila de Os, Jaume Corssà y Anton Gassol, ⁷ de est present any, barons y senyors que són de tot lo ⁸ lloch y districte del terme de Montasor, que anasen, ⁹ mirasen y regoneguessen si una partida de bigas ¹⁰ de roure y alsina que estaven en lo terme de Tragó ¹¹ ja talladas, las avian tretas y talladas en dit terme de ¹² Montasor. Y dit Baldumar y Espert, avent feta ¹³ la diligència, diuen y afirman que an vist moltes ¹⁴ socas en dit terme de Montasor que se avian tallat ¹⁵ las bigas y se coneixian los arrosegals^[a] avian fet ¹⁶ ditas bigas del dit terme de Montasor al terme ¹⁷ de Tragó, que estan ditas bigas distans del dit ¹⁸ terme de Montasò cosa de uns sis tornalls^[b]. Y per ¹⁹ millor individuar la veritat, afirman éser 44 las ²⁰ bigas an vist se coneix clarament éser del dit ²¹ terme de Montasor la major part. Y per lo tant ²² o firman &c.

²³ *Testimonis Anton Morell pagès de Os, y ²⁴ Isidro Putg, pagès, habitant en Os, del lloch de ²⁵ Riaub.*

²⁶ *In quorum fidem ego, Vincentius Vidal, rector parrochie ^{2,1} de Os, Agerensis diocesis, fide facio quod presens ² et retro scripta relacio apud me facta, et firmata ³ fecit. Et ut ab omnibus, tam intra quam extra judici-⁴um plena fides hadibeat, meum quo utor in claude-⁵ndis instrumentis appono sig(signe)num.*

^[a] arrosegall: Rastre deixat a terra pel transport de fusta a rossec, que fa una mena de camí rudimentari [DCVB] ^[b] tornall: Mesura de trenta passes lineals, amb què es compta la feina de paredar [DCVB]

47

Os, 16 desembre 1727

Jaume Corsà i Anton Gassol, regidors d'Os, imposen una pena de 25 lliures a Francesc, Felip i Josep Pedra, d'Alberola, per haver pres fusta del terme de Montessor.

- O Arxiu Comarcal de la Noguera, Fons de l'Ajuntament d'Os de Balaguer, reg. 927.
Not. dors.: *Acte firmat per lo reverent Joan Pedra, rector de Tragó, i Francisco Pedra, en favor dels senyors de Montasò. 25 lb. de pena. 1727.*
- a 2010, X. Mora : *Un poble del comtat d'Urgell: Alberola*, doc. 71.

^{1,1} *Vuy dia 16 [de desembre] de 1727, en la vila* ² *de Os &c.*

³ *Per a evitar litigis, debats y discòr-* ⁴ *dias, Jaume Corçà y Anton Gassol,* ⁵ *regidors de Os y en dits noms senyors* ⁶ *y barons del terme de Montasò,* ⁷ *pretenent que Francisco Pedra, y Pha-* ⁸ *lip Pedra,* ^[a] *[y Joseph Pedra]* ^[a] *, de les casas de Albarola,* ⁹ *an caygut en una pena per* ¹⁰ *aver encontrat una partida de* ¹¹ *fusta la qual acomulan. Os diu* ¹² *que los dits Pedras aver-la tallada* ¹³ *en dit terme de Montasò. Per* ¹⁴ *lo tant los dits senyors regidors com* ¹⁵ *a barons de dit terme absolen* ¹⁶ *als dits Pedras del crim pagana* ¹⁷ *la pena de 25 lb. y tornant eo* ¹⁸ *restituint la fusta al dit terme* ¹⁹ *de Montasò. La paga ab dos iguals* ²⁰ *pagas, la una lo dia de la Epifania* ^{2,1} *primer vinent, y la altra per Carnest-* ² *oltes primer vinent. La fusta la an* ³ *de restituir per tot lo present any de* ⁴ *1727* ^[a] *al dit terme* ^[b] *. Ab obligació de tots los béns &c. Y* ⁵ *per fiança del sobredit entre lo reverent* ⁶ *Joan Pedra, rector de Tragó, renunciant* ⁷ *a la lley que diu quod prius conueniat* ⁸ *principalis &c, et jurant &c.*

⁹ *Testes sunt Jaume Farrer, fuster de Os,* ¹⁰ *y March Veque, de la vila de la Selva,* ¹¹ *del Camp de Tarragona.*

¹² *Està escansallat lo present debito-* ¹³ *ri de consentiment dels* ¹⁴ *regidors de Os, Francisco Boldu-* ¹⁵ *mar y Ramon Millà, regidors.*

^[a] Afegit mitjançant una crida ^[b] Afegit mitjançant una crida

48

Àger, 4 gener 1796

Decret d'erecció de la parròquia d'Alberola. A més dels veïns d'Alberola, aquesta tindrà com a feligresos els veïns de Montessor si aquest lloc es repobla en el futur.

- × O Testificat per Bonaventura Carme, notari major de la cúria de l'arxiprestat d'Àger
- A Còpia autenticada pel mateix notari Bonaventura Carme : Lleida, Arxiu Diocesà, Fons de la parròquia d'Alberola, *Lucero y Racional de la nueva parroquia del lugar de Alberola, formado en 1797*, f. 1r-7r.
- a 2010, X. Mora, *ex A* : *Un poble del comtat d'Urgell: Alberola*, doc. 87.

^{1r,1} *Decreto de erección de |² parroquia en Alberola.*

³ Nos, Don Josef Barnola y Puig, doctor en sagrados cánones, por la gracia de Dios |⁴ y de la Santa Sede Apostólica arcipreste de Àger, de ningún obispado ni |⁵ dentro de los límites de alguno, si así en la cabeza como en los miembros a la |⁶ Santa Romana Iglesia inmediatamente sugeto de la provincia Tarraconense. (.....||.....)

^{4v,1} Teniendo presentes las grandes dificultades e inconvenientes |² que los havitantes del lugar de Alberola padecen y a |³ que están expuestos para cumplir el precepto de oír |⁴ misa y recibir los santos sacramentos en la parroquial |⁵ de Tragó a que está annexa su cura, por la distancia |⁶ muy cerca de dos horas que hay de un lugar a otro, |⁷ y por los graves estorvos que median en tiempo de yn-|⁸vierno por causa de los grandes lodos, nieblas y escar-|⁹chas, y en el de estío por las tronadas y avenidas de |¹⁰ aguas que hacen intransitable el barranco que |¹¹ media entre los dos lugares, y que estos peligros y difi-|¹²cultades se hazen muchas vezes insuperables, y han oca-|¹³sionado el morir sin sacramentos, en el espacio de |¹⁴ treinta años diez vezinos, ni la debida asistencia del |¹⁵ proprio pastor en el tiempo crítico de la hora de la muer-|¹⁶te, según todo consta de autos;

Teniendo igualmente presente |¹⁷ la naturaleza del beneficio simple arriba mencionado, |¹⁸ fundado en la yglesia de Alberola, en el ynstrumento de |¹⁹ la fundación del qual que se ha producido en autos, ex-|²⁰presamente se previene por el fundador que, en el caso que |²¹ la yglesia annexa de Alberola se dismembrase de la |²² parroquial de Tragó y se erigiese en parroquial, los rédditos y |²³ proventos de dicho beneficio se uniesen a la nueva par-|²⁴roquial de Alberola con la obligación de celebrar su cura |²⁵ párroco las setenta y dos misas a que estava obligado |²⁶ el obtentor del insinuado beneficio, a lo que a mayor |²⁷ abundamiento se añade la renuncia del derecho de patronado ||^{5r,1} activo y pasivo que para este caso hace el ayuntamiento del |² citado lugar de Alberola;

Resultando también de autos que, |³ aunque se separe de la matriz de Tragó su annexa de |⁴ Alberola con sus feligreses, y las primicias que el cura de Tra-|⁵gó ha acostumbrado percibir en el término de dicho lugar |⁶ de Alberola y término o quadra de Montesor, queda |⁷ el referido curato de Tragó con los rédditos anuales de |⁸ setecientas libras poco más o menos, y por consiguiente |⁹ suficientemente dotado;

Considerando también que el sepa-|¹⁰rar y eregir en parroquia la annexa de Alberola es |¹¹ más útil y ventajoso no sólo a los parroquianos de la |¹² matriz y de Alberola, sino también a los perceptores |¹³ de diezmos, que no que se erigiere en este lugar una

vi-|¹⁴caría perpetua, pues precindiendo otras razones es evi-|¹⁵dente que erigiendo vicaría perpetua en Alberola no |¹⁶podrían aplicarse para su dotación los rédditos de dicho |¹⁷beneficio simple, y por consiguiente siempre sería más |¹⁸gravoso a dichos perceptores;

Por tanto, con el ascenso de |¹⁹nuestro cavildo, en uso de nuestras facultades ordinarias, y de las |²⁰que en semejantes casos concede el concilio tridentino;

²¹ (Al marge: Separación de la anexa de Alberola de la matriz de Tragó) Separamos, dividimos y dismembramos de la par-|²²roquial yglesia del lugar de Tragó la yglesia del lugar |²³de Alberola, fundada bajo la invocación de San Antonio |²⁴de Padua, junto con el mismo lugar y su término, y el |²⁵de la quadra o término de Montesor, así como ahora |²⁶se contiene en sus respectivos términos y mojones, con |²⁷los vezinos y moradores de dicho lugar y término, y las |²⁸primicias que se causan en los referidos términos, que ||^{5v,1} hasta ahora ha acostumbrado perceber y cobrar el |²cura párroco de Tragó.

³ (Al marge: Erección de parroquial de la yglesia de Alberola, y señalamiento de territorio y feligreses) Así mismo, con igual consentimiento del predicho nuestro |⁴cavildo, eregimos en parroquial la mencionada yglesia |⁵de San Antonio de Padua del lugar de Alberola, señalándole |⁶por feligreses los vezinos del mismo lugar, y casas |⁷de campo de su término, y los que tal vez huviese en |⁸lo succesivo en la quadra o término de Montesor, dan-|⁹do facultad libre para hacer en dicha parroquial yglesia |¹⁰sepulturas, sementerio, poner fuente bautismal, cam-|¹¹panil y campanas, con todas las demás insignias de par-|¹²roquialidad, declarando que su cura párroco deberá |¹³tener la cura de almas, formar y retener en su po-|¹⁴der los cinco libros parroquiales, y hacer en el mismo lu-|¹⁵gar personal residencia para la devida asistencia y |¹⁶pasto espiritual de sus feligreses que le hemos seña-|¹⁷lado. (.....||.....)

^{6v,29} Dado en la villa de Áger, a los ||^{7r,1} quatro días del mes de enero del año mil setecientos |²noventa y seis.

³ Josef, arzipestre de Áger.

⁴ Lugar del + sello.

⁵ Por mandado de su señoría el arcipestre mi señor lo des|paché|. |⁶ Buenaventura Carme, notario maior de la curia.

7 Notació

Taula A. Signes utilitzats en la transcripció de textos

<i>Notum sit cunctis</i>	text transcrit
<i>quod ego, Guilelma,</i>	lletres abreujades (en color gris)
<i>uxor B. de Castell.,</i>	abreviatures no desenvolupades
<i>dono a-n Gilabert de Roda</i>	contracció aliena a l'ortografia actual
<i>trametet-nos</i>	guionet normalitzat en lloc d'espai
<i>unam bar cariam? sitam</i>	lectura incerta
<i>in parrochia [Sancte Eug]enie,</i>	restitució d'un fragment perdut
<i>quam ego [compar]avi</i>	restitució incerta d'un fragment perdut
<i>scu[ti]fero^[a],</i>	addició o correcció de l'editor (amb nota explicativa)
<i>alias Se??c.</i>	lletres no resoltes
<i>Adam Rossell [alias de Guilaniu]</i>	addició interlinear, a línia seguida o mitjançant una crida
[.....]	fragment no resolt
[.. 23 ch ..]	longitud aproximada, en caràcters
<i>canvi de</i> ¹² <i>línia</i>	amb la seva numeració
<i>canvi de</i> ^{83v,1} <i>pàgina</i>	amb la seva numeració (r = recto, v = verso)
(.....)	fragment omès

Taula B. Signes utilitzats en les taules de tradició

O, O1, O2 ...	original(s)
P, Q ...	exemplars primerencs no pròpiament originals
A, B ...	còpies manuscrites
a, b ...	edicions impreses
α, β ...	registos, extractes i casos similars
►	exemplar bàsic
▷	exemplar auxiliar
×	exemplar perdut (localització desconeguda)
*	exemplar postulat

8 Fonts i bibliografia

- [Bonnassie 1973] Pierre Bonnassie, 1973 (tesi), 1975–1976 (ed. original francesa), 1979–1981 (ed. catalana). *Catalunya mil anys enrera* (2 volums). Barcelona: Edicions 62.
- [CatRom] Antoni Pladevall (director), 1994–1997. *Catalunya Romànica* (28 volums). Barcelona.
- [Chesé 2011] Ramon Chesé, 2011. *Col·lecció Diplomàtica de Sant Pere d'Àger fins 1198*, volum 1 i volum 2. Barcelona, Fundació Noguera.
- [DCVB] Antoni M. Alcover, Francesc de B. Moll, 1930–1962 (1a edició), 1978–79 (2a edició). *Diccionari Català-Valencià-Balear* (10 volums). Palma de Mallorca.
- [Fdez Xesta 2014] Ernesto Fernández-Xesta y Vázquez, 2014. *El Infanzón aragonés: realidad, estructura y evolución. El linaje de los Abbad de Estadilla (Huesca)*. Zaragoza: Institución Fernando el Católico.
- [Frank 1949] Itsván Frank, 1949. Pons de la Guardia, troubadour catalan du XIIe siècle. *Butlletí de la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona*, vol. 22, p. 229–327.
- [Inventari Gavín] Josep M. Gavín, 1977–1998. *Inventari d'esglésies* (29 volums). Valldoreix: Arxiu Gavín.
- [Mora 2010] Xavier Mora Giné, 2010. *Un poble del comtat d'Urgell: Alberola*. Lleida.
- [Mora 2024] Xavier Mora Giné, 2024–2025. *Els Àger i Santa Maria de Vallverd*.
- [Olivera & al 2006] C. Olivera, E. Redondo, J. Lambert, A. Riera Melis, A. Roca, 2006. *Els terratrèmols dels segles XIV i XV a Catalunya*. Institut Cartogràfic de Catalunya.
- [Pocklington 2025] Robert Pocklington (ed.), 2025. *Pautas para el estudio de la Toponimia Árabe Hispánica*. València: Tirant Humanidades.
- [RAE] Real Academia Española. *Diccionario de la Lengua Española*. Madrid.
- [RC] Arxiu de la Corona d'Aragó. Reial Cancelleria.
- [Romera 2024] Ana María Romera Manzanares, 2024. *Crónica del Moro Rasis*. Madrid: Iberoamericana; Frankfurt am Main: Vervuert.
- [Tragó Hist] Xavier Mora Giné, 2019–2025. *Notes històriques sobre Tragó de Noguera*.
- [Vallverd] Xavier Mora Giné, Avel·lí André Gabián, 2019–2025. *Col·lecció diplomàtica de Santa Maria de Vallverd*.